

MAGYAR MÚZEUMOK

2005/1

HUNGARIAN MUSEUMS

Volume 11 Number 1

TAVASZ

SPRING

Alfa-program Alfa Programme

Indiai és perzsa fegyverek a Dobó-bástya kiállításában, Eger
Weapons from India and Persia in the exhibition of the Dobó Bastion, Eger
Fotó – Photo: Lónyainé Nagy Éva

Decs-Ete plébániatemplom makettje, XVI. század
The model of the Decs-Ede parish church, 16th century
Fotó – Photo: Ódor János

A Tiszai-kultúra antropomorf edénye, a „Kökénydombi Vénusz”,
Hódmezővásárhely-Kökénydombról
An anthropomorphic vessel from the Tisza Civilisation,
Hódmezővásárhely-Kökénydomb site; “the Venus of Kökénydomb”
Fotó – Photo: Pápai Zoltán

Az Erdős Renée Ház épülete
Building of the Renée Erdős House
Fotó – Photo: Ádám Ferenc

A miskolci múzeum bővítési terve
The Enlarging Plan of Museum in Miskolc

Alfa-program

Ennek a folyóiratnak a hasábjain még nem is olyan rég arról ábrándoztunk, hogy milyen jó lenne nekünk is legalább egy csipetnyi a hollandok Delta-tervéből. – És íme, most lehetőségünk nyílik, hogy a hazai múzeumok kiemelt támogatását célzó programról adhassunk első híradást, amit a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma 2004-ben indított útjára. A pályázati rendszerben működő támogatást egyelőre a múzeumok a kiemelkedő jelentőségű kiállításaira nyerhetik el. E számunk középponti témáját tehát az elmúlt évi *Alfa-program* nyertesei egy részének beszámolója adja.

A téma fontosságára való tekintettel itt adunk helyet az alábbi felhívásnak.

Pillanatképek a mából Kiállítási dominó 2006

A MaDok-gondolat összehangolt, kollektív gyűjtőmunkát és kutatást céloz meg annak érdekében, hogy a mindenkori jelentő múzeumi eszközökkel is értelmezhetővé, s megörökíthetővé tegyünk. Hogyan s milyen eszközökkel lehet ezt megvalósítani? A lehetőségekről, az egyes „kísérletekről” legjobban kiállítások mutathatnak képet, ezért 2006-ra szólóan egy kollektív kiállítás megrendezésére hívjuk fel az arra vállalkozókat. A várható muzeológiai tapasztalatok mellett talán még fontosabb, hogy a jelentő fókuszba állító kiállítással a múzeumok *mai kérdések* kapcsán tudnak a *mai emberhez* szólni.

A műfaj: *kiállítási dominó*. A „téglaikat” januártól egymás után rakjuk ki, s azok egymáshoz kapcsolódva rajzolnak ki egy nagyobb képet. Az így „eldőlő” dominók az ország különböző pontjain mutatják meg a mai társadalom, kultúra valamilyen jelenségét. A részkiállítások legalább egy hónapig tartanak nyitva és a partnerek ki is cserélhetik egymással a dominó elemeit. Minden kiállításhoz web-lap és katalógus készül.

A részvétel feltétele, hogy a kiállítás valóban a jelenről szóljon, az esetleges visszatekintés ne haladja meg az elmúlt másfél-két évtizedet. Az egyes kiállítások pillanatképeket villanthatnak fel a mából, de történeti folyamatokat is érzékeltethetnek, ám ez utóbbi esetben is főleg a ma megtapasztalható tényeket elemzik, s nem az előzményekkel foglalkoznak. Minden kiállítás saját intézményi szerzeményezésén, kutatáson nyugszik. A kiállítás tárgyakra, vizuális anyagokra egyaránt épülhet. A jelenkutatás módszere lehet vizuális dokumentáció – bár nem merülhet ebben ki –, s megkerülhetetlenül tartalmaznia kell – de nem kizárólagosan – a tárgygyűjtést is. A cél minden esetben az adott muzeológiai szakág normáinak megfelelő „teljes értékű” kiállítás megvalósítása.

A szervezőmunka már elindult, de még nem minden hónap „kelt el”. Várjuk tehát minden további érdeklődő gyors jelentkezését (madok@neprajz.hu), hogy minél színesebb kiállítási sorozat terítse be az országot 2006-ban!

Fejős Zoltán

MAGYAR MÚZEUMOK

2005/1. TAVASZ

MŰHELY

Vígh Annamária: Múzeumi modernizáció – Alfa-program 2004. Eredmények, tapasztalatok, feladatok	3
Nyakas Miklós: Bocskai emlékezete Nagykerekiben.	5
Petercsák Tivadar: Új állandó kiállítóhely és konferenciaterem az egri vár Dobó-bástyájában	9
Ádám Ferenc: Lehetőség egy fővárosi kismúzeum részére.	11
Horváth László: „Emberek, utak, kapcsolatok”. Új állandó kiállítás készül Nagykanizsán	14
Kárpáti László: Egy pártház átváltozásai. Az Alfa-program megvalósulása a miskolci Herman Ottó Múzeumban.	15
Gaal Zsuzsa: Örökségünk. Az Alfa-program támogatásával új állandó kiállítás készül Szekszárdon.	17
Paluch Tibor – Tóth Katalin: Hétköznapok Vénuszai. Állandó régészeti kiállítás előkészületei a Tornyai János Múzeumban	19
Gedai István: Gondolatok a múzeumi hálózat szervezeti formájáról	21
Juhász Sándor: „...Nyiss nekem tért!” Rekonstrukció és területhasznosítás a Magyar Nemzeti Múzeumban	23
Limbacher Gábor: Hollókő-világörökség az élő (?) múzeumfalun.	25
Turai Tünde: A vendégségbe érkezett falu.	28
Illés Péter: Jelenünkről a jövőnek. MaDok-napok – első műhelyvita.	29
Kövesdi Mónika: „Nem, te nem törlőd el a mi emlékünket...” Holokauszt Emléknapp Tatán	30

VSSZATEKINTÉS

Gócsáné Móró Csilla: A Blaskovichok és a szkíta kutatás	32
Hubai Péter: Kopt kiállítás Budapesten 1980-ban	34
Gassama-Szabó Bernadett: Egy esztergomi műgyűjtő emlékezete. „In memoriam Dévényi Iván”	36
Lengyelne Kiss Katalin – Klug Ottó: Emléktábla az alapítónak	38

SZÁMVETÉS

Balogh Mihály: Magyar Pedagógusok Háza. Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum megújulási stratégiája	39
Váradyné Péterfi Zsuzsanna – Ónodi Gyöngyi: Karácsony a paksi Városi Múzeumban	41
Császi Irén: „Tradíció és továbbélés”. Népművészeti konferencia Egerben.	42

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Munda Hirnök Katalin: A Ijubjanai Kiállítások Háza	45
--	----

KIÁLLÍTÁSOK

Hegy Katalin: Életem regénye. A Móricz Zsigmond tiszteletére rendezett kiállítás koncepciója.	47
D. Rác Magdolna: A Petőfi Irodalmi Múzeum Móricz kiállítása egy magyartanár-muzeológus szemével.	49
Tomsics Emőke: Boldog / képek. A Néprajzi Múzeum kiállítása.	50
Szacsavay Éva: Az ördöggel cimborálva... Duda kiállítás a Néprajzi Múzeumban.	52
Kövesdi Mónika: A majki néma barátok emléke. Kiállítás a Kuny Domokos Múzeumban	55
Kepéné Bihar Mária: Munkák és napok. Kiállítás a Szókraténusz Játékmúzeum és Műhely gyűjteményéből	57
Tiszavári Eszter: Magyar csipkék. Az Iparművészeti Múzeum kiállítás-sorozata	58
Fábián Anikó: Péreli Zsuzsa retrospektív kiállítása a KOGART Házban	60

IN MEMORIAM

Paládi-Kovács Attila: Varga Gyula 1924-2004	61
Cseri Miklós: Búcsú Poroszlai Ildikótól 1955-2005	62

A PULSZKY TÁRSASÁG HÍREI	63
Museum.hu hírek	63
E számunk szerzői	64

A címlapon

A kismarjai Bocskai-harang szelete a település Bocskait ábrázoló pecsétjével

On the Cover

A cast piece of the Bocskai-churchbell from Kismarja with the seal of the town representing Bocskai

Fotó – Photo: Horváth Tamás

A hátsó borítón

A Bocskai-kastély Nagykerékiben

On the Back Cover

The Bocskai Castle in Nagykeréki

Légifotó – Airphoto:

www.civertan.hu

MAGYAR MÚZEUMOK

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület folyóirata
Lapalapító: Éri István

Megjelenik évente négyszer
XI. évfolyam 1. szám, 2005. tavasz

Főszerkesztő:

Selmeczi Kovács Attila

Szerkesztőségi titkár: Gönczi Ambrus

A szerkesztőség tagjai: Basics Beatrix,
Cséve Anna, Holló Szilvia Andrea,
Kriston Vízi József, Wollák Katalin

A szerkesztőbizottság elnöke: Pintér János

A szerkesztőbizottság tagjai:

Bertáné Varga Judit,

Kóczyáné Szentpéteri Erzsébet, Kovács Péter,
Vándor László, Vukov Konstantin

Fordítások:

Gönczi Ambrus

Szerkesztőség:

1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.

Telefon: 210-1330/155, fax: 210-1336

E-mail: pulszky@bot.nhmus.hu

www.museum.hu/pulszkytarsasag

Felelős kiadó: Matskási István

Nyomdai előkészítés: Stúdió 12 Bt.

Műszaki szerkesztő: Németh János

Színes feldolgozás: Stúdió 12 Bt.

Nyomdai munkálatok: Prospektkop Bt.

Felelős vezető: Racskó József

Előfizethető a kiadónál

(levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 206.),

illetve postautalványon, csekkel vagy

átutalással az alábbi számlaszámon:

K&H Bank 10200830-32323599

Előfizetési díj számonként:

egyéni előfizetőknek 800 Ft,

közületeknek 1250 Ft.

HU ISSN 1219-4662

Megjelenik a

Nemzeti Kulturális Örökség

Minisztériuma és

a Nemzeti Kulturális Alapprogram

támogatásával

HUNGARIAN MUSEUMS 2005/1 SPRING

WORKSHOP

Annamária Vígh: Modernising Museums – The Alfa Programme 2004.

Results, Experience and Further tasks 3

Miklós Nyakas: Memory of Bocskai in Nagykeréki 5

Tivadar Petercsák: A New Permanent Exhibition Hall and Conference Room
in the Dobó Bastion of the Castle in Eger 9

Ferenc Ádám: Opportunities for a Small Museum in the Capital 11

László Horváth: People, Roads, Relationships. The New Permanent Exhibition
under Preparation in Nagykanizsa 14

László Kárpáti: The Transformation of a Party Headquarters. The Realisation
of the Alfa Programme at the Ottó Herman Museum, Miskolc 15

Zsuzsa Gaál: Our Heritage. New Permanent Exhibition in Szekszárd,
Sponsored by the Alfa Programme 17

Tibor Paluch – Katalin Tóth: Everyday Venuses. The Preparations of the New Permanent
Archaeological Exhibition at the János Tornyai Museum 19

István Gedai: Thoughts on the Structure of the Hungarian Museum Network 21

Sándor Juhász: "Open up More Space for Me..." Reconstruction and the Utilisation of Space at the
Hungarian National Museum 23

Gábor Limbacher: Hollókő – World Heritage. The Living (?) Museum Village 25

Tünde Turai: The Village That Visited the Museum 28

Péter Illés: About the Present for the Future. MaDok Days – The First Workshop 29

Mónika Kövesdi: Holocaust Memorial Day in Tata 30

RETROSPECTIVE

Csilla Gócsáné Móró: The Blaskoviches and the Research on the Scythians 32

Péter Hubai: A Coptic Exhibition in Budapest, 1980 34

Bernadett Gassama-Szabó: The Memory of an Art Collector. "In Memoriam Iván Dévényi" 36

Katalin Lengyelne Kiss – Ottó Klug: Memorial Tablet to the Founder 38

RECONING

Mihály Balogh: The House of Hungarian Pedagogues. The Strategy of Renewal of the National
Pedagogical Library and Museum 39

Zsuzsanna Váradyne Péterfi – Gyöngyi Ónodi: Christmas Season at the Town Museum of Paks 41

Iren Császi: Tradition and Survival. A Conference on Folk Art in Eger 42

INTERNATIONAL RELATIONS

Katalin Munda Hirnök: The House of Exhibitions in Ljubljana (Slovenia) 45

EXHIBITIONS

Katalin Hegyi: The Story of My Life. The concept of the Móricz Memorial Exhibition 47

Magdolna D. Rác: The Móricz Exhibition at the Petőfi Museum of Literature
as Seen by a Teacher of Literature and Museologist 49

Emőke Tomsics: The Village of Boldog – Images. The Exhibition of the Museum of Ethnography 50

Éva Szacsavay: Hand in Hand with the Devil...
An Exhibition of Bagpipers at the Hungarian Museum of Ethnography 52

Mónika Kövesdi: The Memory of the Silent Friars of Majk.
The Exhibition of the Domokos Kuny Museum 55

Mária Kepéné Bihar: Jobs and Days.
Exhibition of the Szórákaténusz Museum of Toys and Workshop 57

Eszter Tiszavári: Hungarian Lacework. The Series of the Museum of Applied Arts 58

Anikó Fábrián: The Retrospective Exhibition of Zsuzsa Péreli in KOGART House 60

IN MEMORIAM

Attila Paládi-Kovács: Gyula Varga (1924-2004) 61

Miklós Cseri: Farewell to Ildikó Poroszlai (1955-2005) 62

NEWS OF THE PULSZKY SOCIETY 63

News of the museum.hu 63

Autors of this issue. 64

Múzeumi modernizáció – Alfa-program 2004 Eredmények, tapasztalatok, feladatok

Vígh Annamária

Egyszerre hálás és hálátlan feladatra vállalkozunk akkor, amikor számvetést készítünk és felvázoljuk, hogy hol tartunk 2004 végén a múzeumi modernizációs folyamat végrehajtásában.

Örömteli a téma annyiban, hogy elmondhatjuk, feltétlenül szükséges lépést tettünk, amikor 2003 tavaszán megfogalmaztuk, és vitára bocsátottuk a múzeumok modernizációjának középtávú stratégiáját. Célunk az volt, hogy a kulturális politika prioritásaival összhangban, és figyelemmel a nemzetközi múzeumi világban zajló folyamatokra, meghatározzuk azokat a közép- és hosszú távú célokat, amelyek következetes munkával a magyar múzeumok (muzeális intézmények) teljes körű szakmai, szerkezeti és finanszírozási modernizációját eredményezhetik.

A szakmai vita tanulságait összefoglalva megállapíthatjuk, hogy mind a helyzetértékeléssel, mind a legfontosabb feladatok meghatározásával és az átfogó stratégiai célok kijelölésével a szakmai közvélemény döntő többsége egyetértett, de további fontos szempontokat is felvetett, illetve kétkedésének is hangot adott, hangsúlyozva, hogy „jó és előremutató a kezdeményezés, de mi lesz, ha források híján csak szavak maradnak a leírt elvárások és feladatok”? Ezért tartottuk igen fontosnak – vállalva az értékelés pozitív és negatív elemeit, az országos múzeumigazgatói értekezlet nyilvánosságát is kihasználva –, hogy tájékoztatást adjunk arról, hogy a szakmai vita és az azóta eltelt időszak tapasztalatai nyomán milyen új elemekkel bővült a feladatrendszer, illetve, milyen konkrét eredményekről és nehézségekről számolhatunk be.

Mielőtt a részletekre térnénk, úgy érzem, feltétlenül ki kell emelnünk az eltelt időszak legfontosabb tapasztalatát: csak a múzeumi rendszer minden összetevőjét érintő szemléletváltás eredményezhet mélyreható és lényegi változásokat. Ehhez pedig elengedhetetlen a *partnerség* megléte, melynek fontosságáról már a tavalyi, veszprémi értekezletünkön is szóltunk. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy sok előremutató kezdeményezés történt ezen a téren, gondolunk itt a folyamatos egyeztetésekre és a közös gondolkodásra a stratégia lebontását végző munkacsoportokkal, az önkormányzati múzeumok szövetségével, az országos és a más tárcákhoz tartozó múzeumok és az ún. kismúzeumok, illetve az önkor-

mányzatok vezetőivel, vagy a KKDSZ múzeumi tagozatának képviselőivel.

Természetesen ez a nyitottság és együttgondolkodás nemcsak az ágazati irányítás szintjén követelmény, hanem hasonló szellemű munkát követel meg az egyes intézmények között (példamutató az együttműködés az egyes megyei szervezetek, vagy a megyei és az országos múzeumok között), illetve az egyes intézményeken belül is, nem is szólva a szakmán kívüli és a nemzetközi együttműködés fontosságáról.

A partnerség korszerű megvalósítása tehát kulcskérdés, de legalább ilyen fontosságú a *szakmai képzés és továbbképzés* témaköre. A modernizáció folyamatában eddig megtett lépések egyik legnagyobb tanulsága, hogy a jelenlegi muzeológusképzés reformja, a továbbképzési rendelet továbbfejlesztése és a szakmai követelményrendszer kialakítása nélkül nehéz lesz előrehaladnunk.

A magyar múzeumi intézmények irányításában, a támogatások rendszerében még ma is túlzott centralizáció érvényesül. Ezért az elkövetkező időszak fontos feladata, hogy létrehozzuk azokat a *decentralizált* döntési szinteket, ahol kellő szakértelem és helyismeret birtokában az adott térség kulturális fejlesztési céljaival összhangban születnek meg a döntések a múzeumokat érintő fejlesztésekről. Ennek feltétele azonban, hogy a jelenleginél jóval nagyobb források álljanak rendelkezésre kulturális célú fejlesztésekre, valamint az, hogy elkészüljenek azok a területi szintekre lebontott kulturális fejlesztési stratégiák, melyekben a múzeumok megfelelő súllyal szerepelnek. Ahhoz, hogy ez a munka ne vezessen szétaprosított támogatásokhoz, vagy csak rövid távú eredményeket szolgáló döntésekhez, feltétlenül fontos, hogy szakmai konszenzus alapján megfogalmazzuk a legfontosabb stratégiai prioritásokat, melyeket az ágazati irányítás során elsődlegesnek tartunk és irányadónak vélünk minden muzeális intézmény számára.

Amint erre már utaltunk, a folyamatos párbeszéd nyomán múzeumi stratégiánk az első vitaanyag megjelenése óta bővül, hangsúlyai változnak. Így például a szakfelügyelői kar három éves működését lezáró jelentések, valamint az országos múzeumok körében lefolytatott átvilágítások hívták fel a figyelmet a gyűjteménygyarapítási és a műtárgnyilvántartási–revíziós alprogram beindításának fontosságára.

A múzeumi stratégia megvalósításában kiemelkedő jelentősége van a 2004. évnek, amikor immár kormányzati cselekvési prog-

ramként, a komplex múzeumfejlesztési program első állomásaként megkezdődött az Alfa-program végrehajtása. Az Alfa-program a modernizációs folyamat egyik meghatározó eleme, mondhatnánk az első állomás, amely a múzeumok szakmai munkájának megújítását segíti elő, annak teljes spektrumában, mind a gyűjtemények, mind a kultúrák közvetítés területén.

Ez utóbbi téren közvetlen célunk egyrészt az, hogy támogassuk az *állandó kiállítások* tartalmi és infrastrukturális megújítását (kiemelten az önkormányzati fenntartású intézményekben), másrészt, hogy lehetőséget teremtsünk a kiemelkedő tudományos együttműködésen alapuló, vonzó, várhatóan nagy látogatottságú *nemzetközi időszakos kiállítások* megvalósításához. Átfogó célunk, hogy a fenti stratégiai feladatok megvalósítása során elősegítsük a múzeumi mobilitás növelését az egyes gyűjtemények és az egyes intézmények között – hazai és nemzetközi szinten egyaránt –, valamint a tudományos kutatások terén.

Fontos szempontunk, hogy olyan szakmai elvárásrendszer teljesítéséhez kössük a pénzügyi támogatás megítélését, mely szemléletben és szakmaiságában garanciát nyújt az egyes projektek magas színvonalú megvalósításához. Olyan projektek finanszírozásáról van tehát szó, melyeket több éves előkészítő- és kutatómunka előz meg, és a feladat megvalósításának várható hatásait pénzügyi és múzeumszakmai értelemben egyaránt részletes vizsgálatok támasztják alá.

A megvalósítás során a múzeumok, a műfajhoz mérhető legmagasabb szakmai színvonalat teljesítik, oly módon, hogy szellemi és pénzügyi értelemben is a hozzáadott érték elve alapján dolgoznak. Bár az első év eredményei, akár a nagy nemzetközi kiállításokat, akár a vidéki állandó kiállítások megújításának programját nézzük, sikeresnek mondhatók, mégis számos olyan tanulsággal jártak, melyeket folyamatosan beépítettünk a 2005. év feladat- és követelményrendszerébe. Példaként említhetnénk a kiállításokra vonatkozó állami kezességvállalás kérdéskörét, amelynek átfogó szabályai a 2005. évi költségvetésben szerepelnek.

Az Alfa-program részeként, még mindig a kultúrák közvetítés területén maradván, szólnunk kell két további alprogramról, melyek más-más eszközökkel, de ugyanazt a célt szolgálják: a lehető legszélesebb múzeumlátogatói, múzeumfelhasználói körhöz kívánnak szólni. 2003 elején hoztuk létre azt a múzeumi szakemberekből és pedagógusokból álló mun-

kacsoportot, amely irányításunkkal koordinálja a „Múzeumok mindenkinek” program végrehajtását. Az eddigi eredmények és sikerek, a kiadvány- és konferenciasorozat, valamint a pályázati munka még intenzívebb folytatásra sarkallnak, egyúttal megteremtik a lehetőséget arra is, hogy 2005-ben sor kerüljön az országos hálózat kiépítésére.

A „Fókuszban a múzeumok” alprogram pedig azokat a múzeumi nagyrendezvényeket támogatja, melyek kivételes lehetőséget nyújtanak számunkra, hogy muzeális értékeinket a nyilvánosság elé tárjuk. A 2004. év Múzeumi Majálisa vagy a fergeteges sikerű Múzeumok Éjszakája tömegeket vonzott intézményeinkbe, és a döntéshozók számára is nyilvánvalóvá tette, hogy érdemes sikerágazatként kezelni a kultúra ezen szektorát. Ezért szeretnénk, ha intézményeink 2005-ben is versenyeznének egymással kreativitásban és leleményességben, és ebbe a látogatókért folyó nemes célú „harcba” mind nagyobb számban bekapcsolódna a vidéki múzeumok is.

Amint már utaltunk rá, az Alfa-program kiemelten kezeli a múzeumok legfontosabb alaptervekenységét, a gyűjteményi és tudományos munkát. 2003-tól, a múzeumi állományvédelmi akcióbizottság munkája nyomán, a tárca jelentős anyagi támogatásával zajlik a korszerű *állományvédelem* infrastruktúrájának, teljes körű eszközrendszerének megteremtése, nem is szólva arról a nagyszabású munkáról, amely a preventív állományvédelem szemléletének átfogó elsajátítását és általánossá tételét tűzte ki célul.

2005-ben indítjuk útjára a *gyűjteménygyarapítási* alprogramot, amely szintén szakemberekből álló munkacsoport vezetésével dolgozik majd, és támogatási javaslatokat készít elő a műtárgyállomány minőségi gyarapodásához. Szeretnénk elérni, hogy az egyes szakágak közötti gyarapodási arány egyenletesebbé váljon, és a jelenleginél nagyobb számú jelentős tudományos értékű, kiállítható műtárgy kerüljön a gyűjteményekbe. Célunk egyúttal az is, hogy a közelmúlt múzeumi reprezentációja a jelenleginél intenzívebben valósuljon meg.

Tapasztalataink nyomán kiemelt területként kell kezelnünk a *nyilvánartatás* és a *virtuális hozzáférés* kérdését. Szükséges csökkenteni a látározatlan műtárgyállomány nagyságát, további informatikai fejlesztésekkel kell gyorsítani az egységesen nyilvánartartott műtárgyállomány bekapcsolását az oktatásba és a nemzetközi kutatási programokba. E feladatokkal összefüggésben intézményi szinten fokozott figyelmet kell szentelni az állományrevíziós és selejtezési munkák elvégzésének, a tudományos kutatásban pedig prioritást kell élvezniük a nemzetközi felhasználást is elősegítő, teljes körű gyűjteményi feldolgozásoknak.

Az Alfa-program sikere mindannyiunk közös felelőssége, az az eszköz, amely eredményessége esetén lehetőséget teremt a modernizációs program folytatására, meghatározva a

szakmai megújulás további feladatait. A program ütemezett végrehajtása közben azonban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a múzeumok belső szervezetének és a múzeumi hálózatnak a megújítása nélkül nem érhető el hosszú távú eredmények, nem is szólva az egyik legfontosabb alapkérdésről, a múzeumok finanszírozásának lehetséges alternatíváiról.

Tisztában vagyunk azzal, hogy ezek a problémák, jellegükénél és nagyságrendjükénél fogva messze túlnőnek szakterületünkön, de szakmai felelősségünk tudatában úgy ítéljük meg, hogy nem haszontalan, ha ezekben a kérdésekben is megfogalmazzuk a legfontosabb célokat, és ezek lehetséges eszközrendszerét.

Az intézményrendszer megújításának tekintetében a társadalmi aktivitás és a szakmaiság összhangjának jegyében elsődlegesnek tartjuk azt a célt, hogy a múzeum váljon az adott közösség meghatározó kulturális központjává, és mint ilyen, integráló szereppel is bírjon az adott település egyes kultúráközvetítő intézményei között, és rendelkezzen azokkal a szakmai feltételekkel, amelyek alapján a modernizációs program aktív szereplőjévé válhat.

Ahhoz, hogy az intézmények képesek legyenek ennek a nagyon komplex, a helyi infrastruktúrális és személyi adottságtól is függő feladatrendszernek megoldására, változtatni kell a belső szervezeti felépítésükön, amelynek a jelenleginél rugalmasabban kell alkalmazkodnia a megváltozott elvárásokhoz. Hogy ez az átalakulás milyen irányban történjen, számos nemzetközi példa áll rendelkezésünkre. Fontos feladatunk, hogy a szakmai szervezetek és külső szakértők segítségével, kellő áttekintéssel rendelkezünk a múzeumi világban követett megoldásokról, és ezek segítségével meghatározzuk a számunkra követendő irányokat, illetve feltárjuk a lehetséges megoldásokat.

A múzeumi hálózat modernizációjára vonatkozóan irányadónak tartjuk, hogy a közigazgatás reformjával összefüggésben, az egyes megyei fenntartású intézmények szoros szakmai együttműködést alakítsanak ki, és növeljék a közösen létrehozott projektek számát. Ezzel egyidejűleg szorgalmazzuk az országos és az önkormányzati múzeumok együttműködésének erősítését a kiállítási, módszertani és a kutatási munkában egyaránt.

A felvázolt folyamat mellett, hogy erősíti az intézmények szakmai önállóságát, elengedhetetlenné teszi az egyes intézménytípusokra és munkakörökre lebontott szakmai követelményrendszer tartalmi elemeinek pontos meghatározását, majd betartásának fokozott ellenőrzését valamennyi irányítási szinten.

Az intézményrendszer és a múzeumi hálózat modernizációjának koncepcionális előkészítésében, valamint a szakmai kritériumrendszer (személyi és intézményi szintű) meghatározásában az ágazati irányítással szoros együttműködve, kiemelt szerepet kell játszaniuk a legnagyobb országos múzeumoknak, betöltve szakmai súlyukból és nemzetközi presztízsiükből adódó háttérintézményi szere-

püket. E műhelymunka nélkül nincs esélyünk arra, hogy elérjük mindazon eredményeket, melyeket mindannyian szükségesnek tartunk a továbblépés érdekében.

Az intézményrendszer megújításának része a finanszírozás reformja, melynek megvalósításához feltétlenül szükséges az alapfeladatok és az egyéb szakmai feladatok intézményspecifikus szétválasztása. E munka elvégzése saját szakmánk feladata. E teljes intézményi átvilágítás nyomán lehet érveket és ellenérveket találni a bevétel-növelés lehetséges eszközeire. Ezek a kérdések azonban már messze túlnőnek e beszámoló lehetőségein. Ami viszont alapvető kötelességünk, hogy kellően hangsúlyozzuk az intézményrendszer modernizációjának egyik legfontosabb feltételét, a gyűjteményezés, a kutatás, a feldolgozás és a közzététel, tehát a teljes szolgáltatási kör tudományos kötődésének erősítését.

A korszerű múzeum csak akkor maradhat tartósan a kulturális piac élmezőnyében, ha minden tevékenységét szaktudományos kérdésként kezeli, és munkáját az értékelvűség határozza meg. Hiszen a tudományosság teremti meg a nemzetközi kapcsolatok alapját éppúgy, mint a tartalomszolgáltatást vagy a kultúráközvetítés legkülönbözőbb formáit.

Jövönk biztató, a gyűjtemények, beleértve a virtuális gyűjteményeket is, egyre inkább kikerülhetetlenné válnak a felhasználók számára. A jelen és a közeljövő azonban számos folytatandó és nem halasztható közös feladatot ró ránk, annak érdekében, hogy múzeumaink ne okozzanak csalódást növekvő számú látogatóinknak.

Modernising Museums – The Alfa Programme 2004 Results, Experience and Further Tasks

The article gives an account of the museum modernisation programme that was launched by the Ministry of Cultural Heritage in the spring of 2003 as a framework for a middle-term strategy. Its objectives have been to define middle- and long-term goals and tasks in accordance with Hungarian cultural priorities and international museum trends in order to realise a comprehensive professional, structural and financial modernisation of Hungarian museums. The goals and strategies have been accepted, although the question of financial resources still causes uncertainties. In order to be able to realise these objectives, a partnership based upon openness and co-operative thinking is essential. Some of the main issues are professional training and improvement, and also the importance of de-centralisation of management and subsidising structures. The first step in the complex museum development programme is the implementation of the Alfa Programme, which, on one hand, is intended to support the renewal of content and infrastructure of permanent exhibitions, on the other hand, to focus on the main activities of museums, that is, collection and research. Restructuring and modernisation within the institutions should lead to the transformation of the museum as a primary cultural centre of a community.

Bocskai emlékezete Nagykerekiben

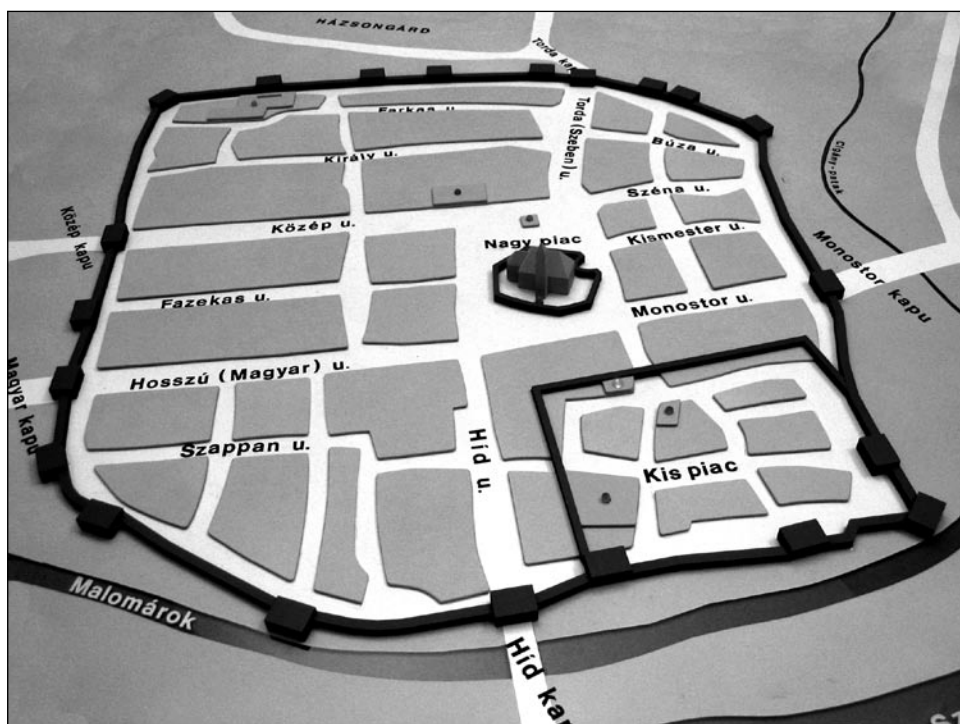
Nyakas Miklós

Tavaly emlékeztünk a Bocskai-szabadságharc kezdetének négy századik évfordulójára, amely országos ünnepekre adott alkalmat, s amelyben érthető módon a nagy fejlődés szűkebb hazája, Hajdú-Bihar megye jeleskedett, részben a megyei önkormányzat, részben a hajdúvárosok és Bihar egyes települései. Az ünnepsorozat egyes eseményei Erdélyben és a Felvidéken (Kassán) is voltak.

Mindez szerencsés módon esett egybe a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Alfa-programjával, amely az önkormányzati fenntartású múzeumok esetében a kiállításokkal kapcsolatos szakmai feladatokra, és az ehhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztésére 550 millió forint pályázati összeget különített el. Ennek egy különálló része (200 millió forint) az Informatikai Minisztériummal kötött megállapodás eredményeképpen arra szolgált, hogy a múzeumok kiállítótereikben bevezethessék az európai színvonalú interaktív technikákat, felújítsák kiállításait, hogy valóban látogatóbarát intézmények legyenek. Ez a program elsősorban az amúgy is állandó forráshiánnyal küszködő vidéki múzeumok esetében jelent komoly segítséget. Ugyanis a múzeumok általában, a vidéki múzeumok pedig különösen csak komoly anyagi segítséggel válhatnak valóban hívogató, jelentős számú hazai és külföldi érdeklődőt vonzó, élő, modern kulturális színterékké és oktatási központokká. Valamikor a múzeumok Budapesten is, vidéken is a kulturális élet tekintélyes intézményei voltak, mára ez a szerep erősen megkopott, de távlatosan nem mondhatunk le arról, hogy újra azzá váljanak. *A múzeumok ugyanis a tudományosság, a tudományos ismeretterjesztés és a vizuális kultúra semmivel nem helyettesíthető, megkerülhetetlen részei.*

A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága e program keretében 15 millió forint pályázati összeget nyert, hogy a szabadságharc évfordulás ünnepeivel kapcsolódva a Bocskai-szabadságharc egyik fontos helyszínén, Nagykerekiben felújítsa az ott lévő kiállítását¹. Ezt az összeget a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Évfordulók Titkársága által meghirdetett pályázattal, a megyei önkormányzat támogatásával, saját erővel és Nagykereki község áldozatos segítségével egészíthettük ki.

A rendezés folyamán a pályázati összegek nélkülözhetetlenek voltak, de a techni-

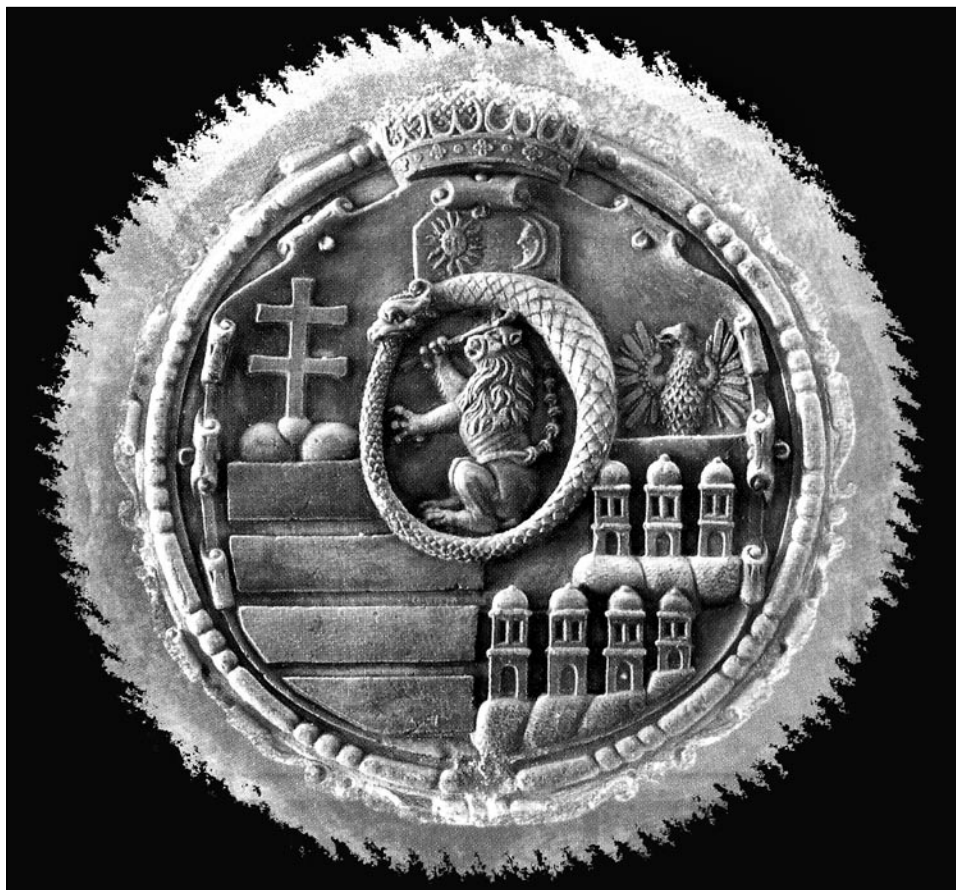
Kolozsvár középkor végi makettje. Az Óváron belül Mátyás király és Bocskai szülőháza
The model of late mediaeval Kolozsvár. The birthplaces of King Mathias and István Bocskai within the Old Castle

kai lebonyolítás buktatói is világossá váltak. A különböző döntési szintek és a kiállításrendezés vállalt ideje ugyanis nehezen volt egybeilleszthető, s ezért az előkészületeket abban a feltevésben kezdtük el, hogy az érdemi pályázat kiírásra kerül, s hogy pályázatunk nyertes lesz. A kiállítás forgatókönyve, a berendezési terv és a fontosabb műtárgymásolatok a döntés idejére gyakorlatilag elkészültek. Ez kétségtelenül kockázattal járt, de az események a fentiek helyességét igazolták.

Gondot jelentett, hogy biztonsági szempontból sem lehetett eredeti tárgyakban gondolkodni. Az egyébként minden szempontból kitűnő helyszín, Bocskai István nagykereki várkastélya, a nemzeti szabadságharcra való felkelés tulajdonképpen első fegyveres összecsapásának színhelye ugyan mind műemléki tekintetben, mind a hely szelleme miatt a legmagasabb követelményeknek is megfelel, biztonsági jelzőberendezés is van, de az a helyszíntől több tíz kilométerre lévő rendőrsőrnél szól meg, ugyanakkor az államhatár távolsága száz méterekben mérhető. A műtárgyvédelmi és biztonsági szempontok tehát megkövetelték, hogy eleve „nemes” másolatokban gondolkodjunk, s a hátrányból erényt kovácsolva, a legmodernebb kiállítástechnikai megoldásokat keressük.

A rendelkezésünkre álló tér (a várkastély sarokbástyája és két kisebb terem) viszonylagos szűkossége és maga a helyszín (Bocskai vára), valamint a megye egyéb adottságai (Hajdúsági Múzeum) nagyon átgondolt, s megfelelően értelmezett forgatókönyvet követeltek meg. Nem vállalhattuk fel, hogy a szabadságharc egészéről országos, vagy akár megyei vonatkozásban összegző képet nyújtsunk. Kiállításunk céljaként határoztuk meg, hogy bemutassuk az egyetlen sikeres nemzeti szabadságharcunk fejedelmét, származását, kötődését a bihari, a partiumi és az erdélyi tájhoz, hazánk e mostohább sorsú feléhez; rámutatva, hogy a nemzet és a vallás ügye mellett mélyen elkötelezett egyénisége nélkül a magyar történelem e sorsfordító és nehéz időszak, a mérhetetlen pusztulást hozó 15 éves háború kora (1591-1606) a magyarságra nézve sokkal súlyosabb következménnyel is járhatott volna. Az általa vezetett szabadságharc a vallásszabadság, a nemzeti-rendi jogok tiszteletére tanította a Habsburgokat. Ahogyan politikai végrendeletében írta: *„Szívem örvend rajta és Istennek érette nagy hálákat adok, hogy én ... az országot, mint édes hazámat, most mindenféle ellenségtől megszabadult állapotban hagyhatom.”*

Ugyanakkor gondot fordítottunk rá, hogy a hajdúkérdés, Bocskai személyes tisztántúli

Bocskai uralkodói címere kolozsvári szülőházában

The regal coat-of-arms of Bocskai at his birthplace in Kolozsvár

*Nagykereké Bocskai korában.
Gyalóka Jenő makettje, 1928
Nagykereké in Bocskai's time.
Model of Jenő Gyalóka, 1928*

kapcsolatrendszerre kellő hangsúllyal szerepeljen, s az így értelmezett kiállításnak kellő kitekintése legyen az összmagyarságra, a Kárpát-medencére és az ország európai összeköttetésére is. Kellő súllyal szerepel ezért az erdélyi politikus, a református Bocskai és prágai neveltetése. A kiállításon végighúzódnó egyéni nemesi címereslevelek jórészt Bocskai István adományai, s tulajdonosaik főképp a Partium területéről származtak. Bemutatásukkal jeleztük azokat a személyes kapcsolatokat, azt a társadalmi bázist, amely sok egyéb tényező mellett a szabadságharc sikerét lehetővé tette.

Értelemszerűen külön feladat volt a várkastély építés- és birtoklástörténetének bemutatása, amelynek kulcsfontosságú a Bocskai-kori állapot adta. A sokféle rekonstrukciós elképzelés közül Gyalóka Jenőét (1928) fogadtuk el, amely egyszerűsége és átláthatósága miatt máig a leghihetőbb. A makett jelzi Nagykeréki „mocsárvár” jellegét.

A helyszíni adottságok, és a forgatókönyv szerkezete megszabta a kiállítás belső épí-

lotta szülőföldjének, akárcsak a kortársak. A látszólagos ellentmondást két egyenértékű megoldással, egy műtárgymásolattal és egy interaktív makettal érzékeltettük, egyértelműen állást foglalva a történelmi források által bizonyítottan vehető kolozsvári születés mellett.

Az első terembe lépve Kolozsvár középkor végi makettjével találkozhatunk, jelezve a „kincses város” legfontosabb épületeit, templomait, az utcákat, városkapukat, köztük Mátyás király szülőházát, s természetesen Bocskai István születési helyét. A fontosabb épületeket nyomógombokkal tettük láthatóvá (Bocskai szülőháza, Mátyás király szülőháza, Domonkos kolostor, Szent Mihály plébániatemplom, Szent Jakab kápolna, a pellenégér helye a piacon, a Városháza, Ferences kolostor). A városmakett tartalmilag többet nyújt, mint a XIX. században erősen átépített szülőház bemutatását, s egyben interaktivitása miatt korszerűbb megoldás.

Itt található a kismarjai református templom mai képét, a templom tornyában lévő Bocskai harangot. A 2004 nyarán folyó ásatások alkalmával került elő a Bocskai család kriptája is, amelynek feltárási állapotát mutatjuk be. A kismarjai templom 1616-ban öntött harangjának díszítése a város

természeti megoldását. A kiállításrendezők az egyetlen járható utat választották akkor, amikor az erősen tagolt, az egyik helyen egyenesen kör alakú falfelületet rendezés szempontjából másodlagosnak tekintették, s a mondanivalót a termék közepére csoportosították. A szerves építészet szellemét követő installáció jól illeszkedik az épület hangulatához, s egyben optimális lehetőséget ad a mondanivaló minél teljesebb kifejtésére.

A helyi hagyomány és a mai tényleges történelmi tudás összevetésére jó példa a szülőhely bemutatása. A történelmi források bizonyossága szerint Bocskai István Bocskai György és Sulyok Krisztina gyermekeként 1557. január elsején, pénteki napon született Kolozsvárott. Bihar viszont Kismarja szülőföldjének tudja, s Bocskai maga is e tájat val-

Bocskaitól kapott címerét és magát Bocskait örökíti meg, amely címerkép ebben a formában a város hivatalos pecsétje lett. A kiállításon mindezt a templomban lévő harang kiöntött szeletével mutattuk be. Ennek technikai kivitelezése meglehetősen nehéz volt, hiszen a templomtornyban lévő harang megfelelő részletéről kellett gipszmintát venni, s azt kiöntetni.

A család származását, kapcsolat- és rokonsági rendszerét családi címerekkel, feleségének és családjának bemutatásával, Hagymássy Katalin Mezőtelegden 2004-ben átadott szobrának gipszmintájával és a Báthoryak szerepeltetésével oldottuk meg.

Külön hangsúlyt fektettünk arra, hogy a hajdúsági és a bihari Bocskai-kultusz gyökereit bemutassuk. Az első teremben három

*A kismarjai harangrészlet kiállítási környezete. Háttal az eredeti harang fényképe
A detail of the churchbell from Kismarja in its environment at the exhibition, in the
background is the picture of the original bell*

Bocskai ábrázolás látható. A másolati formában elhelyezett festmények azt bizonyítják, hogy a Hajdúság és a kismarjaiak akkor is elevenen ápták a nagy fejedelem emléket, amikor szabadságharcát úgymond „nem illett” emlegetni. A XIX. század elejéről származó alkotások a fejedelmet mutatják, ahogyan alakja a hajdúvárosok és Kismarja népének emlékezetében élt. Fantáziaképek ezek, történelmi bájukat éppen ez adja. A hadvezérként, fegyveresen ábrázolt Bocskait a festmények latin felirata egyértelműsíti. Szűcs János hajdúdorogi „képíró” mester egyik alkotása 1817 körül készült, ami eredetileg Nánási Oláh Mihály főkapitánysága alatt a Hajdúkerület közgyűlési termét díszíthette. A mű eredetije a Hajdúsági Múzeum tulajdona. A másik alkotása (1816) kezdetben a hajdúszoboszlói városháza dísztermében állt, Czeglédy János főhadnagy (ma polgármesternek mondanánk) készítette. Az eredeti a hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum tulajdona. A harmadik kép Kis András kismarjai festő alkotása. A ma már nem ismert eredeti festmény 1819-ben készült, Kun János főbíró megrendelésére.

Az itt látható alkotás az akkor még meglévő eredeti után a XX. század elején Dobay Ferenc által készített másolat. E festmény a kismarjai református templomban található, amely – református templomaink puritánságát ismerve – rendhagyó, de érthető. Érdekeséggént és megható történetként jegyezzük meg, hogy Kismarja városa ajánlódéként valamennyi család otthonába megrendelte Kis Andrásról Bocskai arcképét.

Valódi tudományos eredmény Bocskai bihari birtokainak térképre vitele. A közép-nemesi eredetű Bocskai familia Bocskai István birtokszerző tevékenysége eredményeként 1599-re ténylegesen nagybirtokossá vált. Tulajdonképpen az egyetlen bihari eredetű arisztokrata a megyében, aki mellett csak a máshol honos Csákyak jöhetnek számításba. Térképünkön jól kivehetően a Bocskai birtokok uralták a Sebes-Körös völgyet, a Berettyó völgyét és a két folyó közötti Réz hegységet, a Rézalját és az Érmellékét is. Itt volt három bihari vára, Sóllyomkő, Szentjobb és Nagykereki is, amelyek fontos szerepet játszottak szabadságharcának kezdeténél. Ha azt is tudjuk, hogy Bocskai e birtokokra liber

báróságot szerzett, s a hajdúknak Bocskai váradi főkapitánysága óta e területtel komoly kapcsolatai voltak, úgy azt mondhatjuk, hogy előttünk áll a *felkelés törzsterülete*.

A kiállítás egyik kulcspontja az álmosdi csata bemutatása. A Bocskaihoz pártolt, addig császári zsoldban harcoló hajdúk hitlevelét fotómásolatban, korabeli és mai olvasatban adjuk közre. Magát a csatát, amely tulajdonképpen nagyszabású hajdútes volt, tágabban értelmezve, az egykorú források alapján rekonstruálható hadmozdulatok ismertetésével, terepasztalon mutatjuk be. Ez lehetőséget ad a korabeli vízrajzi- és útvízszyonok jelzésére is.

Az események lefolyását a következő szakaszok nyomógombos bemutathatóságával adtuk meg:

1. Concini váradi alkaptány elfoglalja Szentjobb várát (1604. október 2);
2. Concini Nagykereki alá vonulva ostromolja a várát (1604. október 3-5);
3. Belgiojoso Rakamazról Adorján várába indul (1604. október eleje), megkezdődik a császári hadak összevonása;
4. az erdélyi hadak elindulnak Nagyváradról Adorjánba;
5. Dampierre hajdúi megérkeznek Adorján várába (1604. október 11);
6. Petz ezredes Rakamazról az adorjáni táborba indul (1604. október 10-e körül);
7. Dampierre hajdúi 1604. október 14-én az esti órákban otthagyják az adorjáni császári tábor, s átállnak Bocskaihoz;
8. reggel Petz ezredes parancsot kap, hogy azonnal vonuljon be az adorjáni táborba. Az elhúzódo menetszlopot Bocskai a hajdúkkal az esti órákban megtámadja. A császáriak ellen nyolc alkalommal intéztek rohamot (1604. október 14);

9. 1604. október 15-én napfelkeltekor a császáriak táborában felrobbant a lőporkészlet. A császáriak menekülnek, Petz fogságba került.

Az eseményeket a szereplők arcképei, s a várak metszetei hozzák közelebb.

A szabadságharcot sikerre vivő hajdúvitéznek megnevesítését és letelepítését az ún. „beszélő” hajdúcímer köré csoportosítottuk. Ismeretes, hogy Bocskai 1605. december 12-én Korponán kelt adománylevelével 9254 hajdúvitézt nemesített meg, és telepített le nagyjából a mai hajdúvárosok területére. Ehhez kapcsolódott még a szoboszlói hajdúknak adott kiváltságlevele, illetve a Kölesér-nagyszalontai kiváltságlevél. Az ún. nagyhajdú adománylevelével címerképe később a Hajdúkerület, majd Hajdú megye címere is lett, ma pedig Hajdú-Bihar megye címerének egyik eleme, illetve ennek változatát használta és használja Hajdúböszörmény városa. Maga az oklevél szép leírását adja a hajdúk nagy érdemeinek, s magának a szabadságharcnak. A címerkép jelképeiben beszél el Bocskai és a hajdúk szövetségét, az álmosdi csatát, a hajdúk katonai erényeit. Ezt a saját-

tosságát felhasználva, a címerképet interaktív formában feldolgozva, a címerkép egyes elemeinek jelentését tíz állomáson keresztül ismerhetjük meg. Írott és hangzó formában tudhatjuk meg jelentését, amelynek forrása maga az adománylevél. E közben korhű zenei dallamok teszik kellemesebbé annak tanulmányozását. Mindezt egy beépített számítógép segítségével oldottuk meg.

A sarokbástyában láthatjuk azt a díszvértet fotómásolaton, amelyet első felbukkanása óta hajdú díszvértetnek tartanak. Először Ipolyi Arnold adott róla hírt (Századok, 1876. évf.) *A Magyar Mű- és Történelmi Emlékek Kiállítását* ismertetve. Hajdúpáncélként említi, de közelebbi adat akkor sem volt róla ismeretes. Az ezredévi kiállításon kerül újra szemünk elé, hajdúvértetként leírva: *A díszvértet áll „a szokott magyar formájú, kissé nyomott tetejű, orr- vassal és hátul forgótartóval ellátott, rákfarkas sisakból, mellvértből, a mely közepén gyengén kiemelkedő éllel bír, hátvértből, a melyhez a has védelméül rákpáncél csat-*

A „beszélő” hajdúcímer. Ebben a változatban Hajdúböszörmény város címere is *The „allusive” coat-of-arms of the Hajdús, in this version it is also the arms of the town Hajdúböszörmény*

lakozik és egy kerek pajzsból. Valamennyi pontozott és vésett lombornamentikával és díszes aranyozással ... A bécsi udvari fegyvergyűjteményből” (Szendrei János). Ausztria 1933-ban, mint magyar vonatkozású műtárgyat átadta a magyar államnak. A legutóbbi időkig a Magyar Nemzeti Múzeum állandó kiállításában volt látható. Újabban magyar és hajdú vonatkozását megkérdőjelezve, szakmailag megalapozatlanul kikerült a nemzeti vonatkozású emlékeink közül.

Mi az érvelést (Folia Archeologica, 2000) sokféle ok miatt nem tudjuk elfogadni. Részint azért, mert a külföldi eredet és a magyarországi használat egyáltalán nem zárja ki egymást, részint pedig azért, mert a tárgy hajdú vonatkozása ellen a cikk szerzője

erősen elavult, ma már megmosolyogtató hajdúság fogalommal érvel (védőfegyvert nem használtak, pénzük sem volt rá, stb.). Elég legyen itt annyi, hogy a Bocskai adományozta címerek, s maga a korponai kiváltáslevél címerképe is ennek ellenkezőjét bizonyítja, s nem árt tudnunk, hogy a XVII. század első felére a hajdúság jelentős vezetői egyenesen az arisztokrácia soraiba emelkedtek. Sajnálatos, hogy a megalapozatlan hiperkritika tovább ritkíthatta az amúgy is sok vihart megélt, múltunk történelmi gazdagságához képest szerény számú nemzeti emlékeink sorát. Továbbgondolásként és további kutatási szempontként itt felvetem, hogy a vértet lehetett pl. Rhédey Ferenc (1570. k. – 1621) is, aki a XVI-XVII. századi török- és Habsburg-ellenes harcok európai híré hadvezére volt, s aki „jószág nélkül szűkölködő szegénylegény”-ből küzdötte fel magát hadi érdemeivel 1596-ban Fülek, majd Várad főkapitányává. Az 1599-i országgyűlésen a rendek kérték, hogy Rhédey Ferenc füleki kapitányt, aki ellen a vármegeknek súlyos panasa van, mert az ország törvénye ellenére szabad hajdúkat tart, példásan büntessék meg. A századfordulón az erdélyi bujdosók közé állt, 1604-től Bocskai hajdúhadainak fővezére, azt követően váradi főkapitány. Haláláig részt vett Bethlen hadakozásaiban. Végrendeletében írta *„Koporsó követ szepet csináltassanak Kolozsvárott”*. E koporsókó vörös márványból készült, Rhédey Ferencet talpig vasba öltözve, életnagyságban ábrázolja. Oldalán széles kard, kezében generálist bot, fején hadi sisak. Végrendeletét tehát utódai megfogadták. Síremlékének fotója kiállításunk szép darabja.

Rhédey Bethlen Gábor első támadásakor Füleken halt meg. A hadjárat során megbetegedett, s az ágyban fekvő Rhédeyt szolgáló haza akarták szállítani. Időközben Fülek árulás miatt császári kézre jutva, a várbeliek 1621. április 9-én Rhédey Ferenc kíséretére törtek, s foglyul ejtették. E megrázkódást nem élte túl, halála másnap bekövetkezett. A holttestet csak nagy nehezen, közel két hónap multával adták ki. Íme a vértet hajdú vonatkozásának és a császári udvarba kerülésének egyik lehetséges magyarázata.

A kiállítás nem volt elképzelhető fegyvermásolatok nélkül. A legérdekesebb kétségtelenül az ágyúmásolat. A kisméretű ágyúcső eredetije a Hajdúsági Múzeum tulajdona, míg az ágyútalp a krasznahorkai várban lévő, hasonló méretű ágyúcsőhöz szolgáló ágyútalp hiteles másolata, a vasalással együtt. Ez fontos annak jelzésére is, hogy Bocskai hadseregének tüzérsege kiemelkedő volt, és Nagykereki 1604. október 3-a és 5-e közötti ostrománál az ehhez hasonló ágyúk jelentős szerepet játszottak. A rákfarkú huszársisak a XVI-XVII. században használatos magyar sisaktípus, harangtetejét keskeny kiemelkedő bordák merevítik, fülvértje szimmetrikus. Nyakvértje mozgathatóan ös-

Rhédey Ferenc (1570 k. – 1621), Bocskai hadainak hajdúfőkapitánya
Ferenc Rhédey (about 1570 – 1621), the chief captain of Bocskai's Hajdús

Fotók – Photos: Horváth Tamás

szerozott vaslemez-sávokból áll, innen adódik elnevezése is. Az ellenző csúcsban ugrik előre, amelyen áthalad a keskeny orrvédópánt. A vaspajzsot a XVI. század közepétől a lövegverek golyói elleni védelmül használták. A kiállításunk pajzsának átmérője 60 cm, enyhén kúpos kivitelű, szélei félkörívben kissé visszatörtek. A szegecs alatt sárgarézből készült rozetták találhatóak. A kopják jellemzője a megvastagodott gerincél, keresztmetszetük három- vagy négyszög alakú. A köpűjük a korábbi századokhoz képest megrövidült. A szablamásolatok XVII. századi magyar pengék, egyenletesen és mérsékeltén íveltek, fokéllal ellátottak, keresztvasuk rövid, egyenes.

A bástyarészben látható az a zászlómásolat is, amelyet napjainkban állami ünnepek alkalmával a történelmi zászlók között mutatnak be. Annak ellenére, hogy a zászló ebben a formában nem hiteles, mégis tudatosan választottuk. A címerkép ugyanis a kölesér-nagyszalontai adománylevélre vezethető vissza. Az oklevél szavaival *„felbőszült ifjú oroszlán ... egy félig kiterjesztett szárnyú sast, ... első lábával tapos, jobb szárnya tollait tépegeti, s kiszaggatni látszik; azon isteni kegyelemből nyert győzelem jeléül, melyben a császári*

felső legjobban felfegyverzett serege, mely előtt sasos zászlók ragyogtak, katonáink által – akiknek a mi nemzeti címerünket mutató zászlói voltak – szétveretett, megfutamított, s a német sas szárnyait akkor megsebezés érte.” Tehát az oroszán a hajdúk vitézsége mellett Bocskai családi címerére is utal. Külön érdekesség, hogy a címert azok a hajdúvitézek kapták, akik Nagykerekit 1604. október 3-a és 5-e között sikeresen védelmezték.

Jegyzet

¹ *Kismarjai Bocskai István nemzetsége és nagysága. Szabadságharcának kezdetei. Az eredmények.* A forgatókönyvet írta és a kiállítást rendezte dr. Nyakas Miklós. Belsőépítészeti és grafikai tervezők: Bánkúti Albin és Láng-Miticzky Gábor. Interaktív bemutató: Visualcom Bt. Makett és elektromos vezérlésű terepasztal: Kucsay József. Fotó: Horváth Tamás, Lukács Tihamér

és a Big-Fotó Bt. Számítógépes grafika és szöveg: Matuszka Ferenc. Műtárgymásolatok: Marton Klára, Szabó István. Készítette: Bogya Lehel, Láng-Miticzky Gábor, Bakó Ernő Antik-Fa Kft, a debreceni Déri Múzeum és a Hajdúsági Múzeum munkatársai Bánkúti Albin vezetésével. 2004. A kiállítást 2004. október 26-án megnyitotta dr. Juhászné Lévai Katalin, a megyei közgyűlés elnöke és Vigh Annamária, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumi Főosztályának főosztályvezetője.

Lásd még – See also: Címlap – Cover, Képmelléklet I.

Memory of Bocskai in Nagykereki

Last year it was the 400th anniversary of the fight for Hungarian independence led by István Bocskai and several events were held on this occasion throughout the country. Nagykereki played an important role in the

history of Bocskai's fight so it was a good idea to renew the already existing exhibition, partly from funds won at competitions. The venue is Bocskai's castle in Nagykereki, where the first battles had taken place. The exhibition focuses on Bocskai's family background, his personal relations in the area and his key role in the history of the Hajdúk, who later contributed to the establishment and maintenance of Bocskai's cult. Most of the objects in the exhibition are replicas, mostly for security reasons. Several wonderful weapons, flags, coat-of-arms and works of art can be seen in the show. Interactivity was given a larger emphasis than before as the Alfa Programme that was used as a resource to finance the event is meant to promote modern, new infrastructure and up-to-date museum technology, in order to create visitor-friendly culturally important places. The programme is a remarkable help for museums operated and maintained by local governments, especially in the country.

Új állandó kiállítóhely és konferenciaterem az egri vár Dobó-bástyájában

Petercsák Tivadar

Az évente a látogatók százezreit vonzó erődítményben működő Dobó István Vármúzeum az utóbbi évtizedekben nemcsak az állandó kiállítások megújításával, de a vár adottságaihoz alkalmazkodó történelmi fesztivál (Végvári Vigasságok) és egyéb programok (történelmi őrsváltás, vártábor) szervezésével kínál érdekes és különleges időtöltést a múzeumlátogatóknak.

A XX. század második felében fellendült műemléki helyreállítás eredményei láthatók Eger főteréről, illetve a vár falai között. A rendszerváltást követő megtorpanás után 2002-ben a Széchenyi-terv keretében kezdődött el – az egykori várkapitány által 1548-1552 között épített, majd 1976-ban leomlott és felrobbantott, és az 1980-as években szerkezeti felújított – Dobó-bástya belső helyreállítása.

A középkori kerek toronyhoz csatlakozó bástya három szintje új lehetőséget biztosít a kiállítások és a múzeumi közművelődés számára. Az alsó két szint különlegességét a pleisztocén idején lerakódott édesvízi mészkő, vagy ahogy Egerben ismerik, a „darázsok” adja. A belső terekben látható természetes mésztufa üregek – a mésziszapban megőrződött csont- és csigamaradványok alapján – 50-60 ezer évesek, a pleisztocén utolsó interglaciálisnak felelnek meg. Ez a sajátos környezet egyedi lehetőséget nyújt egy új állandó kiállító-

Az egri vár, előtérben a Dobó-bástyával
The castle of Eger, with the Dobó Bastion in the foreground

hely kialakítására, ahol a fegyverkiállításról a modern képzőművészeten át az őslénytanig terjedő nagyszabású és a látogatók érdeklődésére számot tartó kiállítások rendezhetők. Intézményünk kiterjedt nemzetközi kapcsolatai számára és az országos, illetve megyei múzeumok közötti rendszeres kiállításcseréknek biztosít területet a 700 m²-es új állandó bemutatóhely. Az építési beruházás keretében megfelelően

szigetelt, fűtéssel és a megkívánt páratartalmat biztosító berendezéssel ellátott két szintet a sziklába vájt barlangszerűen kialakított lépcső köti össze, lehetővé téve a két kiállítási terület körbejárhatóságát.

A bástya 300 m²-es harmadik szintjén 150 főt befogadó – de hangszigetelt mobil válaszfalakkal öt kisebb helyiségre is tagolható – konferenciaterem jön létre ruhatárral, technikai helyiséggel és a szük-

séges vizesblokkal. A terem érdekessége a három kerek bevilágító ablak, amelyek a bástya teraszára néznek. Ez a szint kiválóan alkalmas a kiállításokhoz kapcsolódó foglalkozások, múzeumi órák, illetve tudományos konferenciák szervezésére. A kialakított melegítőkonyha a vár hagyományaihoz kapcsolódó gasztronómiai rendezvények számára is lehetőséget biztosít. Az első félévben befejeződő belsőépítészeti munkák után ez a terület is használatba vehető, hiszen a bútorzat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Gazdasági Minisztérium korábbi turisztikai pályázata jóvoltából rendelkezésünkre áll. A bástya terasza a barokk város látványával további lehetőségeket biztosít szabadtéri kiállítás, esti hangversenyek, fogadások szervezésére. A három szintet a látogatók, illetve a rendezvények résztvevői a közepkori kerek toronyban kialakított lépcsőn és liften közelíthetik meg. Az egri várban ez az első objektum, amelyet mozgássérültek is látogathatnak és használhatják a részükre kialakított WC-t is.

A Dobó-bástya belső helyreállítási munkálatait az állami tulajdont kezelő Kincstári Vagyon Igazgatóság koordinálta, és az anyagi fedezet jelentős részét is biztosította. A felújítás példaértékű összefogással zajlott, hiszen a finanszírozásban a múzeumot fenntartó Heves Megyei Önkormányzat és Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata is részt vett.

A kiállítási szintek belső helyreállítása már tavasszal megtörtént, s Heves Megyei Önkormányzata pályázatot nyújtott be az állandó kiállítóhely megvalósítására a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

A kiállítóter részlete

A detail of the exhibition area

A fegyverkiállítás látványterve

The scenario of the exhibition

Fotók – Photos: Lónyainé Nagy Éva

Alfa-programjához. Ebben egy olyan installáció kialakítását tűztük ki célul, amely alkalmazkodik az egyedi környezethez, de jól használható a különböző tematikájú és több évig nyitva tartó kiállításoknál.

Az első tárlat – az egri vár tradícióihoz illeszkedve – „A világ fegyverei, a fegyverek világa” címmel Péterváry István egri gyűjtő gazdag anyagát mutatja be. A 60 országból származó, több mint négyszáz fegyver az öt kontinenst képviseli, így a látogatók

széles körű áttekintést kaphatnak a világ kézfegyvereinek fél évezredes történetéről és típusairól. A kiállítás két nagy civilizációs témakör (Afrika, Ázsia és az iszlám világ; Európa és a gyarmati területek), illetve azokon belül egy vagy több országot bemutató kisebb földrajzi egységek szerint csoportosítja a gyűjteményt. A fegyverek készítésére, használatára vonatkozó illusztrációk mellett projektoron, számítógépen megtekinthető bővebb információs anyag, audiovizuális technikai megoldások teszik élményszerűbbé a tárlat megtekintését. A pályázathoz csatolt közművelődési és múzeumpedagógiai hasznosítási terv tartalmazza a diákok és felnőtt csoportok számára a harmadik szinten, illetve a vár más területein szervezendő múzeumi órákat, interaktív foglalkozásokat, amelyek révén ismeretekben és élményekben teljesebbé válhat a tárlat megtekintése.

A 80 milliós projektet a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatandónak tartotta, és 2005-ben 32 millió forintot nyertünk. A program a 10%-os önrésszel együtt sem valósítható meg a rendelkezésre álló összegből, ezért az alapinstalláció (vitrinek, paravánok, világítás) jelentős részének a közbeszerzést követő megrendelése után 2005-ben ismét pályáztunk a hiányzó fedezet biztosítására. Ennek keretében tervezzük a további installáció, az illusztrációs anyagok, audiovizuális és vagyonvédelmi rendszerek, a katalógus, a foglalkozásokhoz szükséges eszközök (fegyvermásolatok, munkafüzetek) beszerzését és a tárlat kivitelezését.

A szakértői vélemények is megerősítik,

hogy a fegyverkiállítás kiválóan illeszkedik az egri vár hagyományaihoz. Bízunk abban, hogy a még szükséges anyagiakat sikerül megszerezni, és mind tartalmában, mind látványában színvonalas kiállítást készíthetünk. A Dobó-bástyában megvalósuló állandó kiállítóhely új lehetőségeket nyújt a Dobó István Vármúzeum szakmai munkájához. A korszerű interaktív tárlat és a hozzá kapcsolódó programok újabb vonzerőt jelentenek, és tovább növelhetik a látogatottságot.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

A New Permanent Exhibition Hall and Conference Room in the Dobó Bastion of the Castle in Eger

The external and internal reconstructions of the Dobó Bastion built in the 16th century by the famous captain of the Eger Castle, István Dobó, means new facilities and opportunities for the exhibitions and other cultural-educational events of the castle museum. The 50-60,000 year-old tufa rock with natural cavities create a unique atmosphere on the two exhibition areas (700 m²), where a new exhibition hall is being established with the

financial support of the Alfa Programme launched by the Ministry of Cultural Heritage. The exhibition called "The weapons of the world - the world of weapons" is to be opened in 2005, but it requires the second instalment of the 80 million HUF-project from this year's competition. The interactive show representing weapons from 60 countries all over the world and the complementary history-focused events are certainly very attractive for the public. The conference room with the adjacent workshops as well as the terrace on the third level of the bastion can host a series of scientific, educational or tourist events.

Lehetőség egy fővárosi kismúzeum részére

Ádám Ferenc

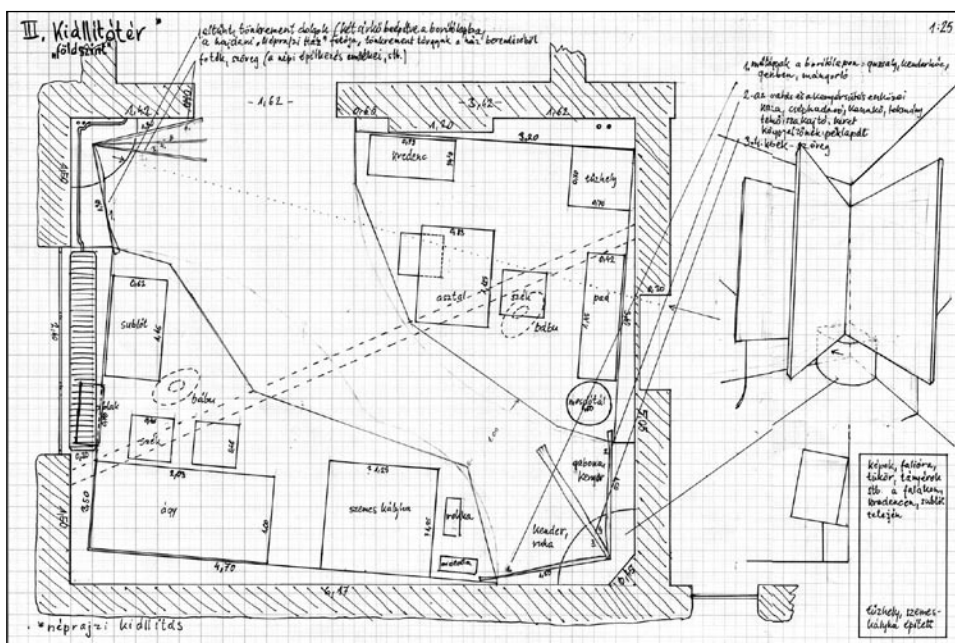
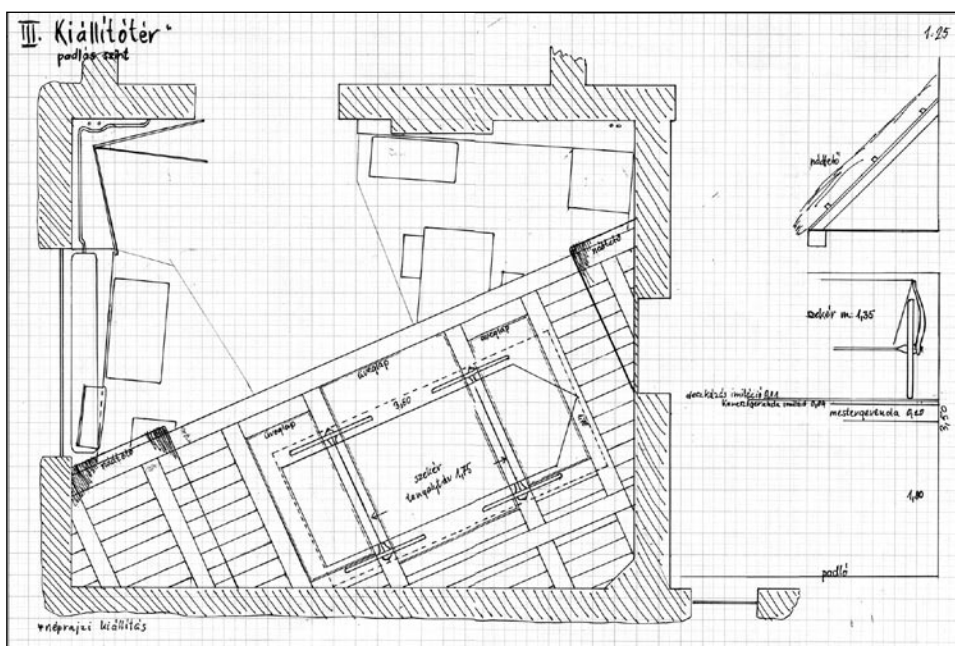
Budapest Főváros XVII. kerületi Önkormányzata 2004-ben négy és félmillió forintot nyert az Alfa-program keretéből az Erdős Renée Ház állandó kiállításának felújítására.

A Magyar Múzeumok 2002/2. számában leírtam azt a folyamatot, amely egy több mint egy évtizede lepecsételt raktár feltörésével kezdődött 2001-ben, s a raktárápításon, restauráláson, a logikátlanul létrehozott két, XVII. kerületi helytörténettel foglalkozó intézmény – az egyikben, a dokumentumokat, a másikban a tárgyakat őrizték – egyesítésén keresztül egy állandó helytörténeti és néprajzi kiállítás építéséig tart. Ennek a folyamatnak akkor még csak a kriminális részén voltunk túl, a szakmai munkát, vagyis a közgyűjtemény működéséhez szükséges alapfeltételek megteremtését – a folyamatos restaurálási munkák rendszeres anyagi fedezetének biztosítása kivételével – elvégeztük az elmúlt két év során. Az évenkénti időszakos helytörténeti kiállítások rendszerének bevezetésével pedig sikerült olyan közönségreteget is megszólítanunk, amely a korábbi rendszeres képzőművészeti tárlatok törzsközönségével nem teljesen egyezik, s létszámában is bővebb annál. A közönségkapcsolatok fejlesztése érdekében tudatosan választottuk meg időszakos kiállításaink tematikáját. 2002 nyarán a történelmi korok játékait mutattuk be (mellesleg ez volt az intézmény 1990-től íródó történetének leglátogatottabb kiállítása), 2003-ban a Rákos menti orvoslás,

„Oktatás a Rákosmentén” című időszakos kiállítás részlete

Detail of the exhibition "Educating in the Rákos-region"

A 2005. május 6-án nyitó kiállítás néprajzi részének tervrajza
Design of the ethnographical part of the exhibition to be opened in May 2005

2004-ben pedig az oktatás történetét dolgoztuk fel. Kiállításaink mellett – részben hozzájuk is kapcsolódva – pedig elindítottuk az idén már harmadik évfolyamába lépő Rákos menti Helytörténeti Füzetek sorozatot. (Megjegyzem, az ilyen kiadványok segítésére is jó lenne az Alfa-programhoz hasonló pályázat, mert szerzőinknek, akik között azért vannak „jegyzett szakemberek” is, leginkább csak jelképes tiszteletdíjat tudtunk fizetni, a sorozat és az egyes kötetek szerkesztője pedig – ez véletlenül a jelen sorok írója – egy vasat nem látott munkája eredményeként. Persze minden más munkát – tervezést, műszaki szerkesztést, nyomdát, kötészetet – piaci áron kifizettünk.)

Állandó kiállítás megrendezésére azonban reményeink sem voltak. Forgatókönyv

– az volt. Kivitelezési ajánlatok is. Pályázati kiírások, benyújtott pályázatok szintén voltak. Ám tessék végignézni az elmúlt évek Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázatainak eredménylistáit! Észrevehetjük, hogy kiállítás építésére leginkább csak a megyei múzeumigazgatóságok szervezeti kereteiben pályázó intézmények nyertek. A fenntartónak pedig elegendő pénz – nem volt. (Az, hogy szándéka mennyire volt az önkormányzatnak a helytörténeti munka támogatására, megint más téma. Eddigi tapasztalataimat összegezve: szerintem a korábbi szakemberek – a 60-as évek végétől a legutóbbi időkig hatalmas tájékozottsággal, ismeretanyaggal rendelkező, képzett tudósok foglalkoztak itt helytörténettel – nem tudták megfelelő módon bemutatni tudásukat a helyi közönség előtt. Így

az egyébként fogékony közönségreteg távol maradt az intézményektől, s azok nem is bírtak megfelelő súllyal. Mára, a felmutatott „termékeknek” hála, nő az érdeklődés, s ami biztató: már kívánságokat is megfogalmaznak a gyűjteményről. A mi feladatunk most: nagyon gyorsan szervezeti kereteket adni a spontán érdeklődésnek. Bár – s ez megint biztató – úgy tűnik, hogy fenntartónk végre felfigyelt erőfeszítéseinkre, hiszen ők hívták fel a figyelmünket az Alfa-program nyújtotta lehetőségre, s végül is, az elkészült pályázatot, a kiírásnak megfelelően, nekik kellett benyújtani. Az állandó kiállítás megépítése után pedig talán már nem is lesz szükség olyan nagy nyomásgyakorlásra egy civil szervezet részéről.)

Az Erdős Renée Ház megújult állandó kiállítása a tervek szerint 2005. május 6-án, az intézmény névadója és épülete hajdani lakója, Erdős Renée író nő születésnapjának az előestéjén nyílik. (A még meg nem valósult dolgok ismertetése nem túl hálás feladat a cikkíró számára. Inkább bemutatna egy kész produktumot, minthogy a tervekről írjon. De, ha már lehetőséget kapott, él vele. Remélhetőleg ezek a tervek is legalább annyira beteljesülnek, mint a már említett 2002-es cikkben leírtak, és a későbbiekben majd inkább valamilyen befejezett projektről tudósíthatunk a Magyar Múzeumok hasábjain.)

Mit is mutatunk be? Budapest főváros XVII. kerülete elődközsegeinek, Rákoscsabának, Rákoskeresztúrnak, Rákosligetnek és Rákoshegynek a helytörténeti dokumentumait, és néhány, a településekre jellemző tárgyat. Továbbá két középkori eredetű néprajzi emléket, berendezési tárgyakat, mezőgazdasági eszközöket, a viselet elemeit. Például konyhakredencet, vizespadot, vetett ágyat, tulipános ládat, sublótot, szemes kályhát, konyhai eszközöket, edényeket stb.

Nos, nem hangzik túl izgalmasan! De ilyen tárgyakból áll a gyűjteményünk, ezek jellemzik a terület néprajzát. A kerületi látogatók számára – főleg a közönségünk jelentős részét kitevő iskolás és nyugdíjas korosztálynak – pedig bizonyára érdekes, szép látványt nyújtanak a régi hétköznapi emlékei. De szeretnénk, ha a távolabbi vidékekről jött látogató sem azzal a gondolattal távozna: „Na, láttam egy újabb parasztszobát!” Egyetlen lehetőségünk arra, hogy ne ezt az érzést keltsük, ha megpróbáljuk a korlátozott területhez is alkalmazkodó különleges, egyedi konstellációban bemutatni a tárgyakat. Így kerül ki az utcára a népviselet. A kerítésen kívülről egy népviseletbe öltözött ifjú beszélget a belül álló cselédlánnyal. (Természetesen a műtárgyvédelmi szempontoknak megfelelően, biztonsági és fénytől is védő üvegekubus alatt.) Így alakul át a kicsi fogadóter, amely azon túl, hogy

Rákoskeresztúri idős német asszony viselete a korábbi állandó kiállításból

Costume of an old German woman of Rákoskeresztúr, from the previous permanent exhibition

Fotók – Photos: Ádám Ferenc

a teremőr „lakóhelye”, és ruhatári, múzeumbolti funkciókat is betölt, néhány néprajzi tárgyat is bemutat. Főfalán pedig egy nagyméretű, sosemvolt, „hamisított” mozaikképeslap kap helyet „Üdvözet a Rákosmentéről” felirattal, amelynek elemeit az elődközségek 1920-30-as években kiadott képeslapjairól „lopkodjuk össze”. S itt helyezük el az intézmény története legbőkezűbb adakozójának, Epress Rezsőnek a bronzportréját is – tőle származik a gyűjteményi anyag majd 15%-a –, a szobor posztamentén pedig felsoroljuk azokat, akik a XVII. kerületi közgyűjtemény 35 éves fennállása során adományaikkal segítették az intézmény(ek)e)t.

Helytörténeti kiállításunk rendező elve a települések földrajzi elhelyezkedése,

illetve közlekedése lesz. A központi helyen fekvő Rákoskeresztúr településről találtunk egy 1930 körül készült fotográfiát, amely két legfontosabb főútvonalának, a Pesti és a Ferihegyi útnak a kereszteződését mutatja, ahol egy útjelző tábla mutatta a többi elődközség, Rákosliget, Rákoscsaba, Rákoshegy, továbbá Budapest irányát. Ennek az iránymutatónak a betájolt makettjét állítjuk a terem közepére, ez határozza meg, hogy a helyiség mely részén melyik község történetét mutatjuk be fotók, térképek, dokumentumok, illetve néhány emblematikus tárgy segítségével. Különösen indokolt ez a rendezőelv azért is, mert a XVII. kerületnek ma itt van a közigazgatási, közlekedési és részben az üzleti központja – önkormányzat, bankok, piac, autóbusz végállomás – és ez az a hely, amelyet ma minden kerületi polgár ismer. Érdekes lesz látniuk a régi fényképen a parasztházakat a mai tízemeletes panelek és a közintézmények helyén. Mivel pedig mindegyik településnek igen korán volt vasútállomása – sőt, a Rákoscsaba településhez tartozó jelentős részegységek, Rákoskert és Rákoscsaba-Újtelep is rendelkeztek önálló megállóval –, ezek felirata helyettesíti a nevek kiírását, és segíti a kiállítás egységének létrejöttét.

Néprajzi termünkben három „metszet” mutatunk be. A mindössze 31 m²-es térben, a terem adottságai által meghatározottan, a szoba derékszögeitől eltérve egy szlovák konyharészletet és egy német szobarészletet rendezünk be, bútorokkal, épített tűzhelyekkel, bábukon a népviselet rekonstrukciójával. Mindezt „megfejeljük” egy padlámetszettel, amelynek aljzatára egy szekeret állítunk. (Utalva a hajdani legények rendkívül eredeti humorára, amikor is a gazda távollétében szétkapták az alkalmatosságot, és a padláson összeállították.) A terem szemben lévő sarkaiban két óriáskönyvet, azaz nagy méretű lapozót helyezünk el. Az egyik lapjaira a fonás-szövés eszközeit, valamint a gabonatermesztés, kenyérsütés tárgyi és képi emlékeit applikáljuk. A másik viszont a néprajzi kiállításba illeszkedő „didaktikus kiadvány” lesz. Lapjain azt az eltűnt, tönkrement kulturális örökséget mutatjuk be, amely sok esetben egy kis odafigyeléssel megmenthető lett volna. Első, belső borítójába két sírkövet építünk a lakótelep építésekor megszüntetett rákoskeresztúri temetőből, amelyeket egy kerületi képzőművész-pedagógus, Ballonyi László hagyományozott ránk még halála előtt. (Annak idején csak neki jutott eszébe, hogy néhány, általa néprajzilag is jelentősnek talált sírkövet megmentsen az utókorok.) Konzervált, de restaurálatlan állapotban felteszünk a könyv lapjaira néhány textíliát is, amelyet

a cikk elején említett betöréskor zsákmányoltunk. (A leltárkönyvi bejegyzés szerint ép, de el lehet képzelni, mi történt vele ott az évek alatt.) Itt emlékezünk az 1970-ben alapított, akkor a fővárosban egyedülálló Néprajzi Emlékházra, amely még alapítása évtizedében a terjeszkedő lakótelep áldozata lett. (Innen származik mai gyűjteményünk jelentős hányada is, anyagának egy része volt az említett lepecsételt raktárban őrzött anyag. A többiből készült az Erdős Renée Ház 1990-ben épült korábbi állandó kiállítása, amelyet 2001-ben az installáció elavultsága miatt le kellett bontani.)

Nyilván lesznek olyan feladatok, amelyek elvégzésére a pályázaton nyert pénz kevésnek bizonyul. Nem valószínű például, hogy elegendő pénz marad olyan, többnyelvű (magyar, szlovák, német és angol) hanganyagok elkészítésére, amelyek külön a gyerekeknek, külön a felnőtteknek ismeretik a látottakat, akkor, amikor a tárlatvezetés nem oldható meg. Lehet, hogy a megnyitóra megjelenő kiadvány sem lesz olyan terjedelmű, mint ahogyan azt eredetileg szerettük volna. De a kiállítás létrejötte olyan minőségű változást hozhat egy ilyen kismúzeum számára, mint az Erdős Renée Ház, amely korszakos jelentőségű.

Tavaly ősszel kaptunk egy kérdőívet a minisztériumból, amely azt firtatta, mit jelent intézményünk életében az elnyert támogatás? Ezt.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

Opportunities for a Small Museum in the Capital

The local government of the 17th district of Budapest was given 4.5 million HUF from the Alfa Programme in 2004, for the renewal of the permanent exhibition in the Renée Erdős Memorial House. The exhibition presenting local history and ethnography was built after a very difficult period. In the past few years a number of very appealing events and shows have been offered to the public, trying to attract more and more visitors. The Alfa Programme gave an opportunity to update and improve the permanent exhibition, which will be presenting local documents and objects typical of the original settlements which constitute the 17th district of today. The representation of local history is determined by various geographical factors. Although several ideas or plans cannot be realised at the moment, the Alfa Programme enabled the small local museum with very limited resources to carry out something that is useful and modern.

„Emberek, utak, kapcsolatok” Új állandó kiállítás készül Nagykanizsán

Horváth László

A nagykanizsai Thúry György Múzeum, 1949-es hivatalos megalapítása után, az első állandó kiállítását 1953-ban nyitotta meg, melyen a régészeti, néprajzi és várostörténeti érdekességeken kívül a Kiskomárom környéki nép életével ismertette meg a látogatókat. A következő állandó kiállítást 1962-ben rendezték meg, amikor az évek során gyűjtött anyaggal bővítették ki a törzsanyagot, és ekkor a kiállítóteret is felújították. E kiállítás Nagykanizsa és közvetlen környékének történetét foglalta magába az őskortól napjainkig, amit 1968 végéig tekinthettek meg a látogatók.

A gyűjtések „hőskorában” a néprajzi és a helytörténeti gyűjtemények állandóan gyarapodtak, így kiszorították, megszüntették az állandó kiállítás területét is. Ugyanakkor fokozódott az igény az újonnan múzeumba került tárgyak nagyobb léptékű bemutatójára. Ezt a problémát sikerült megoldani akkor, amikor a Művelődésügyi Minisztérium 1966-ban megvásárolta a város egyik legjobb helyén, a Fő úton álló egykori Batthyány uradalom 1705-1712 között készült épületének felét, a tisztartói ház nyugati szárnyát. Az épületrész felújítását 1975-80 között végezték el. Egy időszakos kiállítás után 1983. október 28-án nyílt meg az „Erdő és ember Zalában” című állandó, tematikus kiállítás, amely 1997 végéig volt látogatható. A következő nagyobb, de időszakos kiállítást, a múzeum jubileumára és a millennium tiszteletére „Emlékek a múltból” címmel 2000 elején rendezték meg csaknem 600 m² területen.

Egy új állandó kiállítás tervével, az *Emberek, utak, kapcsolatok (Dél-Zala évezredek)* címmel pályázatot adtunk be az Alfa-programra, amely pályázatot a legnagyobb örömeinkre támogatásra érdemesnek tartott a bizottság. Az erről szóló értesítés után, 2004. augusztus 15-én a jubileumi kiállításunkat bezártuk, és teljesen lebontottuk.

Az új állandó kiállítás első része a Kis-Balaton nyugati medencéje és a Mura közötti terület történetét mutatná be az újkőkor elejétől a középkorig (I-III. terem), a második nagyobb egység a régióban vezető szerepet betöltő Nagykanizsa város XVIII. századi fejlődését s a dualizmus időszakának aranykorát (IV-VIII. terem) fogja a látogatók elé tárni.

Az utóbbi évtizedek régészeti kutatásainak (kis-balatoni ásatások, Nagykanizsa és környékének feltárásai, az M7 autópálya nyomvonalán folytatott kutatások) eredménye, valamint a múzeum helytörténeti gyűjteményének gazdagsága kitűnő kiállítási anyagot szolgáltat. Az utóbbi évtizedek ásatásai például az 1975-ös mintegy 7 ezer darabos régészeti gyűjteményt 182 ezer darabosra duzzasztotta fel. A kiállításához a gazdag néprajzi gyűjteményünket csak jelzésszerűen használnánk fel, hiszen a horvátság történetét, néprajzát egy új állandó kiállításon, Tótszerdahelyen már láthatják. A galamboki tájház a XIX. századi népeletet mutatja be, valamint Kiskánizsán tervezik egy helytörténeti gyűjtemény és kiállítás létrehozását.

Az állandó kiállítás tulajdonképpen hagyományos, kronológiai sorrendet követő bemutató lesz, azonban úgy tervezzük, hogy ahol

Imádkozó emberalakot ábrázoló újkőkor eleji hombár az M7 autópálya nyomvonalának becsehelyi ásatásáról

Early Neolithic granary depicting a praying figure, from the Becsehely site along the M7 motorway

Fotók – Photos: Bicskei József

arra lehetőségünk van, egy-egy témát részletesebben mutatnánk be az adott korszakon belül. Így például, az autópályás ásatásoknak köszönhetően, a rendkívül gazdag újkőkori anyagnál külön szerepelne a mindennapi élet, a településszerkezet, a vallás, és az akkori kereskedelmi kapcsolatok.

A kiállításhoz egy előadóterem s játszótér kapcsolódna, melyben helyet kap a kanizsai vasútállomás makettje, működő modellvasúttal. Századfordulós „on-line” áruház katalógusaiból válogathatnak a látogatók, és virtuális sétát tehetnek a múlt század eleji Kanizsán (IX-X. terem). A kiállítás L-alakú folyosóján a térség különböző úttípusait, az utakhoz kapcsolódó létesítményeket mutatnánk be.

Dél-Zala a legtöbb időszakban fontos szerepet töltött be a kapcsolatok kialakulásában, és ez kölcsönösen jelentkezett a társadalmi, gazdasági, kulturális életben. Ezt szeretnénk látványosan bemutatni. Kitérnénk a vallási életre, a településszerkezetre, úthálózatra, a tapasztalt kapcsolatokra. Ahol lehetséges és indokolt, minden esetben kronológiai-, szinkron táblákkal, kiterjedési térképekkel, makettekkel, számítógépes térinformatikai ábrákkal is kísérelnénk a bemutatott anyagot.

A vár 1702-ben történt lerombolásával Kanizsa elvesztette stratégiai jelentőségét, további fejlődését a kedvező közlekedés-földrajzi elhelyezkedésének köszönhette. A város öt országos jelentőségű út csomópontjában fekszik, melyek az állami és gazdasági igények szempontjából egyre

A múzeumépület udvari szárnya – The building of the museum

nagyobb jelentőséggel bírtak. Kanizsa kereskedelmi központtá, gabonagyűjtő helyé vált, a XIX. század elején már a Dunántúl egyik legjelentősebb települése. Az 5800 fős mezőváros tiszta vonzásterületének népessége meghaladta a 120 ezer főt. A XIX. század közepe után, a vasútvonalak létrejöttével további területek nyíltak meg a város előtt, az addig is élénk gazdasági életben óriási mértékű fellendülés következett be. A kanizsai kereskedők Ausztriával, Svájjal, Horvátországgal, Törökországgal stb. kereskedtek, Trieszten keresztül indiai, arab fűszereket is hoztak be. A XIX. század második felében alakuló gyárak a magyar piacok mellett Olaszországba, Törökországba, Horvátországba exportálták áruikat. Az utak, s a szomszédos és távolabbi megyékkel és országokkal fenn tartott kapcsolatok fontosak voltak a város életében. Nemcsak vásáraival, üzleteivel, hanem sorra alakuló bankjaival, biztosító-intézeteivel is vonzotta a környező megyék polgárait. (1845-ben a megyében elsőként Nagykanizsán alakult takarékpénztár.) Vezető szerepet vívott ki a város a megye

kulturális életében is, jelentős szellemi kisugárzó hatással rendelkezett iskoláinak, újság- és könyvkiadásának köszönhetően.

A kiállítás célja bemutatni Nagykanizsának és közvetlen környékének a régióban betöltött jelentős szerepét, gazdasági, kulturális kapcsolatait, a kanizsai polgárok tevékenységét, életkörülményeit a legjelentősebb korszakokban. A tervezett kiállítás alapterülete 525 m². A kiállítás tervezőjének és kivitelezőjének nem lesz egyszerű feladat a gyönyörű boltíves termekkel és az árkádos folyosóval harmonizáló installáció elkészítése.

Az Alfa-program beindítása – nemcsak azért, mert nyertünk – kitűnő ötlet volt, lehetőséget adott az új és jelentős gyűjtemény anyagainak színvonalas közkinccsé tételére. A kiállítást szeretnénk úgy elkészíteni, hogy a katalógusát a nyitásokor, vagy nem sokkal azután az érdeklődők a kezükbe vehessék.

Végezetül egy megjegyzést szeretnénk tenni: a kötelezően előírt közbeszerzési eljárással mindenki egyetért, azonban az is tény, hogy a folyamatokat lelassítja. Másrészt a program több intézménynek adott kiállítás-

készítési lehetőséget, és ezt nem kísérte az országban található kiállítás-rendezői kapacitás megnövekedése. Mindezekről függetlenül az örömünknek kell hangot adni.

People, Roads, Relationships The New Permanent Exhibition under preparation in Nagykanizsa

The György Thúry Museum in Nagykanizsa was opened in 1949 and several successful exhibitions have been organised there in order to represent the archaeology, ethnography and history of the town and the region. The latest permanent exhibition plans were submitted to the Alfa Programme and have won enough money to start preparations. The exhibition is called "People, Roads, Relationships" (The Millennia of the Southern Zala Region) and it is intended to give a comprehensive picture of the history of the region since the late Neolithic period. Nagykanizsa has had a favourable position in transport, commerce and culture within the region and the rich collection of the museum provides suitable resources to make an excellent new exhibition.

Egy pártház átváltozása

Az Alfa-program megvalósulása a miskolci Herman Ottó Múzeumban

Kárpáti László

Sikeres pályázat eredménye folytán a Herman Ottó Múzeum 2004-ben negyven millió forint támogatásban részesült, amely a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat önrészeivel egészült ki. A pályázati célok megvalósítására – a közbeszerzésben kikötött feltételek miatt – csak 2005-ben kerülhet sor. A cél a sokszor hangoztatott látogatóbarát múzeum kritériumainak megteremtése, és a közel negyedik éve nélkülözött képző- és iparművészeti állandó kiállítás megnyitása.

A múzeum képző- és iparművészeti gyűjteményének története dióhéjban

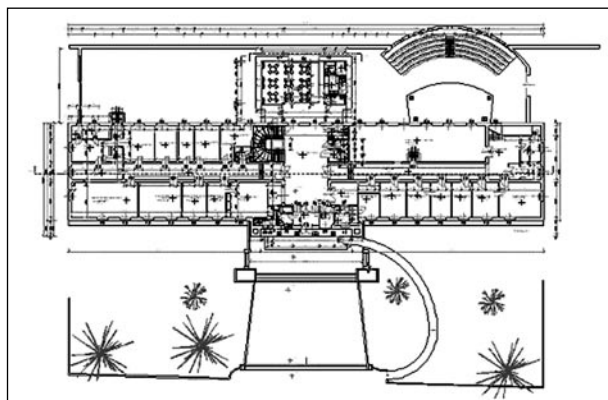
A Herman Ottó Múzeum fennállása óta, 1899-től gyűjti a képzőművészet emlékeit. A gyűjtőkör kezdettől tágabb a Miskolchoz kötődő festészeti alkotásoknál. A múzeum alapításakor megfogalmazott egyik fő célkitűzés volt „megvetni alapját egy létesítendő képtárnak”, melyben rangos alkotások mutatnák be a hazai képzőművészet történetét.

A Képzőművészeti Gyűjtemény törzsanyaga vásárlások, ajándékozások és jelentős hagyatékok révén gyarapodott, és vált helytörténeti szempontokon túlmutató kollek-

cióvá. Az 1977-es év fontos dátum gyűjteményünk történetében. Az ország egyik legnagyobb magángyűjteményének, dr. Petró Sándor hagyatékának számottevő része – majd 1983-ban a gyűjtemény további egysége – Miskolc város tulajdonaként a Herman Ottó Múzeum kezelésébe került.

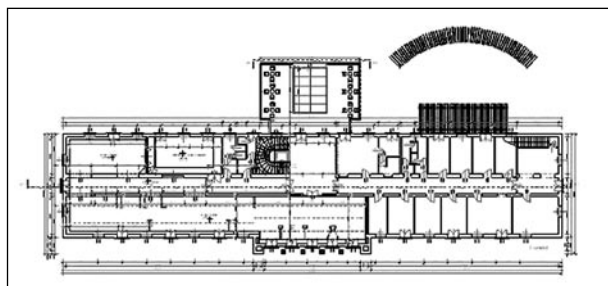
Dr. Petró Sándor Miskolcon élő orvos volt, egyben lelkes műértő és műpártoló, aki nagy hozzáértéssel válogatta meg magángyűjteményének darabjait. Célkitűzése az volt, hogy a magyar festészet minden jelentősebb személyiségétől megszerez egy-egy jellemző alkotást. Hagyatékának festészeti része a magyar piktúra kezdeteitől, Mányoki Ádámától, Bogdány Jakabtól kezdve a XX. század közepéig gyűjti egybe képzőművészetünk gyöngyszemeit, de magába foglal apró kuriózumokat, provinciális színvonalú alkotásokat is.

A Petró-gyűjteménnyel olyan korszakos jelentőségű műtárgyak kerültek köztulajdonba, melyek

Földszinti alaprajz a kávézóval, a külső rámpával, lifttel és a bejárat korszerűsítésével

The floor-plan of the ground floor with the café, the external ramp, the lift and the modernised entrance

Az emeleti kiállítóter alaprajza a beépített installációs falakkal

The floor-plan of the upstairs exhibition area with the built-in installation walls

A katalógus címlapja
The Cover of the Catalogue

folyamatos látogathatósága, s ezzel közkinccsé tétele feltétlenül megoldásra várt. Az új épület birtokbavételével, 1980-ban került sor a művészettörténeti keresztmetszetet nyújtó állandó kiállítás megnyitására. Az azóta többször átrendezett, felfrissített tárlat modern látványtárrá alakítása, korjelző iparművészeti tárgyakkal való gazdagítása 2000-tól már nem tűrt további halasztást.

Jelenlegi állapot

A múzeum jelenlegi épülete eredetileg a megyei pártbizottság székházának épült 1951-ben, a korra jellemző szocreál stílusban. A múzeum 1979-80-ban vette birtokba a házat. Háromszintes, az utca vonalával párhuzamos, zárt tömegalakítású, két végén kontyolt nyeregtetővel fedett épület.

Belépve viszonylag keskeny, téglalap alapú szélfogóba jutunk, melynek két végén jelenleg portásfülke, valamint személyzeti tartózkodó található. A tulajdonképpeni előcsarnokba keményfa szerkezetű, üvegezett ajtók nyílnak. A tér bal oldalán egykarú, U alakú orsótér mentén fölmenő, egy pihenővel osztott műkölépcső, ugyancsak műköből készült korlátbázissal, fényezett faborítású, lapos-geometrikus elemekből komponált vaskorlátal.

Az első emeleti előtér alapterületét tekintve a földszintinek körülbelül a kétharmada. Burkolata és mennyezeti megoldása az előzőével azonos. Megvilágítását három magas erkély- és egy normál méretű ablak szolgálja. Az előtér két rövidebb végén az épület hossz tengelyével párhuzamosan elhelyezkedő folyosókra egy-egy keményfa szerkezetű, kétszárnyú ajtó nyílik. A tulajdonképpeni kiállítóterembe való bejutás egy nagyméretű, ugyancsak kétszárnyú, de tömör ajtón keresztül történik. A

hosszan elnyúló, a főhomlokzattal párhuzamos teret nagyméretű ablakajtók világítják meg. Maga a kiállítóteret belül tagolatlan, síkmennyezetes, szürkés kerámia-járolappal burkolt. A tér az épület déli végén, a homlokzati szakasz egyharmadában újabb teremmel bővül, amely rövid falpillérekkel határolódik el a fent leírt nagyobbik téregységtől. Ebből az egységből egy, kb. három méter széles folyosón át jutunk vissza az előtérbe. Erről a folyosóról nyílik egy kisebb terem, melyet konferenciatermként kívánunk majd hasznosítani, valamint a látogatókat kiszolgáló kétnemű WC- és mosdóhelyiség. Az említett terek és bővítmények épületszerkezeti és statikailag kiváló állapotban vannak.

Tervezett átalakítások

A mozgássérültek számára külső rámpa megépítése, a földszinti fogadóteremben optimális méretű ruhatár, pihenőhely, pénztár stb. kialakítása szerepel az átépítési tervben, továbbá az épület eredeti karakterének és stílusjellemzőinek megőrzése mellett a forgalmat segítő, jól működő nyílászárók beépítése.

Miután az épület szerkezeti adottságai, vagy inkább kötöttségei (főfalak, teherhordó szerkezetek mozdíthatatlansága) nem teszik lehetővé a térszerkezet alapvető átalakítását, ill. újraszervezését, kompromisszumos megoldásokkal kívánjuk optimalizálni tervezett kiállításunk befogadásához az adott miliót. Az egyébként jó állapotban lévő burkolatok közé nyomasztó kopottságával ékelődik a lépcső, amelynek a többi felülettel harmonizáló újraburkolása megkerülhetetlen. Nyomasztó a feketére mázolt lépcsőkorlát túlhangsúlyozott látványa, ehelyett szerencsés lenne egy nemes kőanyagból készült tömör mellvéd felépítése.

A viszonylag tágas lépcsőorsó lehetőséget ad egy, az alagsorban elhelyezett, hidraulikával mozgatható kerekesszék-felvonó megépítésére, amely természetesen nem választható el a bejáratú rámpa megépítésétől.

Terveink között szerepel a földszinti előtér nyugat felé való megnyitása, és az egyébként rendkívül szép látványt nyújtó Kálvária-együttes tövében falakkal szegélyezett és pergolával árnyékolt nyári pihenőtér udvari kialakítása. Ez – más hasonló adottságú helyekhez hasonlóan – lehetőséget nyújtana szabadtéri rendezvények megtartására.

A kiállítóteret műtárgykörnyezetét érintő fejlesztések az elmúlt évben

Látványos, korszerű, a műtárgyvédelmi követelményeknek minden szempontból eleget tevő, hosszú időre szóló állandó kiállítását kívánunk létrehozni. Az épület homlokzatának kedvezőtlen tájolása szükségessé tette, hogy a felépítendő új installáció úgy készüljön, hogy az ablakfelületeket takarja el, így az év- és napszakoktól függetlenül a megvilágítást szabályozható módon teszi lehetővé.

Ezen kívül – takarékosági megfontolásból – „vendégkövető” világítási rendszer kiépítését tartjuk indokoltnak. A kiállítóterek megfelelő szellőztetését és az optimális páratartalom biztosítását a közlekedőben kialakított álmennyezet fölötti térben elhelyezett gépeszeti berendezés biztosítja.

Az osztatlan tér minimális kiállító felületet biztosít, így annak osztása, tagolása feltétlenül indokolt volt. A beépített álfal-rendszer a szükséges statikai szerkezetekre applikált, mennyezetiig felfutó gipszkarton borítású panelekből áll, amelyeknek – esetleg alkalmankénti áthelyezése – nem jár együtt lényeges szerkezeti változtatásokkal. Ugyanezen álfal-rendszer bővítményei, ill. az azokba süllyesztett száloptikás megvilágítású vitrinek az egyes korszakokat illusztráló változott iparművészeti anyag elhelyezésére szolgálnak. Az új válaszfalakat a korszakhatárok változását érzékeltető, a műtárgyakkal harmonizáló színezéssel láttuk el.

Szükségessé tartjuk, hogy éljünk a modern kiállításrendezés multimédiás lehetőségeivel. Audiovizuális és interaktív eszközrendszer kiépítését tervezzük – ún. „touch info” szolgáltatással válna lehetővé a látogató számára, hogy információkat kapjon a kiállított műtárgyakról és alkotóikról. A rendszer kialakításához szükséges védőcsövezés és alapvezetékek kiépítése már megvalósult. Az ehhez szükséges anyag „Válogatás a Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményéből” címmel, CD-ROM formájában elkészült. A 250 műtárgyat reprodukáló CD korszakleírásokat, művészéletrajzokat, a tárgyra vonatkozó adatokat tartalmaz.

2004-ben látott napvilágot *A Herman Ottó Múzeum Képtára* című, több mint 200 oldalas színes gyűjteményi katalógus, amelynek megjelenítéséhez a Nemzeti Kulturális Alapprogram nyújtott segítséget.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

The Transformation of a Party Headquarters The Realisation of the Alfa Programme at the Ottó Herman Museum, Miskolc

The Ottó Herman Museum was awarded 40 million HUF from the Alfa Programme in 2004, which is going to be used to establish modern, visitor-friendly conditions in the museum and also to open the new permanent exhibition of fine and applied arts. The museum has been collecting works of art since 1899, the date of its foundation. From paintings depicting Miskolc to modern pieces a full range of works can be found in the museum collections, partly owing to dr. Sándor Petró's bequest. It served as a basis for a permanent artistic exhibition in 1980, which, after several modifications, was finally closed in 2000. Now the museum building, which was the headquarters for the Socialist Party between 1951-1979, has to be modified to suit the needs of present-day museum workers and visitors, especially disabled people. The exhibition area will also be modernised and optimised, using modern multimedia, IT and technological devices.

Örökségünk

Az Alfa-program támogatásával új állandó kiállítás készül Szekszárdon

Gaál Zsuzsa

„Tolnavármegye Múzeuma” a millenniumi készülődés szülötte, gróf Apponyi Sándor és Wosinsky Mór maradandó alkotása, amely kezdettől fogva több egy csupán tudományos célokat szolgáló gyűjteménynél. Az intézmény a nagyközönségnek is szól ismeretterjesztést felvállaló előadásorozataival, és azzal a törekvésével, hogy többet nyújtson a kor ízlését tükröző raktárszerű bemutatásnál. Wosinsky látványelemeket épített be a kiállításba, teljes falszélességet beborító életképeket, így hozva közelebb a letűnt korok világát a nem szakértő közönség számára. Korszerű szemlélete újra fogalmazva, ma élőbb, mint valaha.

A múzeum több mint százéves történetére visszatekintve, nemcsak a kezdetekre lehetünk büszkéek. Wosinsky kései utódai közül is jó néhányan alkottak olyat, amire szakma és közönség egyaránt felfigyelt. Ilyen az a kiállítás, amitől éppen most búcsúzunk. Az 1978-ban nyílt „Életmódváltozások Tolnában” című állandó tárlat újszerűségével tűnt fel, a kádári korszakra nem jellemző látásmódjával, azzal, hogy nem tárgyakra, hanem folyamatokra koncentrált, enteriőrök bemutatására helyezve a hangsúlyt. A *Szilágyi Miklós* által rendezett kiállítás még ma is vállalható, csak ártott neki az a buzgalom, aminek a rendszerváltás utáni években a politikatörténeti rész áldozatul esett. Közel három évtized azonban a legjobb tárlatot is megkoptatja, ezért Szekszárdon is időszerűvé vált, hogy a közelmúlt kutatásainak és gyűjtőmunkájának, valamint a muzeológia legújabb eredményeit hasznosítva új állandó kiállítással álljunk az érdeklődő közönség elé.

A kiállítás koncepciója már 2001-ben megfogalmazódott, akkor a szűkös anyagi források miatt évekre elhúzódó rendezést terveztünk, magunk is tudva, hogy ez a megoldás szakmai szempontból számos ponton vitatható. A munkálatok felgyorsulását a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által meghirdetett Alfa-programnak köszönhetjük, annak a közel 58 millió forintnak, amit intézményünk – a pályázók közül első helyre sorolva – a múlt év szeptemberében elnyert.

Az új állandó kiállítás Tolna megyéről szól, azonban másképpen, mint a régi. A krónikába beépülnek a középkor évszázadai, az a 700 év, ami az előző bemutatóból kimaradt. A komplex, területileg is teljességre törekvő vállalkozás erősítheti a megye – e nagy múltú, ám a regionalizálódás követ-

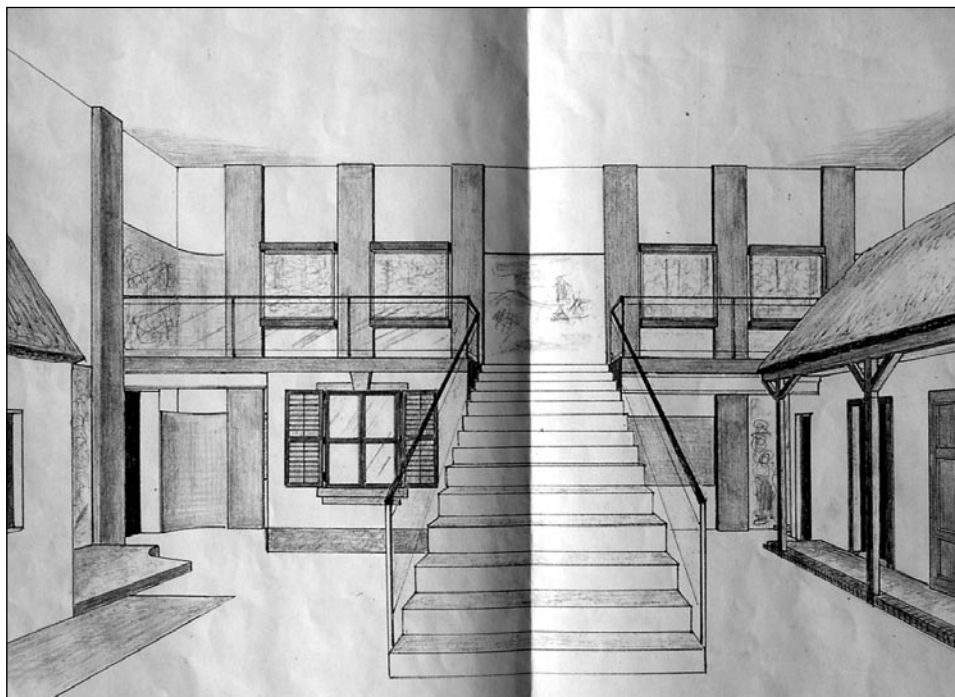

*A szekszárdi bencés apátság gótikus boltozatának részlete, XV. század
Detail of the vaulting of the Szekszárd Benedictine abbey, 15th century
Fotó – Photo: Ódor János*

keztében lassú sorvadásra ítélt történeti képződmény – lakosságának identitástudatát, szülőföldjéhez kötődését.

A rendelkezésünkre álló négy terem közel 400 m², amit további 150-nel növelünk, úgy, hogy a hat méter belmagasságú teret galériázással két síkra osztjuk. Ez a megoldás látványában is újszerű, koncepciónálisan pedig jól hasznosítható. A földszinten

makettek, rekonstrukciók, enteriőrök révén lehetőségünk nyílik bemutatni múltunk objektumait, etnikumait, sajátos arculatú tájegységeit, míg a galérián népszerű, könnyen áttekinthető háttérinformációkat szolgáltatunk, amelyek segíthetik a földszinten megjelenített tárgyi világ jobb megértését. Másképpen fogalmazva, az alsó szintet a látvány, a hangulati elem uralja, a felsőt

A negyedik terem látványterve

Design of the fourth hall

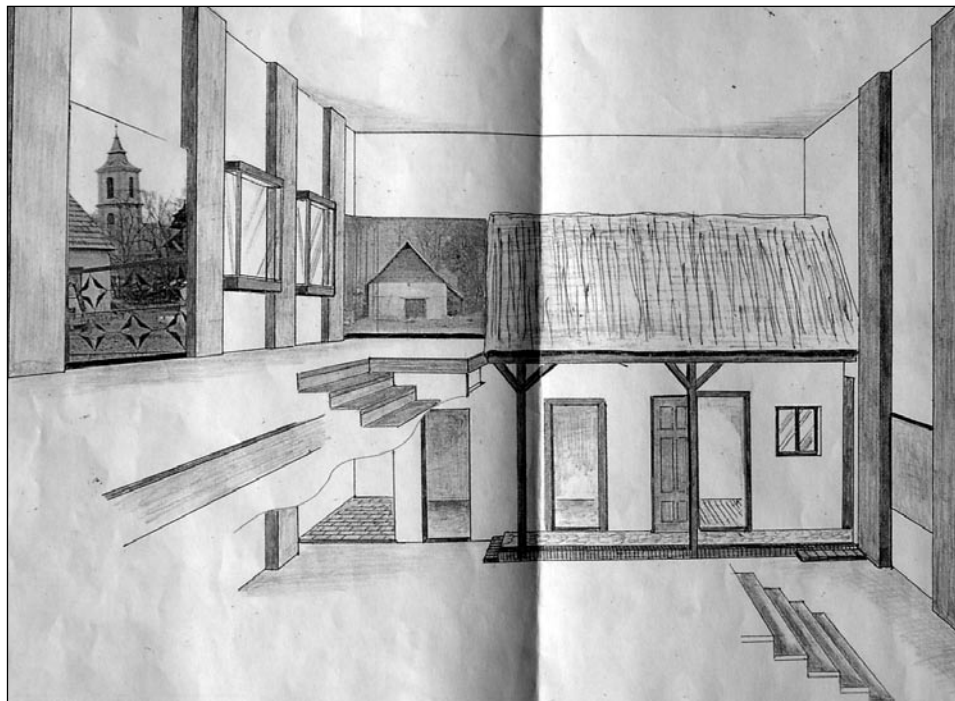
Készítette – Made by: Hámori László

böngészésre alkalmas érdekességek. A koncepció kidolgozása során különös hangsúlyt fektettünk arra, hogy a hozzánk érkező látogató ne csak befogadóként, hanem lehetőség szerint aktív részvevőként élje meg a múzeum kínálta élményt.

Külön forgatókönyvet készítettünk az interaktív elemek beépítésére, arra is ügyelve, hogy egyensúlyt teremtsünk a hagyományos kiállítási modell és a muzeológiában az utóbbi években kicsit divattá is váló új irányzat között.

Az *Örökségünk. Tolna megye évszázadai* címet viselő új állandó kiállítás a hagyományos világ bemutatását állítja középpontba, egy olyan világot, melynek legalábbis felső időhatárai nagyon elmosódtak. 1848-49 csak a politikatörténetben korszakhatár, a társadalomtörténetben nincsenek ilyen éles elválasztó vonalak. A polgárosodás évszázadokon átívelő folyamat, csíráit tekintve még ennél is hosszabb, az iparosodással érkező új világban pedig még sokáig megőrződik a múlt: szokásaiban, hagyományokban és tárgyi kultúrájában egyaránt. E szemlélethez híven a kiállítás csupán a felvillanó eseménytörténet szempontjából zárul a polgári forradalom korszakával, a bemutatott enteriőrökben szereplő tárgyak nem egyszer évtizedekkel később keletkeztek.

Kronológiailag a kiállítás a kora Árpád-kor felidézésével kezdődik, első terme tematikus feldolgozást követve a kereszténység Tolna megyei emlékeit mutatja be, időrendben eljutva a reformációig, melynek Tolna város volt az egyik fontos központja. Az általános rendezési elveknek megfelelően a föld-

színterem látványra, a kort idéző hangulatra helyezük a hangsúlyt, a látogatóban azt az érzetet keltve, mintha az egykori szekszárdi bencés apátság (1061) falai között járna. A teret a templom mennyezetének rekonstrukciós váza tölti ki, helyet adva a szekszárdi ásatásokból előkerült szépművi faragásoknak, valamint a bátai apát sírkövének. Az élményszerűséget egy pogány magyar nő keresztelési jelenetének bemutatásával növeljük.

A tematikus rendet a továbbiakban egy kronologikus követi, a második teremben a megye XI-XVII. századi településtörténete jelenik meg, nemcsak a szerkezet, hanem a kor emberét körülvevő közvetlen környezet: lakóház-részletek és berendezési tárgyak, a benne élő emberek. A

bemutatandó anyag az elmúlt évtizedek megyénkben folyó legjelentősebb ásatásai- ból származik, Icséről, Ócsény-Oltoványról, Etéről, Szekszárd-Palánkról és Ozoráról. Itt három enteriőrt terveztünk: egy Árpád-kori lakóházat, egy XV-XVI. századi kisenemesi otthonét és egy Etéről előkerült fazekas műhelyét. A török kort egy bosnyák rézműves mester, valamint a környezetére jellemző tárgyak idézik fel.

A harmadik teremben változik a kiállítás képe, a régészeti tárgyak helyét néprajzi, történeti gyűjteményekből származó anyag veszi át. A hódoltság utáni korszak jelenik meg, az embert körülvevő jellegzetes tájjal és az ide érkező német betelepülőkkel. A kiállítás az érkezés pillanatát rögzíti, egy hajón álló párt, abban a viseletben, ami jellegzetességeiben egészen más, mint az évszázaddal későbbre kialakult, körülöttük a magukkal hozott mindennapi használati tárgyak, háztartási kellékek valamint a munkavégzés eszközei.

A megye társadalma a XVIII. századra egyre színesebb képet mutat, az etnikai, vallási különbségek mellett jól érzékelhető a néprajzi értelemben vett tagoltság is. A mezővárosok sok tekintetben befogadói és kifejezői ennek az összetett világnak, megjelenik bennük a szűkebb, tágabb vidék népessége is. A kiállítás következő egységének ezért választottuk egy mezőváros lehetőség szerinti bemutatását, a rá jellemző vásári kavalkáddal, valamint a kismesterséget űző iparosok utcaképet idéző műhelysorával.

A negyedik terem két nagyobb egységre tagolható. Az egyik a hagyományos paraszti világ megjelenítésére törekszik az eddig is érvényesülő rendezői felfogást követve. A sárközi parasztház tisztaszobája és konyhája mellett a látogatók bepillantást nyer-

hetnek a padlásra, a szerszamos kamrába, valamint a gazdasági udvarba is. Szemben egy falusi kocsmá áll, nyitott ajtajából a kármentő látszik, mellette toborzó jelenet zajlik. Jellegében egészen más, egyfajta ellenpont is a kastélyrészlet biedermeier hangulatával, a nemesség életterének felidézésével.

A kiállításrendezés mindig sok energiát igényel, szakmai előkészítést, szervezőmunkát egyaránt. Nem hallgathatjuk el, hogy kötelezettségként most ránk rótt közbeszerzési eljárás érzékelhetően lassítja a folyamatot, a további források elérhetősége ugyancsak bizonytalanságot szül. Csak remélni tudjuk, hogy a nyitás tervezett időpontját, 2005. szeptember elejét tartani lehet.

Minden kiállítás kompromisszumok sokaságára épül. A miénk is. A választás helyességéről a szakma mellett elsősorban a közönség dönt. Ha szeretni fogja, nemcsak most, hanem évtized múltán is, csak akkor lehetünk elégedettek magunkkal.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

**Our Heritage
New Permanent Exhibition in Szekszárd,
Sponsored by the Alfa Programme**

The museum of Tolna County was established more than a hundred years ago and since the very beginning it has been trying to give more

than an academic “warehouse” of the objects; it has always been up-to-date, informative and enjoyable at the same time. The permanent exhibition had to be replaced by a new one, although it still met some of the high professional standards. The new exhibition is due to open in autumn 2005 and its realisation was made possible by using the funds from the Alfa Programme. The new exhibition incorporates the history of those 700 years that was left out from the previous one. The spatial arrangement is quite unique as the rooms are divided vertically. Downstairs it is the atmosphere and the visual impression that is dominating, while upstairs one can browse among the informative background resources.

Hétköznapi Vénuszai Állandó régészeti kiállítás előkészületei a Tornyai János Múzeumban

Paluch Tibor – Tóth Katalin

A Hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeumban 2004 elejéig az „Újkőkor és a rézkor művészete” című állandó régészeti kiállítást tekinthették meg a látogatók, mely dr. Trogmayer Ottó és B. Nagy Katalin rendezésében 1970-ben nyílt meg. Mivel az általuk rendezett, nagy látogatottságnak és elismertségnek örvendő kiállítás közel 35 évig állt fenn, időszerű és a múzeumlátogató közönség által is igényelt egy új állandó kiállítás megvalósítása. Az új kiállítást *Hétköznapi Vénuszai* címmel az előző helyén tervezzük, annak területét kissé kibővítve, kb. 185 m²-es felületen, egy nagyobb és két kisebb teremben, a nagyobb teremhez kapcsolódó előtérben, valamint az előtérhez felvezető lépcsőfordulóban.

A kiállítás anyagi fedezetének nagy részét a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma biztosítja az Alfa-program keretében benyújtott pályázatunk támogatásával, melyhez a Csongrád Megyei Önkormányzat a tervezett költségvetés 10%-át kitevő önrésszel járul hozzá. A teremfelújítási munkálatok 2004 novemberében kezdődtek és feltehetően 2005. február végéig befejeződnek. Jelenleg folyamatban van a kiállítandó leletanyag összegyűjtése, az illusztrációk és feliratok elkészítése, valamint a kiállításrendezés jó néhány előmunkálata: többek között az emberalakok és ruházatuk, a szövőszék rekonstrukciók, gyékényfonatok, mütárgymásolatok, arcikonstrukció, makettek és térképek elkészítése. A kiállítás megépítését a felújítási munkálatok befejezése után, ez év áprilisában tudjuk elkezdni. A megnyitó tervezett időpontja 2005. október 21.

A kiállítás illeszkedik ahhoz a Csongrád

megyei tematikához, mely szerint az egyes múzeumok állandó régészeti kiállításaiokon egy-egy olyan korszak emlékanyagát tárják a látogató elé, amely gyűjtőterületükön kiemelkedően reprezentált (Csongrád – bronzkor; Szeged – népvándorlás kor; Ópusztaszer – középkor). Mivel Hódmezővásárhely környéke rendkívül gazdag újkőkori leletekben, és a múzeum régészeti gyűjteményében jó néhány egyedülálló, európai hírű újkőkori tárgy (többek között kökénydombi oltár és Vénuszok, gorzsai Vénusz, stb.) található, az új kiállítást

is ezen korszak anyagára építjük. A bemutatni kívánt tárgyak és jelenségek többsége Csongrád megyei ásatásokból származik. A Banner János által az 1930-40-es években Hódmezővásárhely környékének lelőhelyein kiasottleletek (Hódmezővásárhely-Bodzáspart, Hódmezővásárhely-Kopáncs Kovács tanya, Hódmezővásárhely-Kopáncs Zsoldos tanya, Hódmezővásárhely-Kotacpart Vata tanya, Hódmezővásárhely-Kökénydomb), valamint a Trogmayer Ottó által az 1950-60-as években végzett feltárások anyagai (Deszk-I. számú

*Felújítási munkálatok a nagy kiállítóteremben
Inner reconstruction in one of the exhibition halls*

A Körös-kultúra tárolóedénye Hódmezővásárhely-Kopáncs, Zsoldos-tanyáról

A vessel from the Körös Civilisation, found at the Hódmezővásárhely-Kopáncs, Zsoldos-tanya site

Arcos edény a Szegvár-Tűzkövesi késő neolitik telepről

A vessel with a face from the late Neolithic site of Szegvár-Tűzköves

Fotók – Photos: Pápai Zoltán

olajkút, Maroslele-Pana, Röske-Lúdvár, Szeged-Gyálarét Szilágyi major, Tápé-Lebő) mellett helyet adunk az azóta eltelt időszakban előkerült, a korszakhoz kapcsolódó fontosabb leleteknek (Csanytelek-Újhalastó, Szentes-Ilonapart, Szegvár-Tűzköves) is. Kiemelkedő szerepet kap a dr. Horváth Ferenc által Hódmezővásárhely-Gorzsán feltárt, a késői újkőkor kutatásában jelentős helyet elfoglaló tell-település mind a szakmai, mind a nagyközönség számára történő bemutatása. Az egykori életmód és mindennapok minél élethűbb megismertetésére törekedve néhány megyén kívüli ásatási megfigyelést és leletet (pl. Tiszajenő-Szárazérpart, Kunszentmárton-Kettőshalom) is felhasználunk.

A hangsúlyt elsősorban az újkőkori életmód, háztípusok, településszerkezetek, gazdálkodás, mindennapi élet közérthető és minél szemléletesebb bemutatására helyezük, amely mellett az egykori szellemi és szakrális élet – mint a mindennapok fontos része – is megjelenik.

Mielőtt a látogató megismerkedne a Csongrád megyei neolitik leletanyaggal, szükségesnek látjuk, hogy rövid áttekintést kapjon egyrészt a

Kárpát-medencén kívüli területek fejlődéséről, másrészt – a mai ember számára néha fel-foghatatlanul nagy időbeli távolság miatt – időrendileg is el tudja helyezni a szemléltetni kívánt korszakot. A lépcsőfordulóban és az előtérben vázlatosan ismertetjük az újkőkori forradalomnak az emberiség történetében játszott kiemelkedő szerepét, a kialakulási területétől a Kárpát-medencéig vivő útját és elterjedését hazánk területén. Modern technikai eszközök (érintőképernyős számítógépek, elektronikus térképek) segítségével igyekszünk megvilágítani Csongrád megyének – különös tekintettel Hódmezővásárhely környékének – az eurázsiai neolitikumban elfoglalt helyét. Az előtérből nyíló kis vetítőteremben a látogatók a kiállítás egyes részleteinek készítése során felvett videofilmeket tekinthetnek majd meg a fazekasságról, a kő- és csonteszközök készítéséről, a házépítésről, a szövőszék rekonstrukciójáról, a ruházat és a gyékényfonatok elkészítéséről.

A nagy kiállítóterem első harmadában a korai újkőkor (a Körös-kultúra) emberének mindennapjait szeretnénk szemléltetni a Tiszajenő-Szárazérparton Selmezi László által feltárt ház és az eddigi régészeti, paleozoológiai és paleobotanikai eredmények alapján, Vörös

István és Gyulai Ferenc szakértői útmutatása alapján rekonstruált egykori környezet révén, egy életkép formájában. Arra törekszünk, hogy a látogató minél teljesebb képet kapjon az egykori „hétköznapokról”, a termelő gazdálkodás kezdeteiről hazánk területén. Megismerkedhet a házépítés technikájával, valamint a kora újkőkori ember életében alapvető szerepet játszó egyes tevékenységekkel (földművelés, állattartás, vadászat, halászat, gyűjtögetés, gabonátárolás, gabonaórlás, szövést), és azok legfontosabb eszközeivel.

A terem középső részében kap helyet a Körös-kultúra élete után meginduló több irányú fejlődés azon ága, amelyet a Körös-kultúra hagyományait részben továbbvivő Szakálhát-kultúra népeisége képvisel. A kultúra legjellegzetesebb edénytípusának, az ún. *arcos edényeknek* a legszebb darabjait tárjuk a nagyközönség elé.

A kiállítóterem hátsó harmadában mutatjuk be az országban egyedülálló leletanyaggal képviselt Tiszai-kultúra korai és középső időszakát, a hangsúlyt a korszak emberének életében fontos szerepet játszó hitvilágra helyezve. A népeiség legkiemelkedőbb hitvilághoz kapcsolódó emlékeit egy szentélyt imitáló térben helyezük el. Ehhez kapcsolódóan a látogató megismerkedhet a szakrális emlékeken ábrázolt – az „istenszobron” feltehetően a ruhát jelképező – igen jellegzetes és gazdag tiszai motívumkincs megjelenésével a mindennapi élet egyéb területein, az agyagedényeken, a házak falán és esetleg a ruházaton is. A leg-

jellegzetesebb tiszai motívumokkal díszített edények és az ugyanolyan vagy hasonló mintákat kiadó gyékényfonatok egymás mellett szerepeltetésével érzékeltetni szeretnénk, hogy ez a motívumkincs – amint azt Csalog József, újabban pedig Richter Éva kutatásai igazolták – feltehetően a gyékényszövés technikájából ered.

A nagyteremből nyíló kisebb teremben Horváth Ferenc mutatja be az újkőkori végét és a korai rézkor kezdetét képviselő Hódmezővásárhely-Gorzsa, Czukor-major lelőhelyen végzett ásatását, mely a magyarországi régészet elmúlt évtizedeinek egyik kiemelkedő feltárása. A feltárás egyik szelvénye jelenik meg a falakon plasztikusan ábrázolva, és ennek segítségével a közönség képet kaphat a tell-településen szintkövetéses módszerrel feltárt, egymás fölött elhelyezkedő települési szintekről. Az egyes települési szintekből kinyúló teraszokon az adott időszak legjellegzetesebb településeit, temetkezéseit és tárgyi emlékeit tekinthetik meg az érdeklődők. A terem közepén elhelyezett tell-makett a falakon ábrázolt ásatási szelvény elhelyezkedését szemlélteti.

A kiállításához kapcsolódóan terveink között szerepel egy régészeti, antropológiai, paleozoológiai és paleobotanikai tanulmányokat, valamint a kiállított tárgyak fényképét és leírását tartalmazó szakmai katalógus, valamint egy felnőtteknek és egy gyerekeknek (felső tagozatos általános

iskolásoknak és középiskolásoknak) szóló népszerűsítő kiállításvezető megjelentetése a megnyitó időpontjáig. Reményeink szerint az új állandó kiállítás felkelti a múzeumlátogató közönség érdeklődését, és megfelelő helyszínt fog nyújtani az általános és középiskolás osztályok egyes történelemóráinak megtartására, alkalmanként pedig gyermekfoglalkozások, kézműves foglalkozások és népszerűsítő előadások helyszínéül szolgálhat.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

Everyday Venuses The Preparations of the New Permanent Archaeological Exhibition at the János Tornyai Museum

The previous archaeological exhibition of the János Tornyai Museum in Hódmezővásárhely was on display for nearly 35 years and the time has come to set up a newer, more modern, attractive permanent exhibition. The new show is called "Everyday Venuses" and it will open in October 2005 on an enlarged exhibition area. The financial part of the project was mostly covered by money won at the Alfa Programme competition. The Csongrád County region is very rich in Neolithic finds and the museum has some precious items in its collection. The show aims to present the way of life, architecture, settlement structures, farming, as well as sacral and spiritual aspects of the late Neolithic people living in the area. Apart from the exhibition several other events are planned for the whole range of public.

Gondolatok múzeumi hálózatunk szervezeti formájáról

Gedai István

A Magyar Nemzeti Múzeum alapításától két évszázad telt el, s ez idő alatt kiépült egy múzeumi hálózat. E hálózat szervezeti formája befejezhetetlen folyamat. Befejezhetetlen, mert a politikai és társadalmi változások (amelyeknek erői, vezetői – ha nem is fogadják meg – néha meghallgatják a szakterület véleményét) új és újabb elvárásokat támasztanak a múzeumi területtel szemben, bár a múzeumok alapfeladatai (gyűjtés, nyilvántartás, raktározás, megóvás, tudományos feldolgozás, esetenkénti kiállítás) változatlanok. A szervezeti formaváltozások folyamatában többé-kevésbé két elv érvényesült váltakozva: a centralizáció és decentralizáció. A XIX. században új múzeumok születtek, vagy egyes gyűjtemények a

Nemzeti Múzeumból kiválva önállósultak. Ennek ellenhatásaként a két világháború között az országos múzeumokból – csatlakoztatva az Országos Levéltárat és a Széchényi Könyvtárat is – létrejött a Gyűjteményegyetem (1922. XIX. tc.), ezt követően pedig ezek a Magyar Nemzeti Múzeumban egyesültek (1934. VIII. tc.). 1945 után ismét a decentralizáció érvényesült, megszűnt a Magyar Nemzeti Múzeum név alatt egyesült múzeumok szervezete (1949. 13. tvr. és 1963. 9. tvr.). Az országos és országos gyűjtőkörű múzeumok mellett természetesen már a Nemzeti Múzeum születése után néhány évtizeddel számtalan helyi múzeum is alakult, amelyekből igen sok – a magyar történelem jelentős tárgyi emléket őrző múzeum – Trianon következtében az új határainkon kívülre került.

Ma a Magyar Nemzeti Múzeum mellett több országos és országos gyűjtőkörű, a

művelődési tárca mellett más minisztériumok (Honvédelmi, Közlekedési, Mezőgazdasági, Egészségügyi, stb.) által is működtetett szakmúzeum, valamint önkormányzati, alapítványi, egyházi és magánmúzeum létezik. A három, egymástól többé-kevésbé elkülöníthető gyűjteménytípus (történeti, művészeti és természettudományi tárgyi anyag) közül a történeti műtárgyak együttese a legáttekinthetlenebb. A Magyar Nemzeti Múzeumnak szinte valamennyi gyűjteménye átfedésben van több más múzeum gyűjteményével. Ezt természetesnek kell mondanunk, mert a Nemzeti Múzeum gyűjtési köre a magyar föld és nép történetére vonatkozó emléktárhalmaz. A szakmúzeumok anyaga pedig ennek egy-egy ága; tulajdonképpen ezek összessége jelentené a Magyar Nemzeti Múzeumot.

A Magyar Nemzeti Múzeum a XIX. szá-

zad elején kapta meg azt a jogot, hogy a magyar föld régészeti leleteiből kiválaszthatja, amit gyűjteménye számára szükségesnek vél. Ezt a jogot az 1945 utáni törvények megszüntették, így a megyei múzeumok kizárólagos joggal rendelkeznek a területükön előkerülő leletekkel. A szakmúzeumok léte mellett a területi múzeumok lelet-tulajdonosa a Magyar Nemzeti Múzeumot fikcióvá tette, hiszen a magyar nép egészére vonatkozó, újonnan előkerülő tárgyi emlékek csak különböző városokban láthatók, és így – a kölcsönzés lehetősége mellett is – problematikus az egységes bemutatás és feldolgozás. Áldemokrácia arra hivatkozik, hogy nem lehet egy kiváltságos múzeum tulajdonába juttatni minden kiemelkedő jelentőségű műtárgyat.

A múzeumi hálózat jelenlegi szervezeti formája sem változtathatatlan. Előbb-utóbb változni fog a kor igénye szerint, bár a meg nem fogalmazott (de létező!) társadalmi igényt a szakterület nem mindenkor ismeri fel, s ha fel is ismeri, regionális vagy intézményi, sőt egyéni érdek érvényesülhet a szervezeti forma változásánál vagy változatlanágánál. A szervezeti formát törvény kodifikálja, de ezt – egészséges esetben – a szakterület vitája előzi meg. (A törvényalkotóknak ezt illene figyelembe venniük.) A vitákban különböző szempontok, érdekellettek feszülnek egymásnak. Más az érdeke a Magyar Nemzeti Múzeumnak és más a többi országos múzeumnak, ismét más a helyi múzeumoknak. Ezek között vész el a műkincsállomány érdeke és szerepe. (A Múzeumi Hírlevél 1994/12. számában közzétett gondolataim, és az azt kiváltó, ugyancsak a Múzeumi Hírlevélben megjelent vitaanyag ezt tükrözi.) Egyrészt „tulajdonjogi” kérdéssé siklott félre a vita, másrészt az 1807-ben megfogalmazott alapelvek elavultságát, mai elfogadhatatlanságát is érvként vetették fel. Ha egy faluban létezik kismúzeum, amelyet a falu közössége tart fenn, akkor a faluban előkerülő nagyjelentőségű lelet ennek a kis közösségnek a tulajdona? Kisajánthatja a kis közösség az egész nemzet történetére vonatkoztatható tárgyi dokumentumot? Vagy az egész ország tulajdona, s akkor a nemzet múzeumában a helye? Érvként jelent meg a helyi érdekek védelmében, hogy „ha a legértékesebb daraboktól megfosztanák a kisebb múzeumokat, ... meg tudnának-e felelni annak a feladatnak, hogy az adott település történetére legjellemzőbb muzeális emlékekkel ... lépjenek a nyilvánosság elé?” Ez a vélemény azonban két másik kérdést vet fel. Hol van a térség határa? Megye, város vagy éppen falu? Vagy talán csupán egy településrész? Másrészt:

ha a kis település a „legértékesebb darabokkal” lép a nyilvánosság elé, akkor mivel lépjen egy országos múzeum (és melyik múzeum?) az ország történetét bemutató kiállításon? Igaz, a tárgykölcsönzést régen kitalálták. Ám, aki több évtizedig dolgozott múzeumban, az tudja, hogy a kölcsönzési határidők rendkívül korlátozottak, „állandó” kiállításra aligha jöhetnek számításba. (Tudjuk, az állandó kiállítások sem állandóak, de mindenesetre több évtizedre szólnak, már csak a költségek miatt is.) Persze az is igaz, hogy egy országos múzeumnak – legfőképpen a Magyar Nemzeti Múzeumnak – „nemzeti” feladata (lenne!) országos tematikájú vándorkiállítások rendezése. Akkor – talán – nem kevernék össze a múzeumok és kiállítóhelyek szerepét.

Mindezekre a kérdésekre aligha lehet mindenki által elfogadható választ adni. A centralizációt ellenzők hivatkoznak arra is, hogy „a nyugati országokban nagyon erős a tendencia, mely a múzeumok körzetében élő közösségek és az intézmény kapcsolatának szoros, tartalmas kiépítésében jelenik meg.” Messze áll tőlem az amerikai formák átvételének javaslata, mégis megemlítem, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak – sok helyi, magán és alapítványi múzeum mellett – egyetlen állami (szövetségi) múzeumi szervezete van, a Smithsonian Institution, amelynek szervezetébe húsz múzeum tartozik. Mellettük több szolgáltató, kiállítási, nevelési, stb. részlege van. Ez részben elutasító válasz arra is, hogy „elfogadhatatlan az országos múzeumok gyűjteményeit szervezetenként integrálni a Magyar Nemzeti Múzeum égisze alatt”, mert „a történelem kerekét nem lehet visszafordítani”. Lehet. Ami jó volt a múltban, dobjuk el, csak azért, mert régi? (A jelen pedig rossz.) Az 1934. évi VIII. tc. alapján létrehozott Magyar Nemzeti Múzeum nagyon jól működött. Lehet, hogy megszüntetésének valódi indoka az volt, hogy létrehozása a XX. század egyik legnagyobb kultúrpolitikusanak, Hóman Bálintnak a nevéhez fűződött?

Ismételten le kell szögezni: ma aligha lehet egységes véleményt alkotni a múzeumi terület szervezeti formájára. Ha kiindulópontnak tekinthetnénk (és tekinthetjük) a Magyar Nemzeti Múzeum alapításkori feladatát – figyelembe véve a mai szervezeti rendszert és a múzeumokkal szemben támasztott társadalmi elvárásokat – egy *virtuális Magyar Nemzeti Múzeum* képe bontakozhatna ki. Ez azt jelentené, hogy azok a műtárgyak, amelyeknek összessége dokumentálja a magyar föld és a magyar nép történetét, alkotja a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeit, füg-

getlenül attól, hogy melyik múzeumban van. Ám ez csak *nyilvánvártási szinten* jelenne meg; a műtárgyak ténylegesen maradnának jelenlegi helyükön, tehát csak virtuálisan tartozna a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményegyesítésébe.

Az 1991-ben megszűnt Központi Múzeumi Igazgatóság keretében működött restaurátori központ is a Magyar Nemzeti Múzeumhoz került. Ez is szervezeti kérdést vet fel. Napjainkban mindinkább előtérbe kerül a műtárgyvédelem, a műtárgyak állapotának megőrzése. Egyes műtárgytípusok olyan laboratóriumi berendezést, felszerelést igényelnek, hogy annak létét igen kevés múzeum költségvetése engedi meg. (Ez vonatkozik egyes műtárgyak raktározására is.) A Magyar Nemzeti Múzeum virtuális műtárgy-együttesének szükséges műtárgyvédelme így megoldható lenne. Ugyancsak szervezettebbé lehetne tenni a napjainkban összehangolatlan közművelődési, kiállítási tevékenységet is. Országos, valamint regionális, megyei programokat könnyebben lehetne szervezni. Át kell gondolni a Magyar Nemzeti Múzeum „filiálé”-hálózatát (Esztergom, Visegrád, Sárospatak, valamint Monok és Vértesszőlős) is, mert ez így torzó.

Sokak számára az itt vázoltak is bizonyára elfogadhatatlanok. Ám, aki úgy gondolja, hogy a magyar műkincsállomány, és annak feladatait ellátó szervezeti forma nem megfelelő (és – tudom – sokan úgy gondolják), annak minden javító szándékú felvetést át kell gondolnia.

Thoughts on the Structure of the Hungarian Museum Network

Since the establishment of the Hungarian National Museum 200 years ago, a museum network has been built but naturally it will never be completed. Museums have to face new challenges and meet new requirements, although their primary functions remained the same. The changes of the organisational structure can be described with the words centralisation and de-centralisation, and these directions affected the institutions remarkably. Nowadays museums can have a collection of national or local interest, under the auspices of different ministries, local governments, churches, foundations and private persons. The collections are mainly classified as historic, artistic or scientific collections, the first being the most difficult to handle and organise. The present-day museum network is far from perfect and new ideas, solutions, directions have to be discussed and considered, the role of different collections revised, the co-operation and integration of the institutions strengthened and optimised.

„...Nyiss nekem tért!” Rekonstrukció és területhasznosítás a Magyar Nemzeti Múzeumban

Juhász Sándor

Bármit is hirdetsz a korszakban, amennyiben műemléképület helyreállításáról, bővítéséről van szó, lehetőségeink sajnos végesek. Ahol megálljt parancsolnak a négyzetméterek, ott új tereket nyithat a kreatív gondolkodás, a precíz tervezés, kivitelezés és nem utolsósorban a végeredményt egészben is látni képes területhasznosítási koncepció. A múzeumi élet legaktuálisabb kihívásainak egyike, hogy minél több és színesebb kulturális/szakmai rendezvénynek, programnak adjanak otthont a közgyűjtemények is. Az oktató, népszerűsítő sorozatok, a legifjabbaknak szóló történelmi témájú bábelőadások ugyanúgy megkövetelik a helyüket, mint a tudományos előadások, konferenciák, kávéházi estek, koncertek, múzeumpedagógiai foglalkozások.

Ha visszatekintünk az elmúlt másfél évtizedre, minden elképzelést felülmúlt az a változás és – elfogultság nélkül mondhatjuk – kiteljesedés, mely újjávarázsolta, valóban XXI. századi közgyűjteménnyé, kiállítási helyszínné formálta a több mint százötven éves épületet. A főbb állomások mindannyiunk számára emlékeztetnek: a Magyar Nemzeti Múzeum teljes rekonstrukciója során 1996-ra elkészült a Magyarország történetét bemutató állandó kiállítás, mely 2500 m²-en vezeti a látogatót dicsőséges és viharos évszázadokon át. Az átadással nem ítéltett mozdulatlanúságra a tárlat, hiszen a közelmúltban a múzeum „Tapintva láss” programjának keretében látó és segítséggel élő közönségünk egyaránt birtokba vehette a középkori tárlat anyagából válogatott érinthető műtárgymásolatokat, és a hozzájuk kapcsolódó magyarázó, ismertető feliratokat, melyek Braille-írással is elkészültek.

Régi pompájában csodálhatjuk ismét a múzeum reprezentatív belső tereit, valamint az újjászületett állandó régészeti kiállítást, mely Európában is egyedülálló, gazdag leleteit interaktív formában mutatja be az érdeklődőknek. A belső udvarok alatt új terek nyíltak, közülük a Római kori kőtár, ahol hónapról hónapra neves művészek lépnek fel a Lapidárium Kávézó estjein. Elmondhatjuk: a nehezen túl vagyunk, de korántsem készen.

2005-ben két új térrel gazdagodik a Magyar Nemzeti Múzeum. A Pollack-csarnok az épület Múzeum utca felőli bejáratának átalakításából bontakozott ki. Jellegzetes oszlopai klasszicista hangulatot árasztva törik meg a teret. A programok tervezésénél az volt a célunk, hogy minél szélesebb közönség számára tudjunk kellemes és hasznos elfoglaltságot nyújtani. Január-február hónapban három

*Bábelőadás a Pollack-csarnokban
Puppet show in the Pollack Hall*

szombat délutánon a nagyobb ovisokat és a kisiskolásokat vártuk szüleikkel együtt nivós bábelőadásokra, ahol megismerkedhettek pl. a kuruc-labanc korból a furfangos csodadoktorokkal, de találkozhattak Mátyás királlyal és az ő elmaradhatatlan udvari bolondjával is. A darabok kiválasztásakor lényeges volt számunkra, hogy történelmi témájú előadások kerüljenek bemutatásra, a gyerekek érdeklődését ezáltal is felkeltve a régmúlt korok iránt. Aki kedvet érzett hozzá, az szüleivel a bábelőadás után elsétálhatott a történelmi kiállítás megfelelő termébe és egy kicsiknek szóló, rövid játékos feladatlap segítségével *beleköszölni* a korszakhoz kapcsolódó kiállítási részbe is.

2003 őszén a Rákóczi kiállítás kapcsán érdekes kísérletbe fogtunk, zenés tárlatvezetéseket hirdettünk. Mivel nagy volt az érdeklődés, és a visszajelzések alapján sikeres volt a program, most a Pollack-csarnok adottságait kihasználva a 8-12. osztályos korosztálynak hirdettük meg újra ezt a lehetőséget. Két időszaki kiállításunk is állt január-február hónapban, „Az szép szabadságra, magyarság javára” című, Bocskai Istvánnal és korával foglalkozó tárlat, valamint a „Fényes kantár, míves nyereg” című bemutató, melyen XVI-

XVII. századi fejedelmi fegyvereket és főúri lófelszereléseket állítottunk ki. A bejelentkezett csoportok először egy tárlatvezetésen vettek részt a kiválasztott kiállításban, majd a Pollack-csarnokban eredeti hangszerek csendültek fel, és a résztvevők bepillanthattak Bocskai vagy Bethlen Gábor korának zenei kultúrájába. A kor hangulatát többek között a hajdúk nevében írt köszöntővers (Az szép szabadságra...) közismert sorai, a végvári vitézek életéről tanúskodó dalok, vagy a fejedelem halálára szerzett keserves ének idézték fel. A teljes program hossza kb. 70 perc volt.

A történelem iránt érdeklődő középiskolás diákoknak hirdettük meg márciustól szombathélelőttönként a *Réges-régen a Kárpát-medencében – Történelem a tárgyi források tükrében* című sorozatunkat. Igen fontosnak tartjuk, hogy az új terek létrejöttével, egyre több, a XXI. századi középiskolások számára is vonzó programot biztosítsunk. Ennek egyik lényeges pontja a műtárgyakkal és műtárgymásolatokkal való személyes találkozás lehetősége. Mindannyian tudjuk, hogy számos gyűjteményben vannak olyan tárgyak, amelyek soha nem fognak kiállításra kerülni, a raktárban „halnak meg”. Ezeket szeretnénk „élővé” tenni, és megfelelő körülmények

A megújult homlokzat és főlépcső
The renewed facade and flight of stairs

között a diákok kezébe adni, akiknek ezáltal a megismerés új útja nyílik meg. Természetesen mindez a témához kapcsolódó kiállításrészek közös feldolgozását követően történik, melyekben az adott terület szakmuzeológusai vannak segítségünkre. A témakörök között szerepel az *Őskori séta Magyarországon*; a *Mesélő kövek, beszédes műtárgyak – A rómaiak Magyarországon*; valamint *Az államalapítás és az Árpád-kor*. Az új kétszintű érettségi a diáktól egyre több olyan készséget vár el, melyet nem lehet csupán a középiskolai tankönyvekből elsajátítani. A múzeumoknak óriási szerepük van abban, hogy idejében felismerjék, és kellő személyi és tárgyi infrastruktúrával reagáljanak erre a kihívásra.

A Magyar Nemzeti Múzeum az elmúlt években érzékelte az iskolák részéről a megnövekedett igényt, ezért a pedagógusoknak, tanár szakos főiskolai és egyetemi hallgatóknak szóló szemináriumi napokat is hirdetett, melynek helyszíne a jelentkezők létszámától függően vagy a Pollack-csarnok, vagy az ugyancsak újonnan átadott Pulszky-terem. A szemináriumi napok célja, hogy a Kárpát-medence és országunk történetéhez kapcsolódva állandó kiállításaink egy-egy részét alaposan megismertessük az érdeklődő pedagógusokkal. Szeretnénk segíteni őket abban, hogy e kiállítás-részek múzeumpe-

dagógiai feldolgozási lehetőségeinek bemutatásával otthonosan mozogjanak nálunk, és diákjaiknak élvezetes múzeumi órát tudjanak tartani. A feldolgozásra kerülő első két témakör az *Emlékezzünk 1848. március 15-re a Magyar Nemzeti Múzeumban*, és az *Őskori séta Magyarországon – Emberek és népek a Kárpát-medencében*. Az egynapos, 10 és 16 óra között megtartott programokon szakmuzeológusok és gyakorlott múzeumpedagógusok kalauzolják a résztvevőket.

Igen fontosnak tartjuk, hogy a segítségével élő látogatóinknak is tartalmas és érdekes programot tudjunk biztosítani. A *Könyvlik a kincsesláda* foglalkozásain gyengénlátó és mozgássérült látogatóink a kincseket rejtő, kifejezetten erre a célra elkészített ládákat nem csak megnézhetik, hanem ki is nyithatják. Közös örömről, ahogyan a résztvevők felfedezik a tárgyakat, az ujjuk végigfut egy őskori termékenységszobron, vagy a szellemeket elűző végtelen csomón, melyet a koronázási jogar másolatán találunk. A tárgyakhoz kapcsolódóan ezeken a foglalkozásokon is meglevenedik a történelmi háttér, a célcsoport igényei szerint.

Az elmúlt hónapokban a múzeumba járók által leginkább szembetűnő felújítás a külső főlépcsőt érintette. Vártuk azt a pillanatot, amikor újra birtokba vehetjük e történelmi

lépcsősort, ahol Petőfi ugyan nem szavaltta el a Nemzeti dalt – csak hogy a legismertebb „legendát” említsük, ami ide kötődik – de ettől még éppúgy a miénknek érezzük. Lépcsőavató ünnepségünk központi gondolatának is ezt tartottuk. A budapestieket számos, javarészt személyes emlék köti a lépcsőhöz, találják illata, kellemes napozások, kevésbé kellemes vizsgákra való felkészülések, és a sort még biztosan hosszan lehetne folytatni. Lépcsőavató-programjainkkal igyekeztünk minden korosztályt a múzeumba csábítani.

A múzeum főlépcsőjén sétáló, üldögélő látogatók nem is sejtik, hogy a lépcsősor alatt egy több mint 200 m²-es terem található. Az egykori raktárhelyiségek átalakításával, a tér kibővítésével lehetővé vált egy új, nagyobb létszámú hallgatóságot befogadni képes konferencia-helyszín átadása. A terem névadója, Pulszky Ferenc, aki mindmáig egyik legkiemelkedőbb személyisége a magyar múzeumügynek. Pedagógusok számára indított szeminárium sorozatunk közönsége élvezheti elsőként e tér sajátos atmoszféráját és kényelmét, későbbiekben azonban kiállításokat és konferenciákat is tervezünk ide.

A Magyar Nemzeti Múzeum évente számos alkalommal ad otthont díjak, kitüntetések átadásának, egyéb reprezentatív kulturális és

szakmai programoknak. Ahhoz, hogy a hozánk látogató több ezer diák visszatérő, a múzeumot jól ismerő és szerető barátunkká váljon, kétségkívül szükséges az őket fogadó, az elmélyültebb munka/tanulmányozás lehetőségét is megteremtő terek kialakítása. A felújított plusz négyzetméterek nem csupán a mindennapok feladatainak színvonalas ellátását teszik lehetővé, hanem komplex, akár az épület egészét hasznosító népszerű-oktató programok megvalósítását is.

"Open up More Space for Me..." Reconstruction and the Utilisation of Space at the Hungarian National Museum

Nowadays, when gaining more space is more and more difficult, it has to be compensated with creativity, precise planning and implementation as well as a comprehensive, holistic approach in the utilisation of available space. One of the principal challenges of a modern museum is to host as many interesting, colourful cultural, educational and

professional events as possible. As a result of the complete reconstruction of the National Museum, in 1996 the new permanent exhibition on the history of Hungary was opened, besides the new archaeological exhibition and since then numerous successful programmes have been realised. The museum has been doing its best to organise events to reach and attract the widest possible range of visitors from small children to other museum professionals, making the most of available space, collections and human resources.

Hollókő-világörökség az élő (?) múzeumfalu

Limbacher Gábor

Műemlékvédelmi szakemberek Nógrád megye műemléki topográfiájával kapcsolatban találkoztak először Hollókő népi építészeti értékeivel az 1950-es években¹. Konkrét műemléki védelem a hatvanas évektől indult a faluban, melyet európai jelentőségű népi építészeti együttesnek tartottak. A helyszíni védelem a népi épületek esetében azért került előtérbe, mert a házak többsége vályogból épült, és szét-szedésük, új helyen történő felállításuk komoly nehézség elé állította volna a kivitelezőket.² Majd több mint két évtizedes előkészítés után Hollókő üdülő- és lakóövezetté nyilvánításával az 1980-as évek elején a települési arculat olyan formálódását tették hivatalossá, ami az eredeti örökségjelöléstől és -fenntartástól gyökeresen eltér, és amelynek – egyéb tényezőkkel együttes – eredménye ma már szembeötlően látható. Idővel szárnyra kelt a hír, hogy veszélybe került Hollókő világörökségi rangja a település egyensúlyvesztése és elvadult piacosodása miatt.

Hollókő 1987-ben került az UNESCO Világörökség listájára, amikor a jelöléshez még nem kellett külön menedzsment terv. Annak elkészítése a jelenben, a helyszín világörökségi felülvizsgálatának időszakára vált sürgetővé. Hollókő önkormányzata 2003-ban fogadta el a legújabb településrendezési tervet, és a Bükk Nemzeti Park Igazgatósága is elkészítette a tájvédelmi körzet természetvédelmi kezelési tervét, melynek hatósági egyeztetése folyamatban van. E tervek tartalmazzák azokat az építészeti, műszaki, illetve környezetvédelmi szabályozásokat és előírásokat, amelyek tartalmilag is egy menedzsment terv részét kell, hogy képezzék. Ez utóbbi azonban több a két említett terv egymás mellé helyezésénél. Elsősorban ki kell jelölni azokat a stratégiai fejlődési, fenntartási irányokat, amelyeket a világörökség falu fenntartása megkövetel.³

A jelen írás szerzője a menedzsment terv elkészítése érdekében vállalkozott a hollókői hagyományok, hagyományörzés helyzetének feltárására, bemutatására, a hagyományok-

ban bekövetkezett változások jellemzőinek leírására, a turizmussal és világörökség címmel járó hatások elemzésére. A megbízó Hollókőért Közalapítvány ajánlásokat várt a hagyományörzessel kapcsolatos további feladatokra, és javaslatokat a hagyományok lehetséges felhasználására a település turisztikai programjaiban. Tisztázandó volt, hogy „melyek azok az értékek, amelyeket Hollókő hordoz, reprezentál”⁴.

Ezért egy néprajzi tanulmány keretében⁵ először Hollókő népi kulturális örökségét foglaltuk össze, amely a jövőkép megalkotásához is alapul szolgált. A mából szemlélve Hollókő hagyományos népi kultúrájának elemzésekor kiemelkedő jelentőséget kapnak az *ökológiai viszonyok*. A lokális életmód, a földművelés és állattartás, az erdőhasznosítás, a település és építkezés, de a vallásosság, hitvilág, szokások is mind ebbe az igen aktuális kontextusba ágyazottan kerültek ismertetésre. Ezek mellett összefoglaltuk a helyi társadalom, a tradicionális család, a viselet, a népköltészet, a zenei- és tánc-hagyományok, a szájhagyományozás és a hagyományelvűség kulturális területeit. Összegzően megállapítást nyert, hogy

a hagyományoknak, helyi népköltészetnek a világörökség teljessége, megőrzése-fenntartása szempontjából egyaránt jelentősége van. A világörökség ugyanis nyilvánvalóan nem csupán az építészeti együttes önmagában, hanem az azt létrehozó, használó-fenntartó közösség és kultúrája, a maga folklórájával. Ebben a kontextusban Hollókő, mintegy „kulturális génbank” jelenik meg, hasonló jelentőséggel és konkurenciákkal, tennivalókkal és finanszírozással, mint egyéb génbankok.

A hagyományos kultúra megváltozásának és fölbomlásának számbavétele során arra mutattunk rá, hogy már az épített örökséggel fémjelzett időszak, a XX. század eleje sem jellemezhető statikus valóságként. Az 1848. évi jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus hatása – időbeli eltolódással ugyan, de – változást hozott Hollókő tradicionális gazdasági-társadalmi életében. A lokális életforma fokozatos fölbomlásával a falu néprajzi képe is jelentős változásnak indult. Az egyre fokozottabb társadalmi rétegződés a viseletben tükröződött legszembeötlőbben. A „viselet elfordítása”, azaz a hagyományos öltözetekből való kivetkőzés az 1940-es években kezdődött, azok között a zsel-

*Hollókői utcakép, 1940-es évek eleje. MFI fotó. Néprajzi Múzeum F. 105830
A street of Hollókő from the 1940s. MFI Photo, Museum of Ethnography, F. 105830*

léregevények, házasságok között, akik a zagyvavölgyi bányákban, ipari üzemekben kezdtek dolgozni.

A XX. század közepéig Hollókón a családi gazdaságok többsége a családi munkaerő felhasználásával működtetett mezőgazdasági üzemen nyugodott. A család nemcsak az elosztás és fogyasztás, hanem a termelés egysége is volt. A második világháború utáni hatalomváltással megváltoztak a paraszti gazdálkodás perspektívái és külső feltételei. Hatására elsősorban a munkaképes korú fiatalok egyre inkább elhagyták a mezőgazdaságot, és más jellegű munkát kerestek. A helyi családi gazdaságok egyik lényeges változása éppen a családi keretekben végzett mezőgazdasági termelés visszaszorulása volt, ami maga után vont az életmód változását is. Ennek következtében meggyorsult az egykori hiedelmek, szokások háttérbe kerülése, és az élet minden vonatkozására kiterjedő vallásosság visszaszorulása. A tsz-ben már teljesen kimaradtak a gazdálkodásnak a hitéletre utaló mozzanatai. Abbamaradt a kender termesztése, s így megszűnt a fonó, s a vele kapcsolatos népszokások, játékok, a fiatalok hagyományos ismerkedési alkalma is. A szocialista termelési viszonyok talaján létesült mezőgazdasági nagyüzem, megfosztva a helyi gazdákat termelőeszközeiktől, olyan hatást gyakorolt, amely átalakította életvitelüket, gondolkodásukat. A korábbi *föld – állat – ház* szerzésével szemben a fiatalabb nemzedéknél a *ház – kényelmi cikkek – járművek* szerzése, továbbá a *szórakozás* vált fő céllá. Mindezek folyamánként az ötvenes évekig az életerős, lélekszámban is gyarapodó falu az 1970-es évektől *demográfiai apályba* került, amely a század végére kritikussá vált. A tradicionális családmódelhez képest az 1950-1970-es években gazdasági, társadalmi, erkölcsi tekintetben modell- és ideálváltás következett be. Megváltozott a helyzet a hagyományozásban is. A „*haver*”-tól tanulás, a kortársak közötti azonos tudásanyag elsődlegessége váltotta föl a korábbi apáról-fiúra szálló hagyományozási módot.

A jelzett folyamatok következtében a fiatalabb nemzedék a régi Hollókó szűk, zsúfolt portáinak világából kilépve tudott csak újat alkotni, és a határban parcellázott szabad telkekhez jutva, új településrészt hozott létre az 1950-es, 60-as években. De a korszellem az ófaluban is jelentkezett, és az általános törekvések helyi megvalósulásaként például nagy ablakot vágtak az utcai falba, fapadlózatot készítettek a mázolt földes helyett. A tornácot, ha lehetett, beépítették vagy L alakú bővítést alkalmaztak; 3 sávós, színes kőporos homlokzatokat készítettek, de ha anyagi mód és a telek méretei megengedték, akár a régi épületet lebontva, helyén az elképzeléseik szerinti modern sátor tetős épületet emeltek.

Hollókó örökségmegtartó jövőképeinek fölvezetése, a szükséges feladatok meghatározása igen összetett, ugyanakkor a jelen folyamatokat tekintve alapvető és rendkívül sürgető munka.

Ezzel kapcsolatban most csak néhány gondolatot emelhetünk ki.

Az elindított műemlékes programnak az adott társadalmi-politikai körülményekből következő hibája az volt, hogy az örökséget eredetileg létrehozó és fenntartó paraszti népességet inkább akadálynak tekintette, és nem az épített környezethez társuló nélkülözhetetlen alappillérmek. Az 1960-1980-as évtizedekben még aligha volt világos, hogy a funkcionális váltás a paraszti településből üdülő- és pihenőfaluvá, a „rezervátum” célra kijelölt település építészeti hitelességét is csorbítja.

A rezervátum kifejezés azt jelölte, hogy az általában kipusztuló félben lévő paraszti épített örökséget adott területen belül a maga természetes környezetében őrzik meg, és nem távoli skanzonben koncentrálik. A gazdasági épületek elhagyásával, a tervezett üdülőövezet új botanikai képével azonban a rezervátum jelleg azonnal sérülést szenvedett.

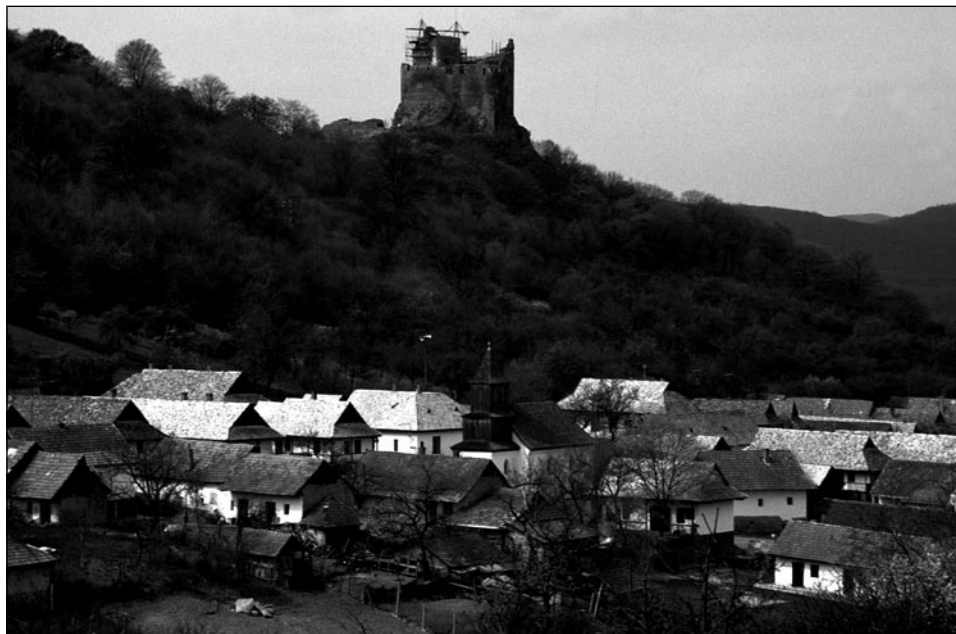
A közelmúltban fölerősödött folyamatok legdrámaibb fejleménye, hogy a település demográfiai helyzete, a népességfogyás kritikussá vált. Az emberi élet rendje szerint tíz éven belül annak a nemzedéknek megmaradt tagjai is a temetőbe kerülnek, akiknek saját tapasztalataik vannak a világörökség-rang alapját jelentő paraszti életmódról. E tény peremfeltevélt jelent Hollókó jövőképe és a világörökség megőrzéséhez, fenntartásához szükséges tennivalók szempontjából.

Ma a „turizmus színpadán” szereplő községbeliek még túlnyomórészt saját korábbi élményanyagukból táplálkozva tartják bemutatóikat, amelyek néprajzi szempontból – magukra hagyottságukhoz és az adott szituációhoz képest – jobbra korrektnek tekinthetők. Az, hogy például nem leány és nem dolgozónapi öltözetben végzik a fonásbemutatót, hogy eredetileg a fiatalabb korosztályra illő viseletben szerepelnek, s hogy van, aki festett haján hordja a főkötőt, nem olyan jelenség, ami veszélyeztetné a

világörökség minőségét, és nem oka, de nem is tünete a helyi társadalom egyensúlyvesztésének. A hollókói turizmus vendéglátó intézményei ugyanakkor nem alakítottak ki olyan együttműködést, mindenki számára célszerű szövetséget, ahol létrehozva a résztvevők érdekeltségi egyensúlyát, nem önmagukban, hanem önmagukat részegységként tekintve, a település egészére kiterjedően alakítanának ki közös munkamegosztást, egymásra épülő programkínálatot. Az ajándék- és emléktárgy-vásárlási kínálatban alig jelenik meg helyi előállítású áru. Lényegében nem épült ki az e téren megvalósítható tevékenységek együttesének egymást és a helyi életet segítő szerves rendszere: a tárgyalgatás (lehetőleg helyi alapanyagokból), mint idegenforgalmi látnivaló, kipróbálni való, és a készáru helyi értékesítése. Nagyrészt nem hollókói tulajdonosok nem helyi portékái kínálják magukat.

Az újonnan megnyílt boszorkány bolt Hollókó mai helyzete jellemzéséhez paradigmikus példának tekinthető. A „boszorkány szakralitás” terjesztése teljesen idegen, sőt ellentétes Hollókó mibenlétével. Az a tény, hogy ennek az üzletnek a helyhatóság zöld utat engedett, hogy a megnyitó ünnepségéhez – mint bármely más turistáknak szóló programban – a boszorkányszövetség honlapja szerint a helyi hagyományörző csoport jelenlétével és műsorával járult hozzá, jelzi a világörökségi ranggal elismert identitás és kultúra agóniáját. Mintha a „kulturális génbank” minőség és jelentőség helyett a helyi műveltség már csak a turizmusban megjelenő idegen érdekeltségű hollókói kapitalizmus alávetette, kicsi haszonért is bárhol, bármikor megformált külsősége lenne. Ez már nem éltető forrása, hanem apasztója annak az örökségnek, amit az UNESCO elismert. A boszorkány üzlet befo-gadása e folyamat végső stádiumát jelzi, amely az akkulturáció folyamatát szembetűnően reprezentálja. Rávilágít arra, hogy a pusztán turizmus célú hagyományörzés éles ellentétben áll

A település lát képe 1992-ben – The view of the village in 1992

Fonásbemutató a Pajtakert Fogadóban amerikai turistáknak, 2004-ben
A spinning show for American tourists at the Pajtakert Inn, 2004
Fotók – Photos: Limbacher Gábor

az eredeti, a közösség életének sikeréért megélt hagyománnyal. Ezért kell a természet munkaadó jelentőségének újra fölismerése, ezért kell a helyi plébánia revitalizálása, hogy az élet elevevénye és az értékrend fennmaradjon.

A hollókőiek Hollókőjéhez, tehát a néhány évtizeddel ezelőtti állapothoz képest szembeötlő a teljes porták hiánya. Nagyrészt hiányoznak a hadas településmódból és a népség vitalitásából, termékenységéből adódott „rakásra”, azaz zsúfoltan beépített porták, és hiányoznak az istállók, ólak, tehát a gazdasági épületek. Még a falumúzeumban vagy a tájházban sem találkozhatunk ezekkel, nemhogy a „rezervátumi” jószágartató eleven funkciójában. Az épített örökség létalapjával kapcsolatban az 1981-es rendezési terv már megállapítja: „az egyik legfontosabb feladatunknak a gazdálkodási forma – mely egyben tájformáló erő is – védelmét, fenntartását tartjuk”. Ekkoriban azonban a szabad paraszti gazdálkodás rehabilitálására még aligha lehetett gondolni, de a rendszerváltozással sem történtek ez irányú hathatós gyakorlati lépések. A hagyományos gazdálkodási alapok újraélesztése azért is fontos, mert ma Hollókő nem képes munkát és perspektívát kínálni a helyi fiataloknak. Ennek az alapnak az erősítésére, revitalizálására azonban nem lát-szanak intézkedések, sőt az ingatlanállomány tulajdonosi struktúrájának a kulturális örökség megtartását célzó szabályozása is mindmáig hiányos. Erre utal a Boszorkány Szövetség ingatlanvásárlása és az üdülő-pihenőfaló funkció további tényérése.

Hollókő a községeknek mára egy sajátos típusát képviseli. E típus nevezhető örökségőrzőfalónak, amely három fő összetevő szerint határozható meg: 1.) Az egyetemes kulturális örökség értékes tényezője; 2.) kulturális vonzasközpont, idegenforgalmi látványosság; 3.) települési élettér.

E tényezők életképes típus esetén egymással szoros összefüggésben állnak: a település

csak úgy lehet kulturális örökség hordozója, ha megőrzi települési élettér minőségét, különben skanzenné, múzeummá válik. De az ilyen típusú település funkcionális módon csak olyan élet számára nyújthat teret, ami nem rombolja, hanem fenntartja a kulturális örökséget. A kulturális örökség fenntartásának egyik célja, hogy mintákat, forrást és élményt nyújtson az adott örökségtípus iránt érdeklődőknek, legyenek azok akár turisták, akár a tudomány képviselői, vagy a társadalmi élet irányítói. A turizmus olyan kezelése, menedzselése szükséges, hogy az idegenforgalom szimbolikus és anyagi motivációt, jövedelmet nyújtson az örökség fenntartásához, valamint a települési közösség örökségfenntartó életviteléhez. A vezetés viszont minden közigazgatási-politikai szinten – alkalmas ösztönző rendszerrel – biztosítsa, hogy a faluközösség ne váljon a turizmus kiszolgáltattjává. Ne a turizmus legyen a fő vagy egyedüli jövedelemforrás, mert az önmagában, a hagyományos paraszti gazdálkodás nélkül elapasztja a falusi örökségfenntartó vitalitását.

Világörökség faló esetében a hitelesség nem egyszerűen külső forma, nem szimpla látvány, vagy holt, tárgyiasult produktum. Bármely produkció, folkór program, „népművészeti” alkotás az alkotó közeget tükrözi vissza. Ha az nem áll szoros rokonságban a faló építészeti örökségét létrehozó és fenntartó települési közösség életmódjával, ha nem a hitelet, lokalitás, faló- és családközösség, gazdálkodási alap (földművelés, állattartás, kézművesség) hagyományos műveltséget meghatározó autentikus forrásaiból fakad, akkor csak elidegenedett erőlködés lehet, hogy a produkciók a paraszti kultúra hiteles formáiba rendeződjenek.

A kultúra vallásos összetevőjének és a hagyomány generáló erejének érvényesülése Hollókő örökségmegtartó jövőjének egyik kulcsa. A mai szekularizált körülmények között kihívás és hivatás az egyház számára, hogy a

parasztság által is megélt, történelmi kincs-tárából merítve, egy frekvenciált településen tevékenyen hozzájáruljon az élet hagyományos lelkiséget mozgósító megújításához, a családnélküliség, az elvándorlás, előregedés, elfogyás, a szellemi-lelki elsivárosodás, gazdasági inaktivitás negatív trendjének megfordításához. E feladatvállalás nemcsak egy településről szól, jelentősége össznemzeti léptékű. Az egyházi szerepvállalásra egy olyan összetett újraélesztési (revitalizációs), életmód rehabilitációs program keretében van szükség, amelynek megvalósításához az államnak is kiemelt figyelmet, és jogszabályalkotással megfelelő anyagi és szervezeti támogatást kell biztosítani. Ezeket túl a tennivalókhöz a Hollókői Nemzeti (Magyar) Hagyomány Központ, iskola, hollókői életpályamodell, öko-gazdálkodás, biotechnológia, Hollókői Néprajzi Tanösvény, ingatlan elővásárlási jog, közintézmény-elhelyezés, lakosságtelepítés, jogszabály-alkotás azok a kulcsfogalmak, amelyek elvezethetnek a helyi paraszti gazdálkodáson alapuló életmód sikeres, örökségmegtartó és turizmusban kamatozó megvalósításához.

Jegyzetek

¹ Dercsényi Dezső (szerk.): Nógrád megye műemlékei. Budapest, 1954.

² Dr. Kovács Dezső – Nagy Melinda: Hollókő (munkaanyag). ATE Agrárszociológia Tanszék. Gödöllő, 1999. 10-12.

³ Kovács Dezső, dr.: Hollókő, az UNESCO Világörökség listájára került faló menedzsment terve, 2004. (Nem szerkesztett munkaanyag.)

⁴ Kovács Dezső, dr.: Rövidített konzultációs anyag Hollókő menedzsment tervének előkészítéséhez. (Kézirat), é.n. 2.

⁵ Limbacher Gábor: Hollókő, mint világörökség faló kulturális öröksége, jelene és ezekből következő feladatok az örökségmegtartó jövő érdekében. Kézirat, 2004.

Hollókő – World Heritage. The Living (?) Museum Village

The popular architecture of the village Hollókő was discovered in the 1950s, then in the 1960s institutional monument protection was organised in the area. The architectural ensemble was considered of European importance and their protection had to be carried out on the spot as it would have been impossible to remove the buildings. Hollókő was put on UNESCO's World Heritage list in 1987 but since then several changes and problems emerged which have put this status at risk. A management plan became inevitable. Recently the townscape plans and conservation management plans have been devised. They include all the technical, architectural and environmental regulations and requirements that have to be included in a management plan. First of all, the most important strategies, trends, directions have to be defined, which are necessary to be able to maintain the World Heritage status of the village, being defined as a "gene bank". All those tendencies and changes are highlighted that have contributed to the overtly tourist-centred and business-like approach to preserving traditions once alive and genuine.

A vendégségbe érkezett falu

Turai Tünde

A fényképezés történetének kezdeti szakaszában a falu vándorolt a fényképészhez. Nem sokkal később a mozgás iránya megváltozott. Különösen Boldogon, ami azon kevés települések közé tartozott, ahova rendszeresen ellátogattak a fotósok és néprajzosok megfigyelni és megörökíteni, látni és láttatni a falu egyes jellegzetességeit, főként az ünnepi arculatát, a viseletet és a jeles napokat. Az 1930-as évek elejétől a filmesek is megjelentek. Majd a turisták, akik szintén fotóztak. És közben folyamatosan érkeztek az újabb és újabb fényképészek. A mozgás iránya állandósult: jöttek az idegenek Boldogra, és vitték Boldog „képét” idegenbe. De a kocka fordulni is képes!

2005. január 22-én, a Magyar Kultúra Napján Boldog, a falu látogatott el Budapestre, a Néprajzi Múzeumba, ahova a *Boldog / képek* című időszaki kiállítás megtekintésére hívták el őket. Ritka esemény a tudománytörténetben, hogy nem a gyűjtő megy el terepre, hanem maga a közösség jön el a gyűjtőkhöz. Fontos hangsúlyozni: nem néhány, hanem közel 140 boldogiról van szó. Akik eljöttek megnézni, hogy mit mondanak, mit mutatnak meg róluk azok, akiknek évtizedeken keresztül házigazdái voltak. Valljuk be, nem ártatlan műfaj a fényképezés. Két szempontból sem. Egyrészt tudjuk jól, hogy nem „láthatatlan” a fényképész (jól példázza ezt a kiállításban szereplő három kép a Háromkirályokról, melyeket Balogh Rudolf, Bruckner Jenő és Gönyey Sándor készítettek), hanem nagyon is jelen van a képen, még ha technikailag el is tűnteti magát. Másrészt, és most inkább ezt emelném ki, a fényképezett ki van szolgáltatva a fotózás aktusának és a kép utótörténetének: a kompozíció és a jelentések konstrukciója kívül esik hatókörén, a kép készítője rendelkezik ezek fölött. Igen látványosan domborodik ki ez a kiállításban, ahol legalább 400 fotó került egymás mellé: Boldog képe a boldog falu képe. Bár sok fényképész dolgozott a településen, valamennyien megfeledeztek annak árnyoldalait és hétköznapjait láttatni. A megmutatás tárgya a *vidámság* és a *szép* volt. De a konstrukció önkénye nemcsak itt mutatkozik meg. Ennek leleplezéséhez viszont szükséges a többlettudás: nem elég szemlélni és érteni a képet, ismerni kell a boldogi embereket és történeteiket is. Csak így villanhat elének az a másik rés, ami Boldog és Boldog képe között lapul csendesen. Csöérgő Tibor *Vásárnap reggel* című képe nem Boldogon készült, még ha ő onnét valónak is hagyta hátra. Gink Károly 1954-ben készült kompozícióján nem Kepes János gazda és családja hallgatja a kultúr-

*Boldogi viseletbemutató a Néprajzi Múzeumban
Garment show from Boldog at the Ethnographical Museum*

otthon gyermekzenekarának köszöntőjét, hiszen Kepes János „gyerekei” között ott van a szomszéd lány is. De mindez nem *látszik*, ezt legfennebb tudni lehet. Partnerekké válnak a boldogiak ebben a leleplezési akcióban, és gyanússá válnak egyes képek – mintha nem lennének ismerősek a dombok az aratás hátterében Vadas Ernő képen.

A Néprajzi Múzeum Magyar Kultúra Napi rendezvénye több jelentős lehetőséget is megvalósított. Mindenekelőtt korrigálta – ha csak töredékét is lehet ennek megtenni – a fényképész-fényképezett, gyűjtő-adatközlő közötti egyoldalú viszonyt. Átírta a megszokottá vált forgatókönyvet: a *terep* nem Boldog, hanem a Múzeum, a kutatók közössége; az érkező nem

a gyűjtő, hanem a boldogiak; az *adatközlők* pedig maguk a kutatók, akik bemutatják a kiállításokat (a *Boldog / képek* címűt Fejős Zoltán, a magyar állandó kiállítást Sáfrány Zsuzsa és Selmeczi Kovács Attila). A szerepek megfordításán túlmenően van ebben a kezdeményezésben egy morális gesztus is: nem lehet beérni egy imázs megkonstruálásával, a megmutatás szereplői, vagy élesebben fogalmazva: tárgyai legalább látni szeretnék – ha már befolyásolni nem is tudják – a róluk alkotott képet. Ennek adott hangot a tárlatvezetés kezdeti pillanataiban Kepesné Tóth Katalin, a boldogi Művelődési Ház igazgatónője: „Amióta a kiállítás megnyílt, lázban ég a falu. Mindenki látni akarja!”

Itt érkezünk el a rendezvény egy másik, igen lényeges és érzékeny mozzanatához. A falu *látni akarja* a róla megformált képet, van egy kezdeti elvárása, egy preconcepciója, ami megalapozza a befogadást. Fejős Zoltán a tárlatvezetés előtt felhívja a figyelmet arra az elcsúszásra, ami a kiállítás koncepciója és a boldogiai preconcepciója között rejlik. Mint a kiállítás rendezője mondja, hogy célja elsősorban a fénykép és a falu viszonyának bemutatása volt, azaz egy adott példán megvizsgálni, hogyan ragadták meg a falu világát egy évszázadon keresztül, a boldogiai számára viszont falujuk nem csak egy illusztráció, ők saját történeteiket fedezik majd fel a képek között sétálgatva. A kiállítás nyitvatartása alatt (2004. november 5. – 2005. május 22.) többnyire az előbbi olvasat a domináns, ezen a napon viszont nem. A boldogiai befogadásában eltolódik az egyensúly a felismerés felé. Felmenőiket, ismerőseiket és magukat keresik és találják meg. A téma bemutatása kronológiai sorrendet követ, így a látogatók izgalma és felfedezéseik öröme is teremről teremre növekszik. Rátalálnak akár önmagukra is. Bakó Ferenc *A Béke Téves munkába indul*, 1953-ban készül fotója előtt csillan fel az egyik asszony szeme, amikor leánykori önmaga köszön vissza rá. És ezt közölni is kell. A cent-

rumba kerülve sorolja sorban mindenkinek a nevét, aki a szekéren ül. Aztán egyre többen részesülnek hasonló élményben, és fontosnak tartják elkapni a tárlatvezető karját, amint épp átlépne a másik képcsoporthoz, jelezni, hogy *ez itt én vagyok*. Nagy az érdeklődés az 1940-es évektől készült képek iránt. Böngésznek az arcok között. A figyelmességnek ebben a formájában és az érintettségnek ebben a mélységében ezek a képek csak most részesülnek. – *Mezítláb volt, szegény?! –* nevet fel az egyik asszony, amint Falus Károly *Búcsúsok hazafelé Mátraverebélyről* képe előtt áll. Emlékek és történetek hosszú sora kel életre. Olyan személyessége ez a befogadásnak és a kiállítás-élménynek, amire ritkán kerül sor egy múzeum életében. Főként ekkora erővel nem, legfeljebb egy-két látogatónyi léptékben.

A bemutatás és önmegmutatás lendülete túllép a kiállítóteremen. A rendezvény egészen utolsó mozzanatáig arról szól, hogyan láttatták a boldogiakat. Befejezésként viszont maguk a boldogiak mutatják meg magukat a Néprajzi Múzeumnak, a Múzeum Baráti Körének és a többi érdeklődőnek. Lukács Ferencné Marika néni beöltöztet egy menyasszonyt és egy menyecskét, majd bemutatja saját ruházatát is. Öltöztet, és közben válszolgat Katona Edit kérdéseire a ruházkodási

szokásokkal és az egyes viseletdarabokkal kapcsolatban. Amikor pedig mindhárman *elkészültek*, karon fogják egymást, és végigvonulnak szépen lassan többször is a közönség előtt. Ezt a *képet* már ők formálják, de mégsem saját képükre, hanem egyrészt annak az igénynek eleget téve, ami bennük fogalmazódik meg önmaguk megmutatásával kapcsolatban, másrészt pedig arra az igényre válaszolva, amit feltételeznek annak a közönségnek az elvárásairól, akik előtt bemutatathatják a boldogi viseletüket.

The Village That Visited the Museum

The Museum of Ethnography set up a temporary exhibition from the huge collection of photographs taken in the village of Boldog. All through the time it was a favourite destination for photographers and ethnographers, who were primarily interested in the brighter, more spectacular side of village life there. Quite unusually, the subject of the exhibition, that is, the people of the village had the opportunity to see and reflect on that image that had been created of them. They could see their own history or even themselves, which is such a deeply personal experience that can hardly ever happen in a museum.

Jelenünkről a jövőnek MaDok-napok – első műhelyvita

Illés Péter

A Néprajzi Múzeumban 2005. február 1-jén került megrendezésre a 2002-ben útjára indított MaDok-program első műhelyvitája. Az összejevetel a részeredményeket már felmutatni képes hálózat működési, fejlesztési lehetőségeinek, illetve a különféle intézményekben dolgozó kutatók terveinek tárgyalását kívánta elsősorban megvalósítani. A résztvevők lehetséges együttműködésének felvázolása, az eddigi gyűjtési területek újragondolása, illetve a MaDok kontextusában elgondolható európai múzeumi példák hangsúlyozása, és a merőben új stílusú fogalomhasználat kínálta a program bevezetésének gerincét. Az eddigi működési tapasztalatok alapján a honlap bemutatása az ún. *on-line logika* felől érzékeltette a forrásgyűjtések, kutatási témakörök megadása körüli nehézségeket, a túlzó általánosítások hibalehetőségeit (konceptualizálás hiánya), továbbá az intézmények közötti partnerkapcsolatok fejlesztés alatt álló, lehetséges elektronikus környezetét. A felkért hozzászólásokban először Szapu Magda, a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságának képviselőjében a gyakorlati kivitelezhetőség, az információfeltöltés eddigi tanulságait vázolta fel saját kutatómunkája alap-

ján. Utóbb Schleicher Vera a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága keretében történt és a jelenkorra esetlegesen fókuszáló néprajzi adatgyűjtések következményeiről beszélt. A két kutatási beszámoló értelmében a helyi kutatók finanszírozási nehézségei, a felmerülő *ad hoc* természetű adatgyűjtések relevanciájának megkérdőjelezése, az idődimenzió dilemmái, illetve a begyűjtendő tárgyak korlátozott raktározási lehetőségei a hálózaton belüli munkamegosztás szükségességét irányozzák elő, még akkor is, ha nem közös projektek létrehozásáról van szó.

Az eredeti elképzelések szerint a MaDok-program egy olyan ajánlat, mely bármely muzeológiai terület bekapcsolódását lehetővé teszi, sőt tudományos kutatóhelyek, egyetemi tanszékek bevonására is nyitott, miközben másokat is informál. Bár a műhelyvita nem hangsúlyozta, de mégis megkockáztatható, hogy az erősödő hazai civil társadalom egyes nonprofit szereplői, a különféle független művészeti és kultúrakutató civil szervezetek bevonása is hasznos lehetne a munkálatok megvalósításában. A kortárs kultúra dokumentálását vállaló, a hálózatban várhatóan együttműködni is képes intézmények jelenlévő, többnyire fiatal képviselői a hozzászólásaikban a jelenkutatások/jelendokumentációk létjogosultságának kinyilvánításán túl (Csonka Takács Eszter, EFI; Bali János,

ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszék; Kuti Klára, PTE Néprajz-Kulturális Antropológia Tanszék), a sajátos intézményi keretek és működési feltételek felől közelítették meg az elmúlt három évben felvetetteket. Az elhangzottak szerint a különféle közgyűjtemények, egyetemi intézmények, kutatóhelyek vizsgálatai során felhalmozott eredmények eltérő adathordozóinak (szöveg, fotó, film, hangfelvétel, tárgy) hosszú távon biztosítható a megőrzése. Nyilvánvaló, hogy a különféle kutatásokat végző intézmények ebből a szempontból nézve más-más működési formába illeszkednének.

Világos, hogy az eltérő igények és lehetőségek összehangolása tűnik a MaDok központ egyik legfontosabb megoldandó feladatának. Éppen ezért a hálózat virtuális mibenlétén túl, az abban részt vevő partnerek között majdan kialakuló al csoportok, és azok kapcsolatrendszerének tisztázása nem megkerülhető kérdés.

Fejős Zoltán, a MaDok-program elindítója különösen hangsúlyozta a tárgyakhoz való viszony, a „jelentésteleli tárgyak” körül megfogalmazható problematikák fontosságát. Kétségtelen, hogy ezeknek a finom, illékony, antropológiai értelemben vett kulturális jelenségeknek a természetét kizárólag szinkronikusan, az adott jelen helyzetekben lehet megragadni. A begyűjtött tárgyak utóéletében a kiállítás lehet az

a hely, ahol az eredeti környezetükből kiragadott „kommunikatív tárgyak” tovább „élhetnek”.

A tudományos diskurzus elősegítéséhez a nyilvántartási és információs rendszer a tervezettek szerint új funkcióval is bővül, melynek megvalósulását jelenti a közeljövőben a Néprajzi Múzeum honlapján a *teg-lap* fantáziánéven induló internetes oldal. Előnye lehet a kezdeményezésnek, hogy a jelenkutatási törekvéseket övező módszertani ismeretek, tudományos teljesítmények, az országban folyó különféle kutatások, hírek közzétételében egy jól szerkesztett honlap minden más információhordozónál gyorsabb és olcsóbb megoldást jelenthet. Ráadásul a partnerek közötti folyamatos kommunikáció fenntartásának is hatékony eszköze lehet.

Pillanatnyilag, az elmúlt évek fejleményeivel együtt, a már elindult adatfeltöltés technikája, illetve a lehetséges kutatási területeket övező elméleti és gyakorlati problematikák körül kibontakozó párbeszéd, az ismerkedés jelenti magát a működő MaDok-ot. Az instruktorok részéről elhangzottakban az eddigiek során megismert elképzelések, a műhelyviták sorozatának beindításával útnak indult az 1989-es rendszerváltás utáni kortárs magyar társadalom megértését elősegítő, országos, tudományos program rendszeres szakmai vitája. Immár a MaDok viszonyrendszerében zajló kutatások eredményeiről a készülő MaDok-füzetek 3. fog tájékoztatást nyújtani.

About the Present for the Future MaDok Days – the First Workshop

The first workshop was in the Museum of Ethnography in Budapest, 1 February 2005. The history of MaDok goes back a few years only, the initial idea was born in 2000, at the ethnographer-museologists' conference, with the primary aim to establish a modern network of documentation and research. It is open to any kind of museum-related institution or person and it is intended to provide information services as well. The first workshop was focusing on the opportunities of operating, developing and discussing the network. The initiative has been and will be accompanied by the MaDok Booklets, focusing on related topics in more detail.

„Nem, te nem törlőd el a mi emlékünket...”* Holokauszt Emléknep Tatán

Kövesdi Mónika

2004. november 18, csütörtök délelőtt 10 óra, tavasziasan enyhe, szép idő. Tata polgárai ott állnak a zsinagóga mellett, ahol 600 egykori tatai polgár emlékére most szoborcsoportot avatnak. Az elhangzó beszédek mély és megrendítő gondolatai nemcsak a Soá tragédiáját idézik fel, hanem az elismerés hangján szólnak arról a városról, amely ilyen módon, egy teljes napot szánva az emlékezésre, fogadja magába elpusztított polgártársait. Sokan emlékeznek még rájuk, sokan tudják, micsoda veszteség egy vidéki kisváros életében zsidó polgárságának és értelmiségének megsemmisítése. Ők állják most itt körül a felújított zsinagógát, a lepel alatt várakozó szoborművet, s ők hallgatják végig a miniszterelnök, az izraeli nagykövet, a zsidó szervezetek, az egyházak képviselői, majd az avatás után Polnauer Sándor főrabbi beszédét. Ők hallgatják megrendülten a főkantor imáját, amely a zsinagóga dombjáról hangzik el, és betölti az egész várost.

A zsinagóga kertjében közben lekerül a lepel Lugossy Mária Munkácsy-díjas szobrászművész, ismert és kiváló emlékmű-szobrászunk alkotásáról. A szoborcsoport egy sok alakos kompozíció, amely szabályos sorozatot alkot; a sorozat egyes darabjai emberi testek, amelyeket mind jobban megterhel és magába zár egy alaktalan, emberetlen massza tömege. A mű a „*Minden idők mártírjainak emlékére*” címet viseli, s a vidéki zsidóság 1944-es katasztrófáján, mint a történelmi közelmúlt legértelmelebb, legkegyetlenebb, legszervezettebb pusztításán keresztül fogalmazza meg az

Lugossy Mária „*Minden idők mártírjainak emlékére*” című szobrának leleplezése
The unveiling of the statue by Mária Lugossy: To the Memory of the Martyrs of All Time

emberi méltóság megsemmisítésének soha el nem évülő bűnét.

A nap eseményei a polgármesteri hivatalban folytatódnak, ahol megkoszorúzzák a mártírsorsban osztozó Tóth Miklós jegyző emléktábláját. A nagy kiterjedésű és teljes épségében megőrződött tatai zsidó temetőbe indul emlékező séta 1 órakor, amelynek során a jeles tatai zsidó családok sírboltjai előtt szó esett a zsidó közösség történetéről, a Fischer családról, a tudós Handler Márk és Goldberger Izidor rabbik-

ról. Az utolsó tatai rabbi sírját már nem találjuk a tatai sírkertben.

Délután 2 órától az események színhelye a vármúzeum. Elsőként konferencia kezdődött, amelyet emlékező beszédével prof. dr. Schönér Alfréd főrabbi vezetett be. A történelmi előadások sorát Szita Szabolcs kezdte meg, majd a tatai zsidóság XVIII-XIX. és XX. századi történetére vonatkozóan hangzottak el a tatai kutatók referátumai.

Délután 5 órakor nyílt meg a vármúzeumban a Kuny Domokos Múzeum kiállí-

tása, „Képek a tatai zsidóság történetéből” címmel, amely első, úttörő összegezése volt ilyen formában a tata-tóvárosi zsidóság több évszázados történetének. A falakon látható térképek és levéltári források bizonyítják XVIII. századi letelepedésüket (újjátélepedésüket), elsősorban az uradalmi központ közelében, Tata óvárosában, a főtér környékén. A zsinagóga is itt létesült, a grófi kastély közvetlen szomszédságában. A XIX. században már az uradalmi központtól távolabb eső iker-mezővárosban, Tóvároson éltek nagyobb számban zsidók, s ekkor kezdődött meg emancipációjuk, ekkor indultak meg azok az életpályák, amelyeket a kiállítás modelleként, típusokként emelt ki, elsőként Fischer Mór és Fischer Károly keramikus munkásságát.

Fischer Mór, a herendi porcelángyár tulajdonosa a tatai főtér egyik polgárházában született. Ló- és gubacskereskedőből lett gyártulajdonossá, s innen ívelt karrierje a világhírig, melynek során a magyar ipar megteremtéséért és jó hírének megalapozásáért Ferenc Józseftől nemesi rangot kapott. Nemesi jelmondatában így összegezte a tradicionális zsidó erényeken alapuló életútját: „Per laborem ad honorem”, azaz munkán keresztül vezet az út a megbecsüléshez. Őt nem a virtus, hanem a szorgalom juttatta nemességhez.

A másik tiszteletre méltó személy, akinek pályája modellértékűnek tekinthető, a tatai születésű Bláthy Ottó Titusz. Tekintélyes zsidó család gyermekeként látta meg a napvilágot. Hihetetlen tehetségét korán felismerték, és Bécsben taníttatták őt, ahol áttért az evangélikus hitre. A Ganz-gyár mérnökeként kifejlesztett találmányaival ő is ott van a világhírű magyar tudósok sorában.

A harmadik életpálya Engländer Ferencé,

A kiállítás megnyitása

The opening of the exhibition

A tudományos ülés megnyitása, prof. dr. Schőner Alfréd beszél

The opening of the conference, dr Alfréd Schőner is talking

aki Tatán nyomdát és kiadványtárat vezetett, és városi hetilapot alapított, emellett kölcsönkönyvtárat tartott fenn. Újságjával, a Tata-Tóvárosi Híradóval elindította és ösztönözte a helytörténetírást, állandó kiadója volt, pl. a piarista polihisztornak, Dornyay Bélának, a tatai múzeum megalapítójának. Egy olyan polgár város közéletének volt szervező tényezője Engländer, amelynek a mintegy 10%-ot kitevő zsidó lakosság elismert, szerves, köztisztviselőben álló rétegét jelentette.

A kiállításon nagy számban mutattuk be ennek a békebeli kisvárosnak az emlékeit, képeslapokon, városképeken, nyomdai termékek, üzleti reklámanyagok formájában. A záró rész középpontjában egy fotó és egy memoár-részlet állt. A felvétel a tatai vasútállomás emeleti ablakából készült 1944. júniusában, az érkező zsidók menetét ábrázolja. A szöveg pedig (Kahán Júlia visszaemlékezése) a zsidó közösség itt tartózkodásának utolsó tatai helyszíneire, a Deutsch-majorban berendezett gettóra, a Fazekas iskolabeli utolsó, véres éjszakára és a vasútállomásra emlékezett.

Jegyzet

*A Kiss Arnold Gileádjából vett temetési ima-idézet a nap mottója, valamint a kiállítás és konferencia mottója is volt, de ugyancsak ezen a címen jelentettük meg e napra a tatai zsidó temetőről szóló kiadványunkat.

Holocaust Memorial Day in Tata

On 18th November 2004 a series of events were held to commemorate the loss of 600 Jews from the town of Tata in the Holocaust. First a statue was unveiled near the reconstructed synagogue, made by Mária Lugossy. The group of suffering figures is called "To the Memory of the Martyrs of All Time". The Domokos Kuny Museum hosted the exhibition called "Images from the History of Jews in Tata", emphasising the greatest figures of them, Mór Fischer, the owner of the world-famous chinaware factory in Herend, Ottó Bláthy, the scientist and inventor, and Ferenc Engländer, who founded a printing and publishing house in Tata.

Visszatekintés

A Blaskovichok és a szkíta kutatás Rendezvények a tápiószelei múzeumban 2004-ben

Gócsáné Móró Csilla

A tápiószelei Blaskovich Múzeum tudományos és közművelődési munkájának 2004. évi vezérelve: állítsuk középpontba a Blaskovich fivérek régészeti munkásságát, még az előző évben gyökerezett. 2003 őszén a tápiószelei múzeumbaráti kör tagjain kívül a Magyarország Felfedezői Szövetség Tápió Örököse mozgalom résztvevői kettős évfordulóra: a tápiószentmártoni aranyszarvas megtalálásának 80., Blaskovich János születésének 120. évfordulójára emlékeztek. A régmúlt Tápió menti kutatásának történetében a Blaskovich testvérpár szerepe tagadhatatlan, amely nemcsak kistrégyós, hanem országos jelentőséggel is bírt. 2004-ben egy kerek helytörténeti évforduló (éppen 100 éve végezte dr. Márton Lajos, a Nemzeti Múzeum régésze az első feltárásokat Tápiószelén) erősítette meg azt az elgondolást, hogy 2004-ben a tápiószelei múzeumban a központi téma a múzeumalapító testvérpár Tápió menti régészeti tevékenysége legyen.

A témát különféle műfajú rendezvényekkel tártuk a széles nagyközönség elé. Májusban régészeti kiállítást nyitottunk, amely a keleti lovas népek tárgyi emlékeit mutatta be a tápiószelei szkíta temető és a környék leletei alapján. Kiállításunkon elsősorban Fettich

Nándor, Bottyán Árpád, Párducz Mihály régészek 1938 és 1953 között végzett tápiószelei régészeti feltárássainak eredményeire támaszkodtunk. Emellett Erdélyi István az 1950-es és Dinnyés István az 1970-es években végzett leletmentéseinek, ásatásainak anyagát (elsősorban szarmata és kelta) adtuk közre, de az újabb kutatások eredményeit is hasznosítottuk (Tari Edit, 1994, Újszilvás). A tárlat a már hatodik alkalommal megszervezett Blaskovich Napok nyitó rendezvénye volt, amihez fegyver- és viselettörténeti bemutató kapcsolódott. Az *Őstörténetünk – keleti lovasnépek a Tápió-vidéken (szkíták, szarmaták, avarok)* című régészeti kiállításunk 2004. május 21-től 2005. március 1-jéig volt látható a Blaskovich Múzeumban. A kiállítás szakreferense Dinnyés István régész, rendezői a megyei és a tápiószelei múzeum munkatársai.

A *Blaskovichok és az Attila kutatás* című őstörténeti konferencián tudós emberek ismertették kutatásaik eredményeit. A Magyar Őstörténeti Munkaközösség által szervezett rendezvényen tizennégy kutató előadása hangzott el Erdélyi István, Darkó Jenő és Selmeczi László elnökletében.

Több rendezvény szólt a gyermeknek. A Kulturális Örökség Napok alkalmából őstörténeti játszóház programjait mintegy 120 gyerek élvezhette. A múzeum baráti köre pedig

játszóházat szervezett 2004. szeptember 19-én, vasárnap, amikor négy helyszínen, négy téma és számos tevékenység várta a helyi és környékbeli iskolásokat. A foglalkozások témái: mindennapi élet a szkíták, szarmaták és avar népek körében; a keleti lovas népek fegyverzete; a nők viselete és jellegzetes ékszerei; a halotti kultusz: halomsírok, temetkezési szokások. A régészeti tárlat vonatkozó tárgyainak megtekintése mindegyik téma feldolgozásának alapja volt, amihez kézműves tevékenységek kapcsolódtak, pl. házfal készítése vesszéből, agyagedény formálás, korongozás, övveret-, hajfonatkorong és ékszerkészítés, gipszöntvények festése, aranyozása. A résztvevők által kedvelt helyszín volt, ahol Hidán Csaba régész-történész korhű öltözetben mutatta be a férfiak viseletét és fegyverzetét. A negyedik téma feldolgozását a tuvai halomsírról készített ismeretterjesztő film vetítése vezette be. A foglalkozásokat kosárfonó, ötvös mester, régész-hagyományőrző, muzeológus-közművelő mellett helyi pedagógusok vezették, és a tápiószelei múzeum dolgozói segítettek (a teremőrök két hétig öntötték és szárították a kifestendő gipszformákat a látogató nélküli időben).

A tápiószelei múzeumi rendezvényekre a koronát az október 7-én megtartott *emléktábla-avató ünnepség* helyezte. A tápiószelei Blaskovich Múzeum, a Múzeumbaráti Kör és a Magyar Őstörténeti Munkaközösség emléktábla elhelyezésével tisztelgett három régész: Fettich Nándor, Bottyán Árpád és Párducz Mihály munkásságának. A Magyar Nemzeti Múzeum régészei által 1938 és 1953 között feltárt tápiószelei szkíta temető anyaga és munkálatai alapozták meg azt, hogy a tápiószelei Blaskovich-kúriában 1947-ben megalakult a Nemzeti Múzeum tápiószelei gyűjtőhelye. Ezáltal a három generáció által gyűjtött családi köznemesi műgyűjtemény is közgyűjteményi védettséget kapott.

A tápiószelei múzeumalapító Blaskovich fivérek szoros baráti viszonyt alakítottak ki a szelei ásatást végző régészekkel, elszállásolták, vendégül látták őket, még a nehéz háborús időkben is. A Blaskovichok a háttérmunkát látták el: felvették, fizették a megbízható napszámosokat, összegyűjtötték az ásatás pénzügyi fedezetét, biztosították az anyag biztonságos szállítását és tárolását. Ezzel sokat segítettek a régészek ásatási munkáinak hatékony végzésében.

A tápiószelei szkíta temető feltárása, a tápiószentmártoni aranyszarvas megtalálása mérföldkő a Tápió mente régmúltjának meg-

Részlet az „Őstörténetünk, keleti lovas népek a Tápió-vidéken” című régészeti kiállításból
Detail of the archaeological exhibition "Our Prehistory, Eastern Equestrian People in the Tápió-region"

A kiállítás megnyitójának kísérő rendezvénye, Hidán Csaba és csapatának fegyver- és viseletbemutatója
The accompanying show of the opening ceremony, the weapon and wear presentation by Csaba Hidán and his group

ismerésében. Tápiószelén kerek évfordulóhoz kapcsolódva a Blaskovich-kúria falán a NKÖM Nemzeti Évfordulók Titkársága támogatásával emléktáblát helyeztünk el. A cararai márványtábla szövege: „Emlékeztül Bottyán Árpád (1918-1945), Fettich Nándor (1900-1971) és Párducz Mihály (1908-1974), a népvándorlaskorának jeles kutatói tápiómenti ásatásai emlékére. Munkásságuk legyen ösztönző példa a jövő régész-nemzedékei számára! 2004 Múzeumbaráti Kör, Őstörténeti Munkaközösség.”

Az avatóünnepség alkalmával avatóbeszédet mondott: Rezi Kató Gábor, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese, Erdélyi István, a Magyar Őstörténeti Munkaközösség elnöke, Simon László, a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága vezetője. A táblát Simon László megyei igazgató és Erdélyi István elnök avatta fel. Koszorúzott Fettich Nándor lánya és férje, valamint a Blaskovich Múzeum Baráti Kör elnöke és elnökhelyettese.

Az emléktábla-leleplezés után a múzeum időszaki kiállítótermében – a Tápió menti régészeti feltárásokat bemutató tárlat miliójében – szakemberek által tartott előadások hangzottak el. Kelbert Krisztina régésztechnikus (Savaria Múzeum) Fettich Nándor életéről és Tápió menti régészeti tevékenységéről beszélt; Kápolnás Olivér egyetemi hallgató (ELTE) Bottyán Árpád tápiószelzei ásatásait ismertette; Istvánovits Eszter régész (Jósa András Múzeum) kitűnő pre-

zentációt adott Párducz Mihály régészeti munkásságáról; Dinnyés István, a Kossuth Múzeum régésze pedig Párducz Mihály szerepét értékelte a tápiószelzei múzeum megalakításában.

A szelei szkíta temető feltárásán részt vevő archeológusok munkássága eredményeinek bemutatásánál az előadók kihangsúlyozták a szelei feltárások fontosságát tudományos munkásságuk alakulásában. Bottyán Árpád, Fettich Nándor, Párducz Mihály régészek tápiószelzei tevékenysége szorosan összekapcsolódott Blaskovich Györgynek és Jánosnak az ásatásokon betöltött szerepével. Az előadásokat követő baráti beszélgetésen megszólalt Fettich Nándor lánya, aki egész családjával volt jelen, valamint az egyik korabeli szponzor fia, Györgyey János is megosztotta az ásatások megtekintésekor szerzett gyermekkori élményeit. Mindhárom régészt és a Blaskovich fivéreket is jól ismerő Schlier Lujza teremőr (aki 1938-tól állt a Blaskovichok, majd a múzeum szolgálatában) személyes emlékei oldották és tették még hangulatosabbá az ünnepi rendezvényt. Az avatás alkalmából becses ajándékot kapott a szelei intézmény: Fettich Nándor Hollandiában élő lánya a tápiószelzei gyűjteménynek ajándékozta édesapja két akvarelljét, amit 1951-ben Blaskovich Györgyről és Blaskovich Jánosról készített. A művek nemcsak pompás képzőművészeti alkotások, hanem a hátoldalukon lévő íráskitűnő jellemrajzok is.

A szkíta stílusú tárgyak túlnyomó több-

sége az alföldi és erdélyi temetőkből került a napvilágra (Tápiószelze 455, Csanytelek 218, Szabadszállás 199, Orosháza 153, Szentese-Vekerzug 151 sír). A szkíta anyagi kultúra fő elemei: az állatstílusú művészet, a fegyverzet és lószerszámzat. A Kárpát-medence emlékanyagában a szkíta kultúra mindegyik alkotórésze jellemző. A sírok számából láthatjuk, hogy a szelei tárggyűjtes milyen hangsúlyos. A tápiószelzei szkíta temető 1938 és 1953 között feltárt anyaga máig több tudományos feldolgozás alapja, a magyarországi szkítakor sokszor és sok helyütt hivatkozott alapja. Már a feltárások megkezdésének évében tudományos szenzációként tárták a nyilvánosság elé e munkálatokat (Magyar Nemzet 1938. október 8-i száma: Kétezeröttszáz éves szkíta sírmezőt tárnak fel Tápiószelén). Az országos sajtó az 1940-es években rendszeresen beszámolt a szelei feltárások eredményeiről.

A szkítákat Tápiószelén helytörténeti évforduló kapcsán helyeztük az érdeklődés középpontjába. A világ szakértő közönségét pedig 2000-2001-ben Belső Ázsiában felfedezett tuvai halomsír hozta lázba. A 75 m átmérőjű, 2 m magas földhalom alatt facölöpökből épített, kőtömbökkel fedett sírkamrában nyugó férfi és női csontok mellett talált összesen 20 kg súlyú aranytárgy világszenzáció volt. A görög és latin világ által barbárnak tartott sztyeppepei fejedelempár tuvai sírjában talált szavas, vadkan, oroslán és más állatalakú aranytárgyak

*Az őstörténeti játszótér egyik helyszíne
One of the scenes of the prehistorical playing workshop
Fotók – Photos: Gócsa Mihály*

kiemelik a Tápíó menti szkíta emlékek fontosságát. Megerősítik a Blaskovichok jó érzékkel alátámasztott, hatalmas tudáson alapuló kutatószemélyét, melynek révén megtalálták a Tápíó mente legfontosabb szkíta halomsírját és sírmezőjét.

Értéktörző munkájukhoz minden időben (még a sorsfordítóokban is) megtalálták azokat a jó szándékú, intelligens és tudós embereket, akik céljaik megvalósításában melléjük álltak, segítették őket. E példából erőt merítve végzi értéktörző és értéktörző munkáját a

jelenben is a tápíószelei muzeális gyűjtemény. A múzeumalapítók és az őket segítő régészek iránti tiszteletet, egy nemes ügy szolgálatát éreztük azokban az emberekben (régészek, történészek, helyi pedagógusok, múzeumbarátok), akiknek a közreműködése tette sikeressé mindegyik programunkat. Köszönet és hála jár nekik ezúton is.

The Blaskoviches and the Research on the Scythians Programs at the Museum in Tápíószele, 2004

The Blaskovich Museum in Tápíószele was named after the Blaskovich brothers, who founded the museum and contributed to the large-scale archaeological project to uncover a Scythian burial site containing several relics of their material culture. In 2004 two important anniversaries provided the framework of the museum's activities: 80 years ago the Scythian golden deer was found, and János Blaskovich was born 120 years ago. Several different programmes were offered to professionals and the public alike: a new archaeological exhibition, a pre-historic conference, numerous workshops for children, the unveiling of a memorial tablet and also a series of lectures. The museum and its history is a good example of how people can contribute with their knowledge, efforts and enthusiasm to help the promotion of culture and the preservation of values.

Kopt kiállítás Budapesten 1980-ban

Hubai Péter

Sorállás a Szépművészeti Múzeum előtt. Huszonöt évvel ezelőtt! 1980-ban Európa egyik legnagyobb kopt gyűjteménye, a Berlieni Állami Múzeumok Korakeresztény és Bizánci Gyűjteményének vándorkiállítása jött el hozzánk. Az Arne Effenberger által összeválogatott, 189 tételt tartalmazó kollekción Varga Edith rendezte.

Nem sokkal azután, hogy francia, német, osztrák tudósok a XIX. század második felében fölfedezték a kopt művészetet, Magyarországon is megjelent az érdeklődés a kopt kultúra iránt. A jeles irodalmár, Beöthy Zsolt rendszeresen vásárolt ilyen tárgyakat Egyiptomban, s gyűjteményének későantik egyiptomi és kopt műtárgyait Láng Nándor, Freudenberg Mária és Wilde János dolgozták föl. Nem sokkal utánuk foglalkozott hazai földön a kopt nyelvvel az alig ismert Géresi Vendel, s egy jó emberöltővel később az Akadémia képviselőjében Castiglione László és munkatársai egy nubiai kopt település utolsó emlékeit mentették meg. Ennek ellenére a művelt köztudatban sem sokat tudtak

a koptokról. Nemigen volt ez másképp Európa más vidékein sem.

Az első nagy rácsodálkozást 1963-64-ben Kairó és Alexandria múzeumai mellett vagy 60 európai gyűjteményből több mint 500 műtárgyat fölvonultató hatalmas vándorkiállítás váltotta ki, melyet Németország, Svájc és Franciaország múzeumlátogatói méltán csodáltak meg. Az anyag tudományos katalógusát számos szakember együtt írta, s hogy az elvárt szakmai színvonal csak így tartható, azt a későbbi nagy kiállítások katalógusainak a gyakorlata is igazolta. Egy kopt kiállítás ugyanis egyszerre mutatja be a Kr. u. II-III. századot követő 7-800 év Egyiptomának művészetét és kultúráját, melyet egyiptomi, görög, latin és arab nyelven beszélők, a későantik szinkretizmusban élők („pogányok”), keresztények (és részben muszlimok!) alakítottak. Az emlékeket az archeológus (nem ritkán egyiptológus) tárja föl, esztétikumát a művészettörténész méltatja (ez még csak most van kialakulóban). Külön szakértőt kívánnak az ónubiai nyelvet beszélők által Nubiában hagyott kopt emlékek, és komoly feladat a ge'ezt beszélt kopt valóságú ethiópok emlékeinek betagolása egy ilyen

*Az 1980-as kiállítás katalógusa
The catalogue of the 1980 exhibition*

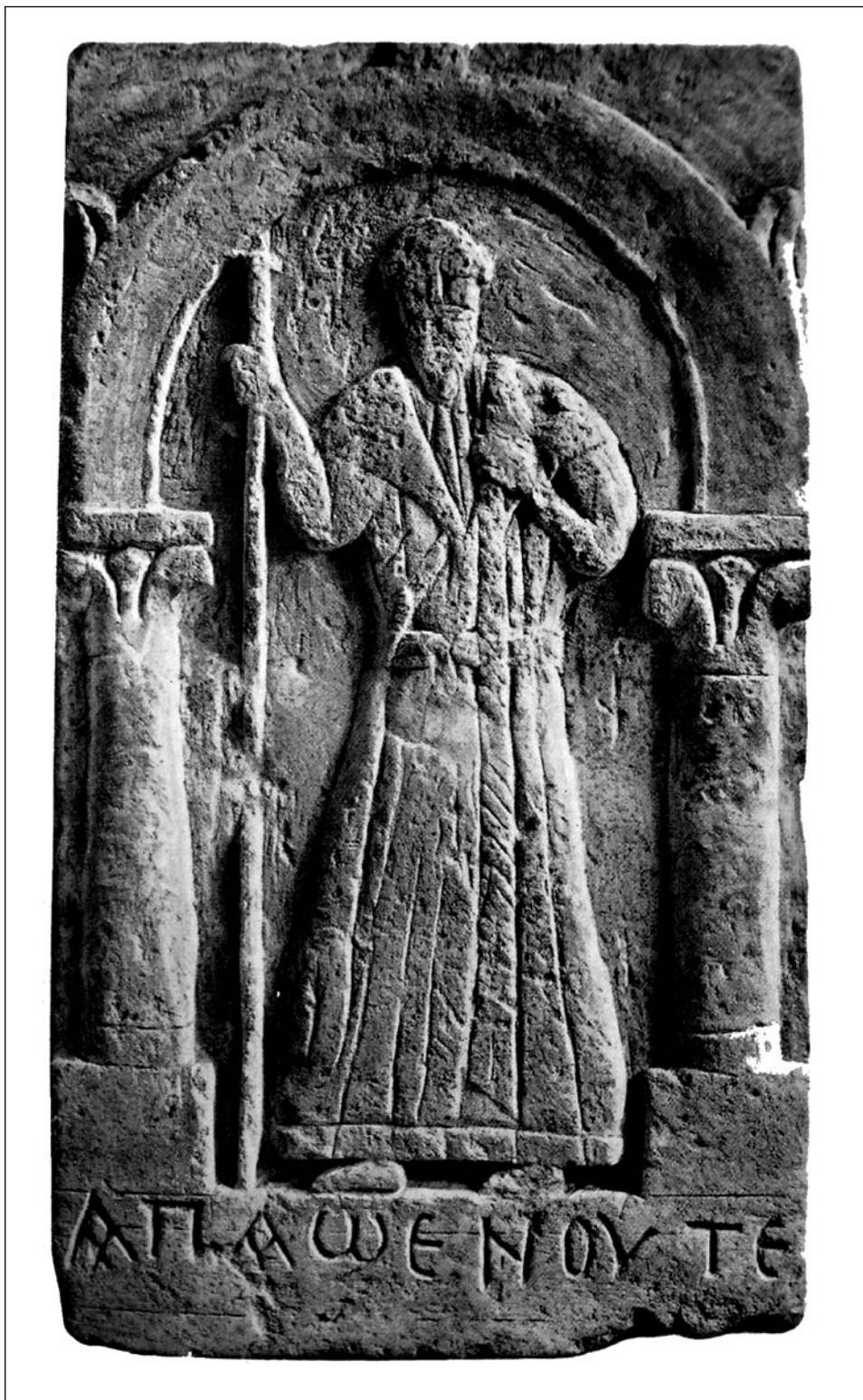
kiállításba. Mivel a kopt Egyiptomnak a maradvány öröksége a középkor egyházára szállt – hisz a kereszténység nagy dogmatikai vitáiban Alexandria egyházának kulcsszerepe volt, s az európai kultúrát a későbbiekben döntően meghatározó szerzetesség a koptok Egyiptomában alakult ki – egy kopt kiállítás az erre való utalás

nélkül csonka, s az értelmezésben itt az egyháztörténésznek kell megszólalnia. A későantik vallásosság egy nagyon markáns közösségének, a gnosztikusoknak az iratai is csak kopitul maradtak ránk, itt a vallástörténészre lesz szükség. Mindeközben nem feledhetjük, hogy Egyiptom e korszak formálódásának első évszázadaiban a Bizánci birodalomhoz tartozott, s ennek megértése a bizantinológus tudását nem nélkülözheti. Mindezen ismereteknek egyetlen ember sehol sincs birtokában. Amíg más tudományok évtizedek (vagy évszázadok) óta részterületekre osztoznak, a koptológiának először még össze kell érnie. Ma még nagyon kevés helyen van önálló tanszéke ennek a tudománynak. Nehéz megmondani, hogy milyen legyen a számos „segédtudomány” hierarchiája, annyi azonban világos, hogy csak filológiai fundamentumra lehet építeni.

Az elmúlt negyed század, s az azóta létrejött nagy kiállítások, melyek azt mutatják be, mi történt a fáraók után – *Beyond the Pharaohs*, egy 1989-es amerikai kopt kiállítás címe –, azt demonstrálják, hogy a budapesti kiállítás nemzetközi mércével is jelentős múzeológiai esemény volt. Ám negyed század távolából, és az azóta rendezett kiállításokból tanulva, múzeológiai következtetéseket is le lehet már vonni.

A Szépművészeti Múzeumban láthattuk az egyik legkorábbi ránk maradt ikont, a kezében Szentírást tartó Ábrahám püspökét. Ki volt állítva egy sztélé gyermekét szoptató fiatal anyával, melyről nem sokkal korábban bizonyította be a kiállítás kurátora, hogy nem a legkorábbi Madonna-ábrázolás, hanem egy fiatal nő sírköve. Az értékes domborművek, sztélék, kisplasztikák, a Dániel konzol, mécsesek, edények, Ménasz ampullák és textilek nem fedhetik el a nagy közönségsiker mögött is – ma már – látható szakmai dilemmákat. A kopt régészeti emlékek minden szakember által leírt problémája, hogy mivel döntő többségük nem hiteles ásatásból került a múzeumokba, így datálásuk csak „becsléseken”, „megérzésen” alapul. A kutató a saját tárgyát vagy két-három „megérzéssel” datált tárgy által kialakított relatív kronológiában helyezi el, vagy, mint a *L'art copte* 2000-2001-es párizsi katalógusa, a régészeti emlékek jó részét nem datálja.

Effenberger a budapesti kiállításon még mindent datált, de rövid vezetőjében sem mulasztja el, hogy utaljon a XIX-XX. század fordulójának kiváló koptológusára: „Az időpontok, melyeket adok, gyakran tiszta megérzésből származnak, és pusztán biztatásul szolgálnak a további kutatásokhoz”. Legitim lenne-e ma még erre hivatkozni? S vajon kinek szólna a buzdítás? Csak nem a kiállítás látogatójának? Ha viszont „megérzéssel” datált analógiákra támaszkodik a kutató, leírása, okfejtése nem fogja-e az olvasóban, a kiállítás látogatójában a tudás hamis látszatát kelteni? Hogy a proveniencia (s részben emiatt dátum) nélküli tárgyak elhelyezése milyen nehéz, jól illusztrálja az egykori budapesti kiállítás történetileg legbecsesebb

Senute sztéléje – *The stele of Senute*

darabja, a kopt egyház- és irodalomtörténet óriásának, Senute atripei apátnak a sírköve. A tárgyat a kopt művészet egyik legjobb értője, Strzygowski vásárolta 1902-ben egy kairói műkereskedőtől. A rajta levő „Apa Senute” felirat alapján származási helyét (Sohag, Fehér kolostor) és korát (V. század) könnyű volt megállapítani. Így szerepelt a budapesti kiállításon is. Mivel a nevezetes történeti személy jól ismert volt, egy egész korszak „lelkiségét” le lehetett olvasni a műtárgyról. Ma azonban fordítva olvassuk a műtárgyat (s így ír róla

Effenberger is az *Ägypten. Schätze aus dem Wüstensand* 1996-98-as németországi kiállítás katalógusában): *mivel a tárgy eredete ismeretlen, s az sem kizárt, hogy a felirat később került rá, nem biztos, hogy Apa Senute sírkövéből van szó.* (Azaz, történeti következtetések levonására immár nem alkalmas. Tegyük hozzá, a Senute név nem ritka, mind a sírköveknek, mind a szenteknek az ikonográfiája, mind a szokásos sírfeliratok megfontolásra készíttetnek.) Ettől persze a műtárgy értékes marad, csak nekünk kell tudnunk másképp értelmezni.

A kopt tárgyak nem csekély részének értelmezése még ma is előttünk álló feladat. (Annak idején a Németországban és Ausztriában körbejárt, több mint 40 gyűjtemény 431 reprezentatív tárgyát bemutató gyönyörű kiállítás Magyarországra hozatalának gondolata komolyan fölvetődött, de az akkor anyagi okok miatt nem valósulhatott meg.)

A budapesti vendégkiállítás hasonlított az 1995-ös bécsi *Der Lebenskreis der Kopten* kiállításához, olyan vonatkozásban, hogy az szintén egyetlen ország (Ausztria) kopt anyagából épült föl, jóllehet ez utóbbi 331 tételes anyaga két szempontból is figyelemre méltó volt. Egyfelől bemutatta az osztrákok saját ásatását, a közép-egyiptomi Abu Fana kegytemplomának feltárását, másfelől soha ilyen gazdag írásos anyagot fölvonultató kiállítás nem volt még. Ezek azok az emlékek, amelyek a múlt embereit a maguk emberségükben, hétköznapi gondjaikban közel hozzátják hozzánk. Távoli kultúrák ugyanis nem az egzotikumok, hanem a mindennapok szintjén érhetnek össze. Hiszen, ha például textileket állítunk ki, bizonyos dolgokat az is elmond egy adott kultúráról, de a társadalom és az élet nagyon sok szegmenyumáról nem vall, mert néma emlék. Ugyanez lehet a helyzet a sírok emlékeivel is. Egyiptom földjén elég, ha a piramisokra, és a körülöttük kialakult egyfelől egzotikus, másfelől áltudományos vélekedésre utalunk, melyek azért jöhetnek létre, mert ezek is néma emlékek. A kopt sírmellékletek jó része is ilyen. Miért ne hallgatnók meg magukat a régvolt embereket, akik a saját hangjukon (koptul, görögül, arabul) szólnak, s akkor persze a kiállított ruhák, vagy a sírok emlékei is sokkal többet fognak vallani. Értelmezhetetlennek tűnő, vagy éppen zavarba ejtően többértelmű emlékek tárják föl titkukat. Hipotéziseken túli autentikus információkhoz csak maguktól a koptoktól juthatunk.

A budapesti kiállításon sajnos egyetlen kéziratos emléket sem láthattunk. Tudjuk,

hogy Berlin kopt kéziratait nem abban a gyűjteményben őrizték, amely a kiállítást rendezte, ez adminisztratív indoklás lehet, szakmai válasz aligha. Az elmúlt 15 év jelentős kopt kiállításain a kéziratok (s kisebb részben epigrafikus emlékek) a bemutatott műtárgyak 15-18-23,5%-át tették ki.

A 2000. év szakmai szenzációja az Institut du Monde Arabe kiállítása volt, mely a kairói Kopt Múzeum (és az Iszlám Múzeum) 80 tárgyát először hozta össze a Louvre anyagával. Így találkozott Ménasz apát és Krisztus ikonja az egyik Nag Hammadi gnosztikus kódex kötésével, de méltán társult hozzájuk a Puskin Múzeum híres Nílus textilje, a heidelbergi koporsó, vagy az ókairói Mo'allaqa templom ajtajának pannói a British Múzeumból. A lélegzetelállító varázst a Kunsthistorisches Museumban láthattuk 2002-ben *Faras, die Kathedrale aus dem Wüstensand* címmel, amikor osztrák kollegáink a Varsótól kölcsön kapott 29 núbiai kopt falfestményt (közülük másfél tucat embernagyságú vagy nagyobb), mint egy háromhajós bazilika belsejét állították ki. A diszkrét megvilágítású „templomban” kopt liturgikus zene mellett feliratokat (a Tizenkét Apostol temploma alapítóirata), domborműveket, épületszobrászati alkotásokat csodálhattunk meg. Az előtérben a katedrális makettjén láthattuk a szokásosan „freskónak” nevezett képek eredeti elhelyezkedését. Tematikailag ez az anyag egyetlen zárt korpuszt képviselt, hisz minden egy lelőhelyről, hiteles ásatásból került elő, s ezért (könnyen vagy nehezen) értelmezhető is. (Irigykedve gondolok arra, hogy a Farashoz közel fekvő Abdallah Nirqi, ahol a magyarok is ástak, csodálatos freskói most az ultramodern dél-egyiptomi Assuan Nubia Múzeumban láthatók.)

A bécsihez hasonló kiállítást persze Budapesten (eltekintve a berlini gyűjtemény alapvetően más jellegű anyagától) nem várhatunk, az akkorit ma puritánnak neveznénk, hisz a bravúros belsőépítészeti megoldások a 80-

as években még nem is jöhettek számításba. A kiállításához persze elengedhetetlenül hozzátartozik a látvány, az élmény, de az – sajnos – az évek múlásával elhomályosul. A műtárgyak önmagukban is szépek, értékesek. Leginkább attól, hogy megszólalnak, ha megszólítják őket. Ami marad (a szakmának): a tudományos koncepció. És ez negyedszázad után már mérlegre tehető.

Március közepén a Szépművészeti Múzeumban ismét kiállítás-megnyitó lesz. Kopt vendégkiállítás jön Kairóból Budapestre, melyet Lázár Imre, volt kairói kultúrtańcsosunk iniciált, s *Török László* csapata rendez. Egy letűnt, de máig elevenen ható kultúra emlékei jönnek hozzánk, hogy gazdagítsák azokat, akik a fáraók utáni Egyiptom értékeire kíváncsiak.

A Coptic Exhibition in Budapest, 1980

In 1980 one of the largest Coptic collections of Europe, from the State Museums of Berlin was exhibited in the Hungarian Museum of Fine Arts. Soon after European researchers discovered Coptic arts in the 19th century, Hungarians also became interested in this culture. Several people have been dealing with the subject from different angles. The first large-scale Coptic exhibition travelled through France, Switzerland and Germany in the 1960s, showing wonderful exhibits from the collections of Cairo, Alexandria and also Europe. This project needed professionals from many different fields as there was and there is no one who could be fully competent in all of them. Linguists, archaeologists, art historians and other people had to work together to be able to describe and represent the history, culture, religion and art of Egyptian peoples after the 2nd-3rd centuries AD. In the past few decades some similar large-scale projects have been trying to represent the history after the age of the pharaohs, and museologists can now reflect upon them and can draw their conclusions as well as adopt their interpretations of Coptic culture and history accordingly.

Egy esztergomi múgyűjtő emlékezete „In memoriam Dévényi Iván”

Gassama-Szabó Bernadett

Dévényi Iván esztergomi múgyűjtő, művészeti író, tanár születésének 75. évfordulója alkalmából a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Kuny Domokos Megyei Múzeuma 2004. december 14-én emlékkiállítás és konferenciát rendezett Esztergomban.

Az egész napos rendezvény délelőtti részének előadói a Dévényi-gyűjteményt az 1945 utáni magyar múgyűjtés fényében tárgyalták. Mravik László: A Dévényi-gyűjtemény helye az 1945 utáni múgyűjtésben című

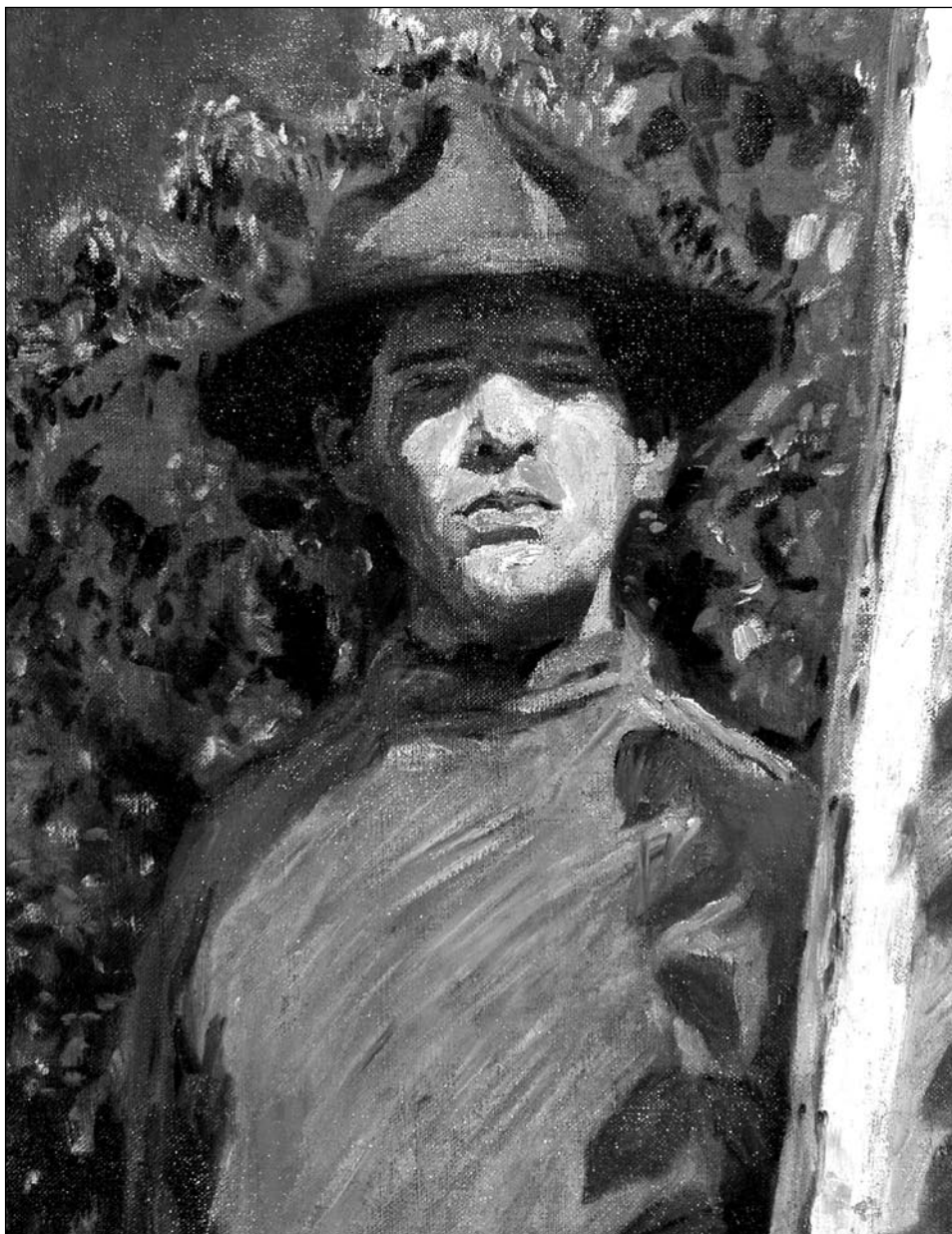
előadásában átfogó képet adott a kor gyűjtőiről és gyűjteményeiről. Csaplár Ferenc Dévényi és Kassák munkatársi kapcsolatát és azon belül kettejük nagyszabású körkérdés-akcióját ismertette. Molnos Péter a gyűjtemény konkrét anyagának bemutatására vállalkozott Gulácsytól Czöbelig, ill. az Európai Iskolától Kondorig. Ezt követően Bellák Gábor előadása a gyűjtemény egykori Csontváry-képének pár darabját és analógiáit ismertette.

Délután egy személyesebb hangvételű kötetlen beszélgetésre került sor, ahol pályatársak, barátok, kollégák (Bodri Ferenc, Mojzer Miklós, Mucsiné Várhelyi Vanda, Prokopp Mária, Szalay

Károly, Varga Dezső, Wehner Tibor) emlékeztek Dévényi Ivánra.

Az este megnyíló emlékkiállításnak az esztergomi Duna Múzeum adott helyet. A vendégeket dr. Holló Szilvia Andrea megyei múzeumigazgató köszöntötte, a kiállítást Mojzer Miklós, a Szépművészeti Múzeum nyugalmazott főigazgatója nyitotta meg. Dévényi Iván egykori diáktársa, Szalay Károly irodalmár beszédét követően, Esztergom Város díszoklevelet és emlékérmét adott át a gyűjtő özvegyének.

A „Keresztmetszet a Dévényi-gyűjteményből” című tárlat nem kapcsolódott szoros tematikához, célja bemutatni a gyűjteményben

Czóbel Béla: Kalapos önarckép 1903. Nagybánya, olaj, vászon (70x81)

Béla Czóbel: Self-portrait in hat. 1903, Nagybánya. Oil, canvas

szereplő művészeket egy-egy alkotáson keresztül. Kivételt képeztek Gadányi Jenő munkái, melyek az év végéig a Kassák Múzeum kiállításán szerepeltek. A rövid ideig látható tárlaton 65 műalkotás került bemutatásra, ezek közül a 21 grafikai munka egy kisebb különteremben kapott helyet. Az első terem „Dévényi és művészbáratai” alcímmel is fémjelezhető, Dévényi Czóbel által készített portréja mellett a művészbárátok (Czigány Dezső, Derkovits Gyula, Márfy Ödön, Borsos Miklós, Miháلتz Pál, Frank Frigyes, Bálint Endre, Czóbel Béla, Egy József, Berény Róbert, Szőnyi István) önarcképei fogadták a belépőt. A középső teremben a gyűjtemény kiemelkedő darabjai mellett, a kevésbé reprodukált, de igen jelentős alkotások is szerepeltek (Barcsay Jenő: Női fej bal profilból, Anna Margit: Hölgymenyővel, Bálint Endre: Önarckép, stb.). A konferencia és a kiállítás kurátora Gassama-Szabó Bernadett művészettörténész volt.

Dévényi Iván (1929-1977) ceglédi születésű,

magyar-történelem szakos tanár a diploma megszerzése után feleségével Esztergomban telepedett le. A Bottyán János Gépipari Technikumban, felesége a Dobó Katalin Gimnáziumban kapott tanári állást. A városba kerülésükkel egyidőben, az 1950-es évek elején kezdtek műgyűjtéssel foglalkozni. Dévényi műgyűjtői szenvedélyét és az első vásárlásokhoz szükséges anyagi segítséget édesapjától, Dévényi Szilárdtól kapta. Édesapja a konzervatívabb irányzatokat részesítette előnyben, így a ceglédi gyűjteményben elsősorban az alföldi festők alkotásai voltak többségben. A fiatal tanár elsőként Koszta József, Fényes Adolf, Tornyai János, Rippl-Rónai József és Vaszary János képeket vásárolt. Idővel azonban egyre inkább megváltozott művészeti érdeklődésének iránya. Az alföldi festők után a poszt-nagybányai művészek, a Nyolcak, a Gresham-kör festői, később a szentendrei művészek és az Európai Iskola tagjainak (Anna Margit, Bálint Endre, Barta Lajos, Gadányi Jenő, Jankovits

József, Korniss Dezső, Rozsda Endre) vonzásába került. A legnagyobb hatást Kassák Lajos egyénisége és munkássága gyakorolta rá.

Esztergomban ismerkedett meg Völgyessy Ferenc főorvos gazdag gyűjteményével, melyben Szinyei, Egy, Csontváry, Ferenczy műveivel találkozott. Kapcsolatba került Martsa Alajossal, a Városi Könyvtár igazgatójával, aki az egyik legfontosabb szellemi partnere lett. Később Mucsi András művészettörténész, majd a 60-as évek elején Bodri Ferenc is csatlakozott a baráti körhöz. Tevékenységüknek köszönhető, hogy a városban számos művész megfordult és mutatkozott be munkáival az általuk rendezett kiállításokon. Így került sor az Európai Iskola tagjainak együttes bemutatkozására 1956-ban, és az ebben a korszakban szintén nem népszerű Kassák Lajos, Gadányi Jenő műveit felsorakoztató kiállításokra. Dévényi Iván nemcsak jelentős műgyűjtő, de kiváló művészeti író és tanár is volt. A Vigília művészeti rovatának vezetése mellett rendszeresen publikált a Jelenkor, az Új Ember, a Művészet, az Új Forrás, a Komárom megyei Dolgozók Lapja hasábjain. Emellett három általa írt kismonográfia (Tihanyi, Kernstok, Thorma) is napvilágot látott.

Gyűjteménye létrehozása során azokra a magyar művészekre koncentrált, akiknek az életműve „hibátlanul illeszkedik a nagyvilághoz”. „Nem utánzókat, hanem párhuzamokat emelt ki, s maradt hozzájuk mindvégig hűséges. Mércéje egyetemes, átfogó, együttlátó, észreveszi a vadonatújban is a mélységet. Megszállottan minőségehű, így gyűjteményében nincs gyenge darab. [...] Dévényi világa nagyjából Csontváryval és Gulácsyval, a századelő két szent bolondjával nyílik, hogy mások kristálytisza művészetén át, többeket befogadva Kondor Béla kaotikus, pusztítást jósoló (és aligha tévedő), rettegő poéziséval záruljon” – emlékezik meg róla Mravik László 1993-ban, a Kassák Múzeumban megrendezett kiállítás katalógusában.

Dévényi Iván 1977. november 20-án hunyt el Esztergomban.

The Memory of an Art Collector “In Memoriam Iván Dévényi”

In 2004, on the 75th anniversary of the art collector, writer and teacher Iván Dévényi's birth a memorial exhibition and conference was organised by the Domonkos Kuny Museum of the local government of Komárom-Esztergom County. The lectures of the conference focused on collectors and collections of Dévényi's time, followed by more personal talks. The memorial exhibition was hosted by the Duna Museum of Esztergom. It was not centred around a special theme, it embraced the whole range of artists from Dévényi's collection, who started collecting artefacts in the 1950s, although his focus of interest shifted during the decades of his activity. The deepest impressions on him were made by Lajos Kassák's career. Owing to Dévényi's enthusiasm several artists and exhibitions were hosted by the town of Esztergom.

Emléktábla az alapítónak

Lengyelne Kiss Katalin – Klug Ottó

Az Országos Műszaki Múzeum Öntödei Múzeuma szerény ünnepség keretében állított emléket a múzeum épülete megmentőjének, aki egyben az Öntödei Múzeum alapítója és első igazgatója volt. A múzeumban pedig időszakos kamarakiállítás nyílt *Kiszely Gyula* életéről, az Öntödei Múzeummal kapcsolatos tevékenységéről és irodalmi munkásságáról.

Kiszely Gyula (1911-1997) technikatörténész élete jelentős részét a kohászat történetének kutatására, a tárgyi emlékek megmentésére és megőrzésére szentelte. Nevéhez fűződik – már 1952-ben – az újmassai hámor múzeumának létesítése, és a gyár történetének megírása. Ez a múzeum nemcsak egy ipari műemlék megőrzését jelentette, hanem hosszabb távon idegenforgalmi jelentőségűvé is vált. 1953-ban az elsősorban a diósgyőri vaskohászatra vonatkozó gyűjtőmunka Kiszely Gyula révén országos szintre is kiterjedt. Ennek során sikerült pl. a diósgyőri kohó makettjét is begyűjtenie.

Másik lényeges műve a Miskolc-hámori Központi Kohászati Múzeum megalapítása (1956), amely 1970-ben az egykori felsőháromi Kancellária épületében kapott végleges elhelyezést. Így helytörténeti és ipartörténeti szempontból a legmértöbb helyre került. Kiszely nagy munkát fektetett a korábbi ipari épület rendbehozatalára, és a kiállítási anyag összegyűjtésére. A múzeum végül 1969-ben nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt, és ma is Miskolc egyik vonzó színpontja.

Ugyancsak 1956-ban szervezte meg a Kohászati Történeti Bizottságot, amely kutatási eredményeit közlemények sorozatában (41 szám jelent meg) publikálta, és ásatási tevékenységéből sok anyag került a múzeum birtokába. Ezt követte a diósgyőri Lenin Kohászati Művekhez „csatolt” Ganz Törzsgyár megmentésére tett erőfeszítése. Amikor 1964. augusztus 15-én leállították a termelést, ő már kilincselte, lobbizott, harcolt a hivatalokkal, hogy az akkor mintegy 100 éves épületeknek legalább egy részét megmentse, és a közművelődés céljaira alkalmassá tegye. Több éven át kellett sző szerinte küzdenie annak érdekében, hogy a gyár legrégebbi része, a kéreg-keréköntöde műemlék lehessen, és megmaradjon. Kötetet tesz ki a hivatalos levelezés, amely ezt a következetes harcot dokumentálja. Mindemellett részletes – kéziratos – naplót is vezetett a tervezett múzeummal kapcsolatos munkákról. Ez a rendkívül precíz napló ma a múzeum létesítésének alapdokumentuma.

1964-től 1969 közepéig folyt az épület mentése: részben az eredeti részek kiszabadítása a hozzáépítések, részben pedig a megmaradó részek felújítása. Kiszely Gyula állandó

Az emléktábla avatása – The unveiling of the memorial tablet

felügyelete mellett folytak a munkálatok, amelyhez kiváló segítő társat kapott *Pfannl Egon* építészmérnök személyében, akinek tervei alapján alakult ki a mai múzeum képe. Az öt évig folyó munka során a múzeumi részben rendbehozták az elhasznált darukat, öntőköröket, kupolókemencéket, így azok eredeti szépségükben mutatták be az egykori munkaeszközöket. Ezek nyomán került sor 1969. szeptember 29-én az immár megújult és múzeummá vált ipari emlék felavatására. Az Öntödei Múzeum igazgatói teendőit 1972-ig, nyugdíjba vonulásáig Kiszely Gyula látta el, de munkásságát tovább folytatta élete végéig.

Bár nem lehet súlyozni, hogy életművében melyik múzeum kialakítása volt a jelentősebb, mégis úgy érezzük, hogy a budapesti *Öntödei Múzeum* különleges helyet foglal el ebben. Talán a legerősebb küzdelmet itt kellett megvívnia, hogy az értékes ingatlan ne építési területé, hanem műemléket megőrző múzeummá váljon. És amikor – még életében – jöttek a nehéz idők, a 90-es évek, amikor 1994-ben elhangzott (a Magyar TV 2-es műsorában), hogy „múzeumot vegyenek”, bizony összeszorult szívvvel gondolhatott élete munkásságának összeomlására. Szerencsére ez nem következett be. A művelődésügyi tárca és az Országos Műszaki Múzeum segítségével sietett a három múzeum akkori tulajdonosának (DIMAG), és az Országos Műszaki Múzeum fiáléiként átvette azokat. Így ezen ipari múzeumok a kitűzött céloknak megfelelően, biztonsággal működhetnek tovább – ezt Kiszely Gyula még megérhette.

A 2004. december 7-én az Öntödei Múzeum bejáratánál elhelyezett tábla ennek a munkásságnak, a múzeualapítónak kíván emléket állítani. A táblán látható dombormű portré Búza Barna

szobrászművész alkotása. Az emléktábla leplezésére a bányászok és kohászok Borbála napi ünnepségébe illesztve került sor. Az ünnepségen dr. Hatala Pál (OMBKE) idézte fel a Borbála-hagyományt, majd dr. Ládai Balázs ismertette a Ganz Ábrahám Öntésztörténeti és Múzeumi Alapítvány szerepét a hagyományörzéssel és a tábla felállításával kapcsolatban, ezt követően az Országos Műszaki Múzeum főigazgatója, Kóczyáné dr. Szentpéteri Erzsébet méltatta – személyes élményeket is beleszöve – Kiszely Gyula munkásságát.

A felavatott emléktáblát megkoszorúzták az Alapítvány, valamint az Országos Műszaki Múzeum és fiókinstitúcióinak képviselői. A budapesti II. kerületi Önkormányzat nevében Varga Bendegúz alpolgármester helyezte el a megemlékezés koszorúját. Az ünnepségen a múzeumok és a kohász-öntész szakma képviselői nagy számmal, mintegy 150-200 fő, vettek részt, és rótták le tiszteletüket a magyar ipartörténet jeles kutatója és a múzeum alapítója előtt.

Memorial Tablet to the Founder

In December 2004 a little commemorative celebration was held at the Foundry Museum in Budapest. The museum now belongs to the Hungarian Technical Museum but it had a troublesome history in the past. It was founded by Gyula Kiszely (1911-1997), who was the first director as well and owing to his devotion traditional objects of metallurgy were collected and preserved, so that the public can see them now. A memorial tablet was unveiled at the museum, and an exhibition on his life and activities was opened in the framework of the commemorative programme.

Számvetés

Magyar Pedagógusok Háza

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum megújulási stratégiája

Balogh Mihály

Az informatikai forradalom korát éljük, a tudás-alapú társadalom megvalósulása felé haladunk. Főként értékelődnek az ismeretek és a mögöttes összefüggések, s a belőlük kinövő alkotóképes tudás, főként értékelődik a tudásszerzés szervezett folyamata, a tanulás. Az új társadalmi kihívásokra válaszoló innovációs folyamatok indultak meg a kultúra, az oktatás világában is. A magyar közoktatás alapvető fordulatra készül: az iskola küldetése az önműveléshez nélkülözhetetlen készségek, képességek megalapozása lesz, a felkészítés az élethosszig tartó tanulásra. A holnap iskolájában mást kell tanítani – másképpen. A megújulási folyamat jelentős feladatokat ró a pedagógusképzés, -továbbképzés és -önképzés rendszerére. Ebből a feladatból az OPKM-nek is részt kell vállalnia a maga eszközeivel, gyűjteményeire épülő szolgáltatásaival.

Intézményünk a mintegy 600 000 egységből álló könyvtári és múzeumi gyűjteményével, s az ezeket közvetítő korszerű szolgáltató rendszerével a közoktatás és neveléstudomány legnagyobb és legteljesebb, korszerűen használható információs vagyonával rendelkezik. Összetett feladatkörével szinte egyedül áll a rokon típusú hazai szervezetek között. A magyar közgyűjteményi (könyvtári és múzeumi) rendszer részeként – szolgáltatásai révén – a közoktatás országos háttérintézménye, több szakintézmény együttélése: országos tudományos szakkönyvtár (pedagógiai könyvtár és tankönyvtár), taneszköz

információs központ és -bemutatóhely, országos gyűjtőkörű szakmúzeum, valamint nyomdával is rendelkező, elsősorban neveléstörténeti munkákra szakosodott, nem hivatásos kiadó.

Az intézmény számára nagy és méltó kihívás alkalmazkodni, lépést tartani a fentebb vázolt változásokkal. A feladat nem könnyű, mert értékőrző, áthagyományozó szerepében viszonylag konzervatív szervezetről van szó, mégis vállalható és teljesíthető feladat a helyünk megtalálása és megtartása a változó világban, az átalakuló szakmai környezetben, hiszen a szolgáltatásaiban mindig is a legkorszerűbb elemek használatára törekedett. Jövőjének záloga, hogyan válaszol a szakmai kihívásokra. A válasznak saját gyűjteményei és szolgáltatásai sokszínűségére kell épülnie, segítségükkel az iskola világa számára hasznosítható szolgáltatásokat kell nyújtania. Hogy azonban küldetését teljesíthesse, az értékőrzés és megújulás szerepét betölthesse, ezekhez formált stratégiára, és a stratégia kiteljesítéséhez alkalmas infrastruktúrára van szüksége.

A jövőjét megnyerni kívánó intézmény őrzi sokféleségét, de a belső különbségek fölé rendeli a mélyükben meghúzódó közös értékeket. Erős hagyományú, komplex és korszerű intézményt tervezünk, amely értékei segítségével képes alkalmazkodni a szakmai kihívásokhoz, képes újjászervezni önmagát: ez az intézmény a *Magyar Pedagógusok Háza* (MPH). A Ház programjának megvalósításához, az intézmény egészéből kihozható többlet szellemi értékek hasznosításához, a komplex szolgáltatói

centrum szerep teljesítéséhez az OPKM-nek korszerű és egyaránt erős szakkönyvtárként, múzeumként, taneszköztárként, valamint kiadóként kell működnie. Ezért készült el – az MPH komplex program részeként – a négy szakmai terület fejlesztési programja külön-külön is. Közülük az alábbiakban – a közreadó folyóirat profiljához illően – a pedagógiai múzeum fejlesztési stratégiáját mutatjuk be, legalább vázlatosan.

*

A pedagógiai múzeum gyűjti, megőrzi, feldolgozza és reprezentálja az ezeréves magyar iskola történetének dokumentumait. Célunk a Magyar Pedagógusok Háza részeként megéledő teljes pedagógiai múzeum, állandó iskolatörténeti kiállítás létrehozására, amely a magyar közoktatás történetére összpontosít. Bevezetője a honi oktatásügy egész történetét átfogó „képeskönyv”. A fő rész korhűen berendezett, csoportos foglalkozásokra is alkalmas terekből áll (tanterem, szakelődök, „látványszertár”, sportudvar stb.) Az „élő múzeum” külsőségeiben hasonlít a régi iskolákra, tartalmában feltárja a magyar oktatás történeti emlékeit, dokumentumait. Az eszközök nagyobb része működésképes és a látogató számára használható (kézbe adható), aktivizáló, élményt nyújtó.

A legelső feladat az állandó kiállítás tematikájának, korszakolásának, fejezeteinek kidolgozása. E munka alapján folyik a gyűjteményi hiányok pótolása. A kiállítás megvalósításához nélkülözhetetlen az előző fél évszázad tárgyi emlékeinek szisztematikus gyűjtése. A kiállítás

A felújított múzeumi épületszárny – The renovated museum wing of the building

Részlet az iskolatörténeti kiállításból – Detail of the school history exhibition

előkészítése közben alkalmi, időszaki kiállítások, kamara-bemutatók rendezendők, amelyek a jelenlegi szűkös körülmények között vagy külső helyszíneken is megvalósíthatóak, s amelyekhez más intézmények, külső támogatók is megnyerhetőek.

A kitűzött cél érdekében legintenzívebben fejlesztendő két kulcsterület a teljes körű (prevenzív prioritású) állományvédelem megvalósítása, illetve a látogatóbarát múzeumi környezet kialakítása.

*

A pedagógiai múzeum fejlesztési koncepciójához hasonlóan alakították ki az intézmény többi szakterületének munkatársai is a magu(n)kra érvényes stratégiát. Természetesen „egymásra figyelve” folyt ez a tervező munka, hiszen éppen a korszerűen, színvonalasan működő intézmény-egységek egymással harmonizáló szolgáltatásai „termelhetik ki” azt a hozzáadott szellemi értéket, amely révén a Magyar Pedagógusok Háza megtalálja önmaga értelmét. Így lehet – s reményünk szerint lesz is! – megújuló intézményünk a neveléstudomány és a közoktatás javára szolgáló információs központ, tartalom-előállító és -szolgáltató központ, szakmai fejlesztési és ellenőrzési központ, képzési, továbbképzési, önképzési és konferenciaközpont, valamint kulturális központ szerepű, országos (nemzeti) hatókörű pedagógiai közgyűjtemény és szolgáltató szervezet.

A program lényege: a Ház gyűjteményeiben, szolgáltatásaiban, szellemi kapacitásában meglévő értékek komplex, korszerű, felhasználó-orientált prezentálása, hasznosítása. Egy fizikai térben (Tündérpalota, Könyves Kálmán krt. 40.) egy szakterület számára (pedagógia) egységes terminológia alapján feltárt és rendelkezésre bocsátott könyvtári dokumentumokból, taneszközökből, múzeumi tárgyakból álló szakmai gyűjtemény-együttesek nyújtják a rájuk épülő és egymást is kiegészítő szolgáltatásokat (információkat és tartalmakat), az azonos igényű (a pedagógiához valamilyen formában kötődő) célközönség számára. És persze mindezen információk, tartalmak „virtuális megkettőzése”, online felhasználói elérhetősége az MPH internetes portálon, szintén fontos eleme stratégiánknak.

Lényegesnek tartjuk azt is, hogy használóink ne pusztán csak passzív befogadói lehessenek a szolgáltatásoknak, valamint ne csak megismerhessék és kipróbálhassák itt a hagyományos és digitális tananyagokat, taneszközöket, hanem maguk is másolhassanak, szerkeszthessenek, előállíthassanak a Ház eszközeivel, technikájával dokumentumokat, projekteket tanulástuk vagy munkájuk segítésére. Végül mind passzív befogadóként, mind pedig cselekvő szereplőként részt vehessenek majd szakmai rendezvényeken, továbbképzéseken, s – akár családostul is! – a Ház nyújtotta kulturális eseményeken, alkalmon.

Az alábbiakban csak mintegy ízelítőül sorolunk néhány, tanulóknak és pedagógusoknak nyújtandó szolgáltatástípust, foglalkozási for-

mát, amelyekben szerepet vállal majd a Ház valamennyi szakmai területe, így a múzeum is:

– Meseház – játszóház: bábozás, mesemondás, műsoros mesedélutánok, mesefilmek; mozgásos foglalkozások, hagyományos csapatjátékok a történelmi játszó- és sportudvaron. (A legkisebbeknek szánt foglalkozások a gyermek megőrzését is vállalják, amíg a szülők a Ház szolgáltatásait veszik igénybe.)

– Színházi beavatók, drámajáték foglalkozások, tánc-, mozgáskultúra, népi játékok, hagyományörzés. Diákszínházi-fesztiválok, iskolai zenekarok bemutatkozása.

– Rendhagyó irodalomórák, diákújságírószakkör; diákújság szerkesztése, irodalmi, történelmi évfordulókhöz kapcsolódó, valamint honismereti pályázatok, rejtvények, vetélkedők, író - olvasó találkozók, kézműves műhelyek, olvasótáborok.

– Országos versenyek, vetélkedők fordulói, döntőjének megszervezése és lebonyolítása.

– Különleges csoportok (enyhe testi és/vagy szellemi fogyatékosok, hátrányos helyzetűek) bevonása a Ház mindennapi tevékenységébe, programjaiba.

– Pedagógusklub, nyugdíjas pedagógusok klubja; Pedagógusok Háza Baráti Kör.

– Ingyenes oktatásügyi jogi tanácsadás; EU kabinet, pályázati információs központ.

– Könyvklub, filmklub: „Az iskola jelenségvilága” témájú könyvek, filmek megbeszélése.

– Műhely – info-téka: a pedagógusok, ill. a hallgatók segítése az öntevékeny felkészülésben, továbbképzésben, önképzésben, korszerű multimédiás helyiségben.

– Infrastruktúra biztosítása a közoktatási szakmai szervezetek munkájához.

– Szakmai kiállítások, nyílt napok (speciális, nyitvatartási időn túli bemutatók).

– Pedagógiai témájú kirándulások szervezése híres iskolavárosokba.

– „Szakíró – szakolvasó” találkozók, pedagógiai könyvnapok, pedagógiai könyvek, tárgyak örökbefogadási akciója.

A Ház szolgáltatói terei és alkalmi, lehetőségei közötti könnyebb eligazodást, tájékozódást segíti majd a központi információs porta, amelynek működtetésén túl biztosítani kell az intézmény forgalmasabb pontjain a számítógépes információk hozzáférhetőségét, kisebb információs pultok felállításával. Mindezt egységes információs és tájékoztató rendszer, vizuális jelrendszer, emblematika, design, egységes MPH logo egészítik ki. Egy központi elárusítóhelyen kiadványok, képeslapok, CD-k, ajándéktárgyak vásárolhatók, a büfé-kávézó pedig nemcsak a rendezvényeket, hanem a mindennapi látogatókat is kiszolgálja.

*

A Ház csak a társmúzeumok (MNM, MTM) ottani részlegeinek kiköltözése után, a Tündérpalota birtokbavételével valósítható meg a maga teljességében: a program tartalma szerinti szakmai teljesítmény elérésének „sine qua non”-ja, mellőzhetetlen kritériuma a fizikai tér, a szükséges alapterület. A székház birtokba véte-

léig (amelyre remélhetőleg az évtized végéig sor kerül majd), az intézmény feladata a fölkészítés: az alapkonceptióra épülő részletes fejlesztési stratégia kidolgozása, az épület kiürítéséhez igazodó, több lépcsős megvalósítási terv készítése. A részprogramok közül elkészült már a Ház szakmai indokolással alátámasztott területi igénye, az épülethasznosítás konkrét terve (elhelyezési terv!), a későbbiekben kell elkészíteni az épület rekonstrukciós tervét, illetve a Ház működéséhez szükséges költség- és létszámigényt. A különböző rész-projektek készítésével megkezdődött a fölkészítés a Magyar Pedagógusok Háza tényleges működtetésére, s a program egyes szolgáltatásai már ma is működnek, mint pl. a Magyar Pedagógusok Háza internetes portál.

A Magyar Pedagógusok Háza megvalósulásához nélkülözhetetlen a szándékunkkal egyező központi oktatáspolitikai akarat, ezért törekszünk elérni a határozott fenntartói támogatást. A koncepció megvalósításának teljes időszakát, tehát az előttünk álló mintegy fél évtizedet markáns marketing tevékenységnek kell jellemeznie. Szándékaink realizálását közüggvé kívánjuk tenni egy olyan egyesület (társaság) megszervezésével is, amelynek célja a Ház létrehozásának szorgalmazása, segítése, erkölcsi, szakmai, anyagi támogatása.

Programunk egy szakmai létezése körülményeivel, sorsával elégedetlen, saját intézményét többre hivatottnak tartó munkatársi közösség – könyvtárosok, muzeológusok, pedagógusok – műhelymunkájaként jött létre. Egy olyan közösség csapatmunkájaként, amelynek tagjai azt is bizonyítani szeretnék, hogy nemcsak együtt gondolkodni, tervezni képesek jó színvonalon, hanem tervüket megvalósítani, céljaikért cselekedni is alkalmasak – legalább ugyanilyen szinten.

The House of Hungarian Pedagogues The Strategy of Renewal of the National Pedagogical Library and Museum

The museum, with its 600 thousand items for many decades has been probably the most important supporting institution of the Hungarian educational system. In our information society and constantly changing world it is essential to keep its leading role by adapting itself to the latest challenges. The management of the library and museum have worked out the development strategy for the renewal of this complex, named the House of Hungarian Pedagogues. The aim is to create a national service centre with an equally strong profile for the museum, for the library, for the collection of school equipment and for its publishing house. The museum collects, preserves and present the documents of the thousand-year-old Hungarian school. It is highly important to create a permanent exhibition on the history of our education, but naturally it can't be separated from the continuation of the preventive conservation of the already collected material. The complete renewal of the House will only be achieved after the moving of collections and departments of other museums from the building, named the "Fairy Palace". Until then, the most important task of the institution is the preparation for this time, when with its programs, workshops, its interactive websites for children and teachers alike, the House of Hungarian Pedagogues becomes a modern educational centre.

Karácsony a paksi Városi Múzeumban

Váradyné Péterfi Zsuzsanna –
Ónodi Gyöngyi

A paksi Városi Múzeum advent közeledtével immár évek óta több rendezvénnyel igyekeznek a városlakók ünnepvárásához, ünnepi készülődéséhez hozzájárulni. Örömteli, hogy ezek a programok évről évre egyre több látogatót vonzanak, mindkét kiállításnyitóra közel 200 érdeklődő érkezett. 2004. november 25-én nyílt meg a városra jellemző kiskereskedelmi hálózat kiépülését és a második világháború utáni felszámolását összefoglaló időszak kiállítás *Az utcánkban volt egy bolt, abban mindenféle volt...* címmel. A kiállítást Ónodi Gyöngyi néprajzos muzeológus rendezte, és Herczeg József alpolgármester nyitotta meg, aki maga is egy hajdani paksi boltos fia.

Az előtérben a történeti háttérrel felvázoló, helyi vonatkozású iratanyagot találhattak a látogatók, a terembe lépve pedig egy paksi utca – Péger Józsefnek erre az alkalomra készített, teljes falat betöltő, a századelő hangulatát idéző festménye – képe fogadja őket. A festménnyel szemközt, az „utca” túloldalán kapott helyet a szatócsbolt, melyben igyekeztünk minden, a tulajdonunkban lévő és a kiállítás idejére kapott tárgyat megfelelő tárgyi hűséggel elrendezni. A kiállítás alapjául a múzeumnak adományozott hagyatékokból válogatott anyag szolgált, főképp a Resch-Koszorús és az Inotai család boltjaiból származó tárgyak és dokumentumok. Mivel a városra jellemző kép kialakítását tűztük ki cél-

*A szatócsbolt részlete
Detail of the grocery store*

A mézeskalács kiállítás – Ginger-bread exhibition

ként, megpróbáltuk felkeresni az egykori bolttulajdonosok leszármazottait is. Nem volt könnyű dolgunk, hiszen legtöbbjük zsidó származású lévén, nem élte túl a háborút, vagy nem tért vissza a városba. 1947/48-ban néhány kereskedő ugyan kiváltotta iparigazolványát, újra boltot nyitott, de az 1948-as államosítás után nagy részük kivándorolt Izraelbe, illetve az Egyesült Államokba.

A sváb és magyar származású kereskedők sem sokáig dacolhattak az idővel, az államosítást nem tudták elkerülni. A változások okozta csalódás miatt sokan elköttyavetyélték boltjuk teljes berendezését a házaló ócskásoknak. Aki ragaszkodtak tárgyaikhoz, amíg teheték, őrizgették azokat, de kisebb házba, illetve lakótelepre költözéssel selejtezésre kényszerültek. Ennek ellenére gyűjtőútjaink a kiállítás gazdagodását eredményezték. Fotók, levelek, padlásokon kallódó vagy féltve, utolsó emlékként őrzött

Részlet a mézeskalács kiállításból
Detail of the ginger-bread exhibition

bolti eszközök kerültek elő, melyek nagy részét a kiállítás idejére kölcsön kaptuk.

A kiállítás megnyitóján vásárolni is lehetett a boltban: jelképes egy forintért, papír „stancliciben” kapható cukorka tette teljessé a hangulatot.

Az idősebbekben nosztalgikus emlékeket idéző kiállítás – sokakat gyerekként még mindennap elszalasztottak Auschwitzhoz, Dudushoz, Cunika nénihez –, a gyerekekben is érdeklődést keltett, hiszen soha nem látott tárgyak, ismeretlen árucikkek is sorakoztak a pol-

cokon. A kereskedelmi szakképző iskolából is számos csoport érkezett, hogy a kiállítással szemléltessék a tanulók számára az „egyszemélyes vállalkozások” hajdani működését.

December 6-án a múzeum lapidáriumának helyet adó pincében, illetve a főépület folyosóján kapott helyet *A karácsonyi sütemények illata* című időszaki kiállításunk. Harmadik éve hirdeti meg a múzeum egyének, családok, felnőtt- és gyermekcsoportok számára a karácsonyhoz kapcsolódó „kézműves” versenyeket. A 2002-es Betlehem-készítő és a 2003-as szaloncukor-

főző versenyt 2004-ben a mézeskalács-sütő verseny követte. 29 pályamunka érkezett közel 200 résztvevővel, akik közül a legfiatalabb 4, a legidősebb 74 éves volt. Minden kategóriában első és második helyezések születtek, a többi pályamunka különdíjban részesült. A díjazottak oklevelet és különböző apróbb ajándékokat kaptak, valamint egy-egy, a múzeumi dolgozók által összeállított, szerkesztett és kivitelezett mézes-sütemény receptkönyvet vehettek át.

A pályázók által készített mézeskalács-remekeket a pincében állítottuk ki, míg Tari Márta mézeskalács-szobrász munkáit, valamint a székszárdi mézeskalácsos Petrits-család magánmúzeumából kölcsön kapott mézesbábokat a múzeum folyosóján helyeztük el.

A mézeskalács-sütő verseny eredményhirdetése előtt hangzott el dr. Csapó Katalin muzeológus *A bűvös-bájos mézes* című előadása. Ezt a pályázók jutalmazása, a kiállítások megtekintése követte, végül mézes sütemény- és teakóstoló, valamint vásár zárta a nagy érdeklődés által kísért programot.

Christmas Season at the Town Museum of Paks

For several years it has been a tradition for the Town Museum of Paks to contribute to the general preparations and expectations during the Christmas season. More and more visitors are attracted by the exciting programmes of the museum. This year two temporary exhibitions were open for them. One was representing the history of small, privately-run groceries before World War II, and their fate after the nationalisation following the war. The other exhibition was based on a gingerbread-making competition, exhibiting several „works of art”, and the visitors could not only see but also taste some delicious cakes made with honey.

„Tradíció és továbbélés” Népművészeti konferencia Egerben

Császi Irén

A tradíción alapuló kézműves hagyományok megőrzéséhez, átmentéséhez és továbbviteléhez elengedhetetlen a múzeumokban őrzött tárgyak ismerete. Az eredeti tárgyak ősforrásként szolgálnak, amiből meríteni lehet, majd újat alkotni a mai életforma igényeihez.

Heves megye népművészeti örökségének feltárása, a jelenkori népi iparművészet vizsgálata, dokumentálása 2002 és 2004 között a Dobó István Vármúzeum kutatóprogramja keretében valósult meg. Az Oktatási Minisztérium Nemzeti Fejlesztési Programja által finanszírozott és a Heves Megyei Közgyűlés által támogatott projekt célja a tradicionális

népművészet Heves megyei emlékeinek feltárása és hozzáférhetővé tétele. A kutatás eredményeivel egyik célunk volt a népművészet mai alkotóinak szakmai segítése. A Dobó István Vármúzeum a kutatóprogramhoz kapcsolódóan 2004. október 7-8-án a közgyűteményi kutatók, a népművészeti egyesületek szakemberei és alkotói részvételével rendezte meg konferenciáját *Tradíció és továbbélés* címmel.

A konferenciának helyet adó Megyeháza dísztermében Sós Tamás, a Heves Megyei Közgyűlés elnöke és Petercsák Tivadar megyei múzeumigazgató köszöntötte a megjelenteket. Az előadások sorát a „Tárgyalkotó népművészet Heves megyei örökségének feltárása és mai hasznosítása” címmel Petercsák Tivadar kezdte. Kiemelte a kutatás főbb eredményeit, a Heves megyei múzeumok, tájház-

zak és magángyűjtemények, az országos múzeumok és szomszédos megyei múzeumok népművészeti anyagának felmérését, az adatbázis létrejöttét, a népművészeti kötet tanulmányainak eredményeit, a kötethez kapcsolódó tárgyak kiállítását, a népi iparművészeti archívum létrehozását. Továbbá átfogó képet adott Heves megye népművészetének legfontosabb területeiről, a mindennapi élettel és az ünnepi alkalmakkal való kapcsolatáról, a népművészeti tárgyak használatáról és alkotóiról.

A tárgyi népművészet időbeli alakulását foglalta össze Bánszky Pál művészettörténész, a Népművészeti Egyesületek Szövetségének elnöke. Felidézte az 1950-es évek tapasztalatait, a népviseletről való kivetkőzést, a népművészet „szuvenír nippé, repülőtéri

művészetté” változtatását, a 70-es évek alkotóműhelyeinek hatását. Hangsúlyozta, meg kell találnunk a módot, hogy a régi mesterségbeli tudás egyre több alkotó részvételével a mai környezetben tovább éljen.

„A múzeumi gyűjtemények szerepe a népi iparművészek tervező munkájában” címmel Cs. Schwalm Edit megyei múzeumigazgató-helyettes közel három évtizedes Heves megyei tapasztalatáról beszélt. Amint említette, elsősorban kiállításokon láthatók a megye népművészeti emlékei, a néprajzi gyűjtemények nagy része raktárakban van, ezért fontos a raktári anyag tanulmányozása a népművészeti archívum segítségével. A néprajzi adattár a technikai leírások mellett sok mintagyűjteményt és archív fotót tartalmaz. A technikai ismeretek gazdagításában segítséget nyújtanak a mesterséget bemutató videofilmek. A népművészeti táborokban együtt van minden: a technikai ismeretek oktatása, a néprajzkutatók előadásai és az eredeti múzeumi tárgyak tanulmányozása. Heves megyében a múzeum és az alkotók közötti kapcsolat eredményét 17 szakágból 63 alkotó munkája igazolja a „Heves megye élő népművészete” című kiállításon.

V. Szathmári Ibolya megyei múzeumigazgató a Hajdú-Bihar megyei múzeumok és a népi iparművészek együttműködéséről beszélt. A „műgyűjtő” Déri Frigyes a magyar népművészet bemutatására ismert grafikusokkal képes albumot terveztetett (kiadása 2000-ben valósult meg) a testvéröccse, Déri György által gyűjtött, a Kárpát-medencére kiterjedő néprajzi gyűjteményi anyagból. A hagyományos kézművesség fenntartását, továbbéltetését segítették a múzeumok mun-

A népművészeti kiállítás megnyitása
The opening of the folk art exhibition

Részlet a kiállításból
Detail of the exhibition

katársai. Masits Lászlónak volt köszönhető a nádudvari fazekasmesterség újraélesztése; szakmai segítője volt a kézműveseknek Béres András, Sz. Kürti Katalin, Varga Gyula. Az 1970-es években a kézművesség különböző ágazatait oktató tanfolyami képzésbe a Déri Múzeum biztosította a szakmai háttérrel. A múzeumokban tartott előadások, bemutatók eredményeként a kézműves alkotók sorra

hozták felszínre a régi pipás, késes, paszomálynos mesterséget. Nem véletlenül vált fogalomná a debreceni vászonszövő műhely vagy a történelmi hímzést felelevenítő közösség.

A Közép-Tiszavidék népi iparművészetének átmentett hagyományáról Fűvessy Anikó, a tiszafüredi Kis Pál Múzeum igazgatója tartott előadást. Györffy István 1927-ben, a kihalóban lévő füredi fazekasság szépségére hívta fel Kántor Sándor karcagi fazekas figyelmét. Ezzel a népi iparművészet kialakulásához vezető első lépéseket tette meg. Györffy ösztönzésére a kunsági szőr-, szűr- és a kunsági, jászági szűcshímzéseket is megismertették a hímzésoktató pedagógusokkal. A háziipari szövetkezet és a Kántor-műhely révén Karcag a népi iparművészet központja lett, a fazekasság mellett a kunhímzés és a csipkeverés hagyományait élesztették fel.

„Hagyomány és változás a San medence (Délkelet Lengyelország) falvainak népművészetében” címmel Tadeusz Burzynski néprajzkutató, a Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej igazgatóhelyettese küldte el előadását. A közép San medencében főleg lengyel származásúak, délen túlnyomó részben ruszinok és balkáni származásúak telepedtek le, akik hatással voltak az állattartásra, pásztorkodásra, valamint a népviseletre. A népi kultúrát és a népművészetet évtizedek óta az átalakulás és a hagyományok eltűnése jellemzi. 1994-ben „Eltűnő szakmák örízete” címmel programot indítottak, melynek keretében minisztériumi céltámogatással felelesztették és népszerűsítették a térség népi kismesterségeit.

Martin Messa néprajzkutató, a pozsonyi Kézműves Udvarház munkatársa bemutatta a

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotók – Photos: Lónyainé Nagy Éva

60 éve működő ULUV (Népművészeti Termékek Tanácsa) szervezetet, mely kutató-, oktató-, bemutató-, forgalmazó- és kiadóműhelyként működik, összefogva a tradicionális és modern kézműves alkotók, iparművészek csoportjait. Előadásában a Vychodná-i Folklorfesztivál keretein belül 1975 óta működő fafaragó szimpózium hatásáról szölt a szlovákiai kortárs faszobrászatra. A szimpóziум idején megalkotott szobrok amfiteátrumokban, parkokban, galériákban vannak kiállítva. A faszobrászati fesztiválnak Szlovákia-szerte hatása volt, több mint tíz hasonló rendezvény jött létre, melyeknek kezdeményezői és szervezői a szimpóziумon részt vevő faragók.

A Népi Iparművészeti Múzeum 1984-ben, 20 esztendeje nyílt meg Kecskeméten. Az előzményekről és az intézmény tevékenységéről adott átfogó képet a múzeum igazgatója, *Kriskóné Dávid Mária*. A Népi Iparművészeti Tanács a kezdetektől vásárolta és gyűjtötte a kor ízlésvilágát leginkább tükröző népi iparművészeti alkotásokat, amelyekből mára több mint tízezer darabból álló gyűjtemény állt össze. Az állandó kiállítás mellett lehetőséget adnak az egyéni alkotók és a népművészeti egyesüle-

tek bemutatkozására időszaki kiállítások keretében. Országos pályázatokat hirdetnek, ill. társrendezőként szervezik a Fazekas pályázat, a Kismesterség pályázat, továbbá a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány meghívásos és nyilvános pályázatát. Tanácskozásokat, továbbképzéseket és népi iparművészeti zsűrit szerveznek az alkotók számára. Kiadványokat jelentetnek meg, programsorozatot, mesterség-bemutatót indítanak kézműves foglalkozásokkal egybekötve, helyet és szakmai segítséget adnak a helyi Díszítőművész Kör számára.

Hagyományemlék? A múltbeli környezet köztudatba emelésének folyamatát, az emléktárgyak típusait *Fejős Zoltán*, a Néprajzi Múzeum főigazgatója elemezte. Az utazás és az emléktárgy édestestvérek, a turizmus maga után vonja a birtokolható tárgyféleséget, melyek között különbség van az egészében és csak a részletében emlékeztető tárgy között. A szuvenir funkcióját sok minden betöltheti, lehet múzeumi műtárgymásolat, önálló típusa a turistaművészetnek (etnoművészet), „repülőtéri művészet”, melyeknek sajátossága a sorozatszerűség. Hogyan válnak egy nemzet jelképévé az emléktárgyak? Van egy új ten-

dencia 1970-től, a nemzetközi turizmus terén érdeklődés támadt a még élő népművészet iránt, de az elsajátítás korlátozott körű. Érdeemes lenne felmérni, hogy hány helyen állítanak elő matyó vagy kalocsai tárgyakat.

Az alkotóközösségeknek kiemelkedő szerepe van a hagyományörzésben, példaértékű munkafolyamatot vázolt föl a Hevesi Népművészeti és Háziipari Szövetkezet elnöke, *Báder Miklósné*. Az 1951-ben alakult szövetkezet Heves megye textilhagyományainak gyűjtését és feldolgozását fogalmazta meg Tompa Béláné tanítónő vezetésével. A folyamatos tervező- és alkotómunka, a népművészeti bemutatók, kiállítások, konferenciák és továbbképzések szervezése jellemzi munkájukat. Alkotóközösségeik a néprajzi értékeket őrző tájházakhoz és alkotóműhelyekhez kötődnek (Bodony, Recsk, Mátraderecske).

A népi kézművesség iskolai és iskolán kívüli képzéséről *Beszprémy Katalin*, a Hagyományok Háza Kézműves Osztályának vezetője beszélt. A Népművészeti Intézet, majd jogutódjának, a Népművelési Intézetnek megalakulása óta egyik alaptevékenysége a népművészeti mozgalmak szakmai, módszertani segítése, szakkörvezetők képzése. Az 1970-es évektől kezdődően indult meg a szövők és fafaragók oktatói képzése. A Fialatok Népművészeti Stúdiójának kezdeményezésére indult a gyermekekkel való foglalkozás, a játszóházi tevékenység. Az 1980-as évektől alapozó képzésként tanították a játék, játszóház tevékenységet, s erre épült a mesterségek szakmai képzése. 1990-től az ország számos helyén létrejött szakiskolákban népi mesterségeket oktatnak a szakemberek.

A konferenciát a „Heves megye élő népművészete” című kiállítás megnyitójá zárta a Dobó István Vármúzeumban, ahol Kósa László akadémikus mondott megnyitó beszédet. Az előadások megjelentetését a Dobó István Vármúzeum vállalta évkönyvében, az AGRIA-ban, mely azóta napvilágot is látott (AGRIA. Az egri Dobó István Vármúzeum Évkönyve XL. Eger, 2004. 365–476.).

Tradition and Survival A Conference on Folk Art in Eger

The survival of folk art and traditional handicraft is impossible without knowing as much as possible about the objects in museum collections, as they serve as a primary source which can be adapted to the needs of modern life. In the past few years a large-scale project was carried out in Heves County to discover and publish the local heritage of traditional folk art, and by doing so it can help and inspire present-day artists. A conference was organised on the topic in Eger, with renowned Hungarian and international speakers. The main issues were the discovery and application of ethnographic heritage, the role of museums in the inspiration and information of craftsmen and artists, building a co-operation between them, and also many other things, with some foreign examples and ideas.

Nemzetközi kapcsolatok

A Kiállítások Háza Ljubljanában

Munda Hirnök Katalin

2004. december 2-án nyitotta meg kapuit a Szlovén Néprajzi Múzeum új kiállítási épülete Ljubljanában, a Metelkova utcában. Az új épület nem messze van a múzeum igazgatóságától, ahová 1997-ben költözött a Nemzeti Múzeumból. A valamikori kaszárnya belső terei a felújítás nyomán teljesen új arcot kaptak. A kiállítótér 4000 m², a pincében 2000 m² raktározásra alkalmas hely található. A háromszintes kiállítási épület felújítását a Művelődési Minisztérium tette lehetővé, szponzorként azonban a Szlovén Telekom Vállalat is jelentősen hozzájárult a költségekhez. A múzeum külső tere (különböző vízfelületekkel megsabdalt terület, mely szabadtéri rendezvények, koncertek, illetve kiállítások rendezésére alkalmas) a Metelkova utcában kialakítandó kulturális központ része lesz, jelenleg még építés alatt áll.

A látogatók figyelmét először minden bizonnyal az épület modern homlokzata vonja majd magára, mely ugyanakkor jól illeszkedik az Osztrák-Magyar Monarchia kaszárnyaépületéhez, mely a XIX. század végén épült. Az aulában három emelet magasra nő a fényképekből álló életfa (a panoráma felvonót a múzeum alkotóinak fényképei, valamint terepen végzett munkájukról készült képek borítják). Ha a felvonótól jobbra indulunk, abba a fényképész műterembe érünk, melyet Karel Holýnski nyitott meg 1928-ban a Bécsi (Dunajska) úton. Leszármazottai a műterem felszerelését a múzeumnak ajánldékolták, a későbbiekben előzetes egyeztetés után, fotózásra is lehetőség nyílik benne. A felvonótól balra található a Plecsnik nevet viselő mézeskalács műhely, illetve a múzeum ajánldékboltja. Az aula központi oszlopain különböző nagyságú festett méhkaptár fedeleket találunk. Ezek nem a múzeum gyűjteményének részét képezik, hanem másolatok, melyeken az épület felújítására adakozók nevét tüntették fel. Így lettek ők a „múzeumi méhcsalád” tagjai. A földszinten naponta várja a látogatókat a szövő- és fazekasműhely. A kínálat közeljövőben cipésműhellyel bővül. Ezen a szinten található a kávéház is, mely egyelőre üresen áll, mert nem sikerült olyan vállalkozót találni, aki vállalná, hogy a világ sok-sok tájegységének jellegzetes ételeit és italait kínálja vendégeinek.

Kiállítások

Az új szlovén és európai néprajzi kiállítási épületben három időszakos és a rendezés alatt álló állandó kiállítás egy része tekinthető meg. A földszinten található időszakos kiállítás címében a

következő kérdést találhatjuk: „*Otthonra talált-e a néprajz a többi szlovén múzeumban is?*” E kiállítás keretében a 27 szlovén területi, városi, járási és egyéb múzeum közül 23 mutatja be néprajzi gyűjteményét egy-egy tárggyal, illetve pannóval.

Az első emeleti kiállításon tizennégy európai néprajzi múzeum mutatkozik be. E múzeumok elfogadták a Szlovén Néprajzi Múzeum igazgatónőjének, mag. Inja Smerdelnek a meghívását, és jelen kívántak lenni az új kiállítási épület megszületésénél, „mégpedig a francia, olasz, osztrák, svájci, magyar és más népek néprajzi örökségének azon kiválasztott, az önazonosságot leginkább szimbolizáló tárgyával, melynek bemutatása a hagyományos kultúrában megjelenő egykori tényleges használatától a modern megjelenési formáig vezet; bemutatva azt a kettősséget, mely napjainkban történő használatából, illetve a vele való esetleges visszaélésekből ered. A bemutatás kitér az egyes kulturális elemeknek a népnemzeti mítoszban betöltött különleges szerepére, illetve a tudományosan megalapozott állítások és összehasonlításokon alapuló feltételezések esetleges eltéréseire is.”¹

Az *Európai múzeumok a Szlovén Néprajzi Múzeumban* című kiállításon a látogató Európa kulturális sokszínűségével ismerkedhet meg, a nemzeti önazonosság válogatott jelképeivel: többek között az osztrák parasztszoba berendezésével, mely fokozatosan a városi munkásság kedvenc lakberendezési stílusává vált (Osztrák Néprajzi Múzeum, Bécs); a bolgár martenitsevel² és sourvakane-val³ (Burgasi Területi Múzeum, Bulgária); a cseh népviselettel, kerámiával, népi festéssel (Brnoi Morva Múzeum

Néprajzi Intézete, Csehország); a finn széssel, melynél a kiállításon a hangsúlyt a modern kiképzésre és a feldolgozás újdonságaira helyezték (Finn Kézműves Múzeum, Jyväskylä); az isztriai kazsun-nal (kőből készült menedék), sopele-vel (pásztorsíp), a különböző népviseletekkel, melyek a használat során változtak, és még manapság is szimbólumai az egyes isztriai tájegységeknek, illetve etnikai csoportoknak vagy népeknek (Isztriai Néprajzi Múzeum, Pazin, Horvátország); az ír csónakkal, a currach-kal, mely hagyományos csónakot Írország nyugati partjainál néhol még napjainkban is használnak (Ír Nemzeti Múzeum); az olasz „malga venigia”-val, a nagy vajkészítő formával, melyen keresztül a hagyományos legeltetési formát mutatják be, ahol a legelők a falusi közösségek tulajdonában voltak (Néprajzi Múzeum Trentina, Trento); a magyar nyereggel, mely segítségével megismerhetjük a magyar lovaskultúra múltját, jelenét és jövőjét (Néprajzi Múzeum, Budapest); a hagyományos makedón fém-, fa- és textilművesség remekeivel (Makedón Múzeum, Szkopje); a müncheni Bajor Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményével videófilmen; a hagyományos lengyel papírkivágásokkal és ezek szerepével a modern formatervezésben (Országos Néprajzi Múzeum, Varsó); a szlovák drótostótkal, illetve a drótművesség újabb dimenzióival (Szlovák Nemzeti Múzeum, Martin) és az észti kutatóknak a rokon népek körében végzett expedíciós kutatásának fényképekkel történő felidézésével (Észti Nemzeti Múzeum, Tallin).

E kiállításról háromnyelvű (szlovén, angol és az adott ország nyelvén írott), s fényképekkel illusztrált katalógus, illetve kiállítási vezető jelent

Részlet a Néprajzi Múzeum „Nyeregbe Európa!” című kiállításából

Detail of the exhibition "Mount Up Europe!" of the Hungarian Museum of Ethnography

Részlet a Finn Kézműves Múzeum kiállításából
Detail of the exhibition of the Finnish Handicraft Museum
Fotók – Photos: Munda Hirnök Katalin

meg: Zdravc Polc, Nina (Urednica kataloga): *Evrposki etnografski muzeji v SEM – European Ethnographic Museums in SEM. 2. December 2004 – December 2005*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2004.

A megnyitó óta elhangzott vélemények alapján az alábbiak fogalmazhatók meg a budapesti Néprajzi Múzeum „Nyeregbe Európa!” címet viselő kiállításáról. A nyeregekről, nyeregkészítőkről, a nyeregek díszítéséről adott áttekintés, valamint a magyar lovas kultúra történelmi bemutatása a látogató elé varázsolja a magyarok hagyományos kötődését a lóhoz, s a kiállítás megtekintői azt is megtudhatják, hogy a magyarok milyen hatással voltak az európai könnyűlovasság fejlődésére. A modern lovas kultúra (sportlovaglás, rekreációs és terápiás lovaglás) felidézésével sikerült elérniük a kiállítás rendezőinek (kurátor: dr. Gráfik Imre, művészeti kivitelező: Nagyné Sebestény Krisztina), hogy megdőljenek a középkori lovas hadjáratokról kialakított sztereotípiák.

A második emeleten érdekes projekt várja a látogatót: *Kacétkodás: A formatervezéstől a szlovén népi kultúráig* címmel. A több tudományágot átfogó projekt számos intézmény, egyéni alkotó, főiskolai mentor együttműködése eredményeként jött létre, akik különböző témakörökben alkottak rendkívül szellemes és használható tárgyakat. Így például a Természettudományi és Technikai Egyetem Textiltervezői Tanszékének hallgatói *Népművészet a divatban* címmel mutatják be munkáikat; a Szlovén Kormány Informatikai Kormányhivatala pedig az *Alkotások metszéspontjában* című kiállítás keretében mutatja be a *Szlovén asztal* című projektet, melyet tavaly tavasszal láthattak Budapesten az *Európai asztalok (Tables of Europe)* elnevezésű kiállításon, ahol a szakmától jó „érdemjegyet” kapott.

A harmadik emeleten állandó kiállítás van születőben, *Az élet ellenpontjai: hétköznapi és ünnepek néprajzi történései* címmel (a kiállítás első részét 2005. június 5-én nyitják meg). Az első témakörön belül *A természet és kultúra között* címmel a Szlovén Néprajzi Múzeum gyűjteményei kerülnek bemutatásra, ahol a látogató történelmi áttekintést kap az ember és az őt körülvevő tárgyak viszonyáról, megismerkedhet a múzeum néprajzi gyűjteményeinek regionális, társadalmi és történelmi üzenetével, valamint a múzeum és tárgyainak viszonyával. Ezt további kiállítások követik majd, többek között *A víz és a föld* című kiállítás (a léfenn tartás forrásainak és módjainak – gyűjtögetés, halászat, vadászat, kézművesség – bemutatása), majd a *Szükséges és szükségtelen* című kiállítás, mely az étkezési-, lakás- és öltözködési kultúrát mutatja be. A harmadik kiállítás a *Társadalmi és szellemi* címet viseli majd, az ember és a világ viszonyát mutatja be a szokásokon, hiedelem- és hitvilágon, valamint a népi alkotóművészetten keresztül. Saját terük lesz az Európán kívüli – afrikai, amerikai, ázsiai, ausztráliai és óceániai – kultúráknak. A Néprajzi ABC címet viselő egység a szlovén és Európán kívüli gyűjteményeket köti majd össze, megtekintését elsősorban gyerekeknek ajánlják.

Már a megnyitót követő felületes szemlélődés, de még inkább a későbbi alapos áttekintés azt az érzést kelti a látogatóban, hogy a múzeum munkatársai igazi otthon szerettek volna teremteni az össz-szlovén néprajznak, „ahol a múlt összekacsint a jelennel és jövővel, a szlovén kultúra pedig más, közeli illetve távoli kultúrákkal”, ahogy ezt a megnyitót követően a központi szlovén napilap, a *Delo* néprajzos végzettségű újságírója papírra vetette.⁴ Meggyőződésem, hogy ebben a múzeumban mindenki talál egy kicsit önmagából.

A Szlovén Néprajzi Múzeum igazgatónöje, Inja Smerdel szeretné az új kiállítási épületet a kiállítások mellett továbbképzésekre, illetve egyéb programokra is felhasználni.

Az új kiállítási épület átadása, illetve a Szlovén Néprajzi Lexikon 2004-es megjelenése kétségkívül jelentős eredménye nem csupán a szlovén, hanem az európai néprajztudománynak is. A kiállítási épület megnyitása pozitív visszhangot kapott a szlovén és a szomszédos országok médiáiban. A médiák elsősorban a kiállítóterek dinamikus elrendezését, illetve a különleges kiegészítő kínálatot (műhelyek, ajándékbolt, kávéház) méltatták. A projekt szerzői ily módon is szerették volna eloszlatni a múzeumi gyűjteményekről kialakult beidegződéseket. A szlovén médiák kisebb teret szenteltek a kiállítások tartalmi részének, többet foglalkoztak a projekt pénzügyi hátterével, a szervezéssel és a Kiállítások Háza történetével.

Jegyzetek

¹ Smerdel, I.: Krst nove slovenske in evropske etnomuzejske hiše – praznik starega in novega, podobnega in različenega. In: *Evrposki etnografski muzeji v SEM: gostujoča razstava, 2. december 2004 – 15. marec 2005 = European ethnographic museums in SEM: itinerant exhibition, 2. December 2004 – 15. March 2005* [katalógus]. Szerk. Nina Zdravič Polič. Slovenski etnografski muzej = Slovene Ethnographic Museum, Ljubljana, 2004. 5-6.

² A martenitse hagyományos dísz, mely fehér és piros gyapjúfonalból készül március 1-jén. A bolgárok azért hordják, hogy megóvják egészségüket.

³ A sourvakane hagyományos újévi bolgár népszokás, a szertartásos verésnek, mely somvesszővel történik, egészségmegőrző szerepet tulajdonítanak.

⁴ Vogel, M.: Dediščina pod streho. Razstavno stavbo Slovenskega etnografskega muzeja bodo nocoj odprli s tremi občasnimi in delom stalne razstave. In: *Delo*. Ljubljana, 2004. 280. sz., 9.

The House of Exhibitions in Ljubljana (Slovenia)

The new exhibition building of the Slovenian Museum of Ethnography was opened on 2nd December 2004 in a former barracks after a full-scale reconstruction. The surroundings have been created to be able to host open-air shows and form an integral part of a future cultural centre. Inside the museum several workshops attract visitors, but also some other interesting ideas are there to make visitors feel better and enjoy themselves. 3 temporary exhibitions can be seen at the museum at present and the new permanent exhibition is yet to be completed and finished. It is due to be opened in June 2005. One of the temporary shows is dedicated to Slovenian ethnographic collections, while on the first floor 14 European museums of ethnography represent some of their symbolic objects of self-identity. The Hungarian Museum of Ethnography set up a successful temporary exhibition on saddlery and equestrian culture in Hungary. A very interesting project is shown on Slovenian popular culture and modern object design. The opening of the new museum building has met positive opinions and expectations and it is a remarkable step in Slovenian, and also European ethnography.

Kiállítások

Életem regénye

A Móricz Zsigmond tiszteletére rendezett kiállítás koncepciója

Hegy Katalin

A 2004-es esztendő nagy ünnepe volt a Petőfi Irodalmi Múzeum életében. Ebben az évben ünnepeltük fennállásunk 50. évfordulóját. Terveink szerint az ünnepléssorozat egyik állomása egy olyan irodalmi kiállítás megteremtése volt, amelyik méltón reprezentálja intézményünket. Szerencsés egybeesés, hogy Móricz Zsigmondnak, a magyar irodalom egyik legnagyobb hatású prózaírójának ebben az évben ünnepeltük 125. születésnapját, akinek írásos és tárgyi hagyatéka éppen 25 évvel ezelőtt, példás összefogással került intézményünkbe.

A kiállítás címe: *Életem regénye*, hamar megszületett. Ez Móricz egyik legfontosabb regénye, ugyanakkor a mű ismerete nélkül is figyelem és hangulatkeltő; azt sugallja, hogy az író életének regényes történetébe pillanthat be a látogató. Tartalmánál fogva is alkalmas volt a következetes tematika felépítésére ez az 1939-ben keletkezett mű, mert annak ellenére, hogy az író csak tízéves koráig meséli el lépésről-lépésre élete történetét, mégis mindent felölel benne, ami élete során foglalkoztatta.

Irodalmi kiállítást létrehozni mindig

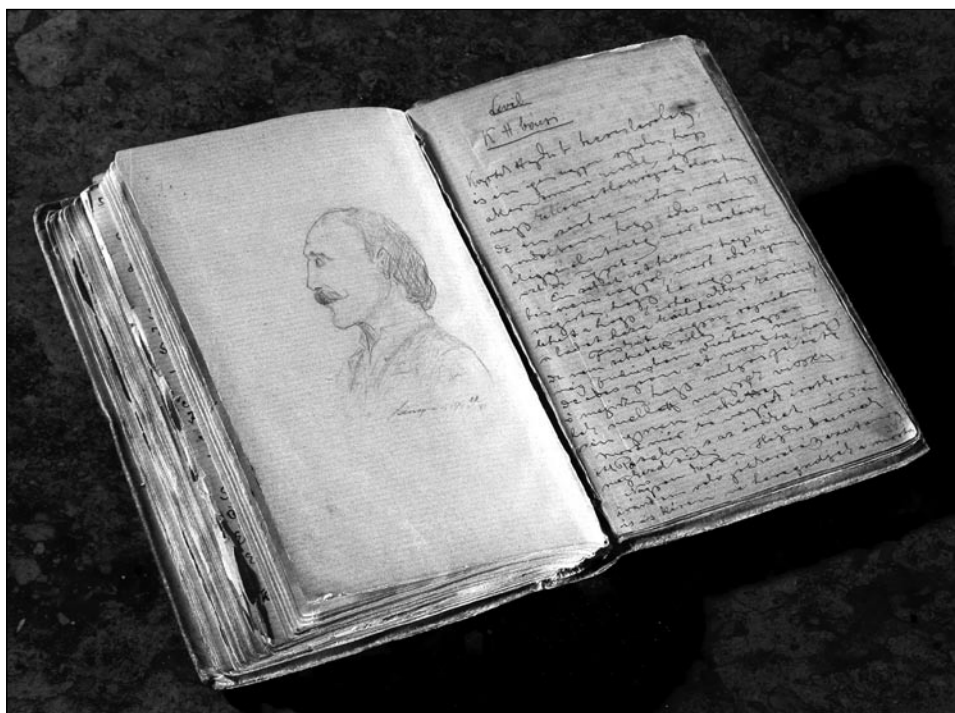

A család 1896-ban (Álló sor: Móricz István, Pallagi József, Móricz Zsigmond, Farkas Károly, Móricz Dezső; Középső sor: Pallagi Gyula, Pallagi Erzsébet, Pallagi Józsefné Nyilas Katalin, ülőben Móricz Ida, Móricz Bálint; Ülő sor: Móricz Károly, Móricz Miklós, Móricz Sándor)
The family in 1896 (Standing: István Móricz, József Pallagi, Zsigmond Móricz, Károly Farkas, Dezső Móricz, Mid row: Gyula Pallagi, Erzsébet Pallagi, Mrs. József Pallagi with Ida Móricz on her lap, Bálint Móricz, Sitting: Károly Móricz, Miklós Móricz, Sándor Móricz

Móricz Zsigmond és Holics Janka 1905 júniusában (Uher Ödön felvétele)
Zsigmond Móricz and Janka Holics in June 1905 (Photo by Ödön Uher)
Reprodukciók – Reproduction: Dobóczy Zsolt és Gál Csaba

nehéz feladat, mert azzal az alapproblémával kell megküzdeni, hogy az irodalom hordozója a szöveg, ami önmagában nem látványos. Móricz Zsigmond hagyatékában szerencsére nagyon sok tárgyi emlék maradt ránk, nemcsak kéziratok, könyvtára, hanem bútorai, apróbb tárgyai is, nem beszélve arról a körülbelül 500 fotóról, ami a rendelkezésünkre állt. Nagy öröm volt számunkra az is, hogy a múzeum anyagán kívül a leszármazottak, Móricz Zsigmond unokái (Kolos Virág, Kolos Réka, Simon Imola, Simon Balázs), örökbefogadott gyermeke, Litkei Erzsébet (Csibe) fia, Móricz Imre, valamint a Bécsben élő Varga Angéla (Móricz unokahúga) is segítségünkre voltak, így olyan tárgyakat, dokumentumokat is be tudtunk mutatni, amelyeket eddig a nagyközönség nem ismerhetett. Ezzel a gazdag tárgyi hagyatékkal kellett a tartalmi és látványelemek összhangját megteremtünk. A látványtervező legfontosabb feladata az volt, hogy Móricz Zsigmond életéhez és életművéhez méltó és hű keretet adjon úgy, hogy a tárgyi emlékek uralják a kiállítást. Ebben nagyon jó partner volt Kemény Gyula látványtervező kollégám, akinek több

Fehér könyv. Első kéziratos jegyzeteinek gyűjteménye tizennégy éves korából. A legendás könyvecskét a Petőfi Irodalmi Múzeum megvásárolta az évforduló alkalmából
 White Book. The first collection of Mórícz's manuscripts from the age of 14. The legendary booklet was purchased by the Petőfi Literary Museum on the occasion of the anniversary.

évtizedes, egyedülálló tapasztalata van az irodalmi kiállítások miliójének megteremtésében, s ha az író és a rendelkezésre álló, kiállítható anyag úgy kívánja, képes háttérben maradva, alkalmazott művészetként kezelni a látványtervet. Nagy segítségünkre volt Benkő Andrea muzeológus kolléganőnk, aki látványötletekkel segítette a kiállítást, valamint a relikviák kiválasztásában, restaurálásában és elhelyezésében is jelentős segítséget nyújtott. Hárman a viták mellett abban mindenképpen egyetértettünk, hogy a kiállított, Móríczhoz kötődő, eredeti tárgyaknak kell mesélniük az íróról, az igényes puritánságnak kell uralnia a tereket, és hogy ebben az esetben (éppen a tárgyak sokasága miatt) a „kevesebb többet lehet mondani” elv érvényesüljön.

Az irodalmi forgatókönyv tartalmát és logikáját az *Életem regénye* mellett az is meghatározta, hogy három terem áll rendelkezésünkre az életút bemutatására. Az első terem Mórícz Zsigmond és a család erős kapcsolatát mutatja be. Az indulás, a szülők, a boldog családi fészek olyan érzelmi biztonságot adtak Mórícz számára, hogy az élet minden nehézségét képes volt egészséges lélekkel elviselni, s feldolgozni. Első házassága Holics Jankával szintén ezt a családi fészekmelegét biztosította az író

számára. Ennek a miliónek a makulátlan-ságát jelképezi az uralkodó fehér szín, ami az igényes puritánságnak is jó kifejezője. Ebben a szobában Mórícz Zsigmond bútorai, néhány szép használati tárgya, és sok fénykép töri meg a fehérséget. A családi milió mellett e korszak szépirodalmi alkotásai is megjelennek az első kiadású könyvek felsorakoztatásával, s a *Légy jó mindhalálig* című regény keletkezési körülményeinek körbejárásával.

A második terem a második házasság felidézésére ad alkalmat. Mórícz Zsigmond Janka halála után egy évvel Simonyi Mária színésznőt veszi feleségül. Ez az életrajzi momentum lehetőséget adott arra, hogy Mórícz színpadi műveit bemutassuk. Néhány olyan fényképet választottunk illusztrációul, ami szimbolikusan is kifejezi Mórícz és a színház kapcsolatát. Itt a telítettebb színek, a bordó és kevés arany, a színház világát idézik fel.

A harmadik teremben az életrajz szertint a *Nyugat* és a *Kelet Népe* szerkesztői korszakát idézzük fel, valamint a riportíró Mórícz Zsigmondot mutatjuk be. Ez a terem alapvetően egy dolgozószoba hangulatát teremt meg nagyon sok olyan tárggyal, ami Mórícz Zsigmondot egykor körülvette. E szoba fő nőalakja Litkei Erzsébet (Árvácska,

Csibe), aki az író életének utolsó éveiben nemcsak ihlető volt, hanem segítőtárs is.

A kiállításon mindvégig szem előtt tartottuk, hogy minden megjelenő szöveg kizárólag Mórícz Zsigmond által megfogalmazott gondolat legyen, mi semmit nem magarázunk, nem értelmezünk, minden önmagáért beszél. Fontosnak tartottuk azt is, hogy elsősorban ne szépirodalmi művekből idézzünk, hanem leveleiből és naplóból, hogy ezzel még inkább a személyességet szolgáljuk. Ha itt-ott kivételt tettünk, akkor is csak életrajzi regényeiből merítettünk, azaz az *Életem regényéből* vagy a *Légy jó mindhaláligból*. A kiállítás kronológiája az író haláláig tart. Utóéletével nem foglalkoztunk.

A főszereplő mindvégig Mórícz Zsigmond, az őt körülvevő emberek közül csak a legfontosabbakat, legmeghatározóbbakat mutattuk be. Így természetesen közvetlen családtagjait, valamint lelki társát, Magoss Olgát, akivel évtizedeken át levelezett, a barátok közül csak a *Nyugat* és a *Kelet Népe* szerkesztőségének tagjait. Két képzőművész barátja, Rippl-Rónai József és Medgyessy Ferenc Móríczról készített portréikkal vannak jelen a kiállításon. A szellemi miliót az *Életem regényének* Mórícz Zsigmondja határozza meg, a tárgyi környezet Mórícz Zsigmond egykori világa. Ezt idézi fel a „dolgozószoba” ablakából látható leányfalui kertrészlet, a diók, a könyvek, a kétezer éves koponya, a függönyök, a tárlóként funkcionáló könyvbölcsők motívuma.

Legfontosabb célunk az volt, hogy újra felfedezve Mórícz nagyságát, minden látogatónk számára újabb szellemi táplálékot nyújtson az író életműve.

Lásd még – See also: Képmelléklet II.

The Story of My Life The Concept of the Mórícz Memorial Exhibition

In 2004 it was the 50th anniversary of the Petőfi Museum of Literature as well as the 125th anniversary of the great Hungarian novelist, Zsigmond Mórícz. These occasions were celebrated with a memorial exhibition, which is not an easy task for a museum dedicated to literature as in this case the primary object is the text itself, which is not very spectacular. As Mórícz's bequest is fortunately very rich, several objects, furniture, photographs and other documents are left behind, which gave an excellent basis for the exhibition, which was dominated by the objects, trying to introduce Mórícz as a private person as well. Presentation was supported solely by his own words which were self-explanatory, no other explanation was needed.

A Petőfi Irodalmi Múzeum Móricz kiállítása egy magyartanár-muzeológus szemével

D. Rácz Magdolna

Jubileumi évben, mikor mindenütt, mindenki a nagy író t ünnepli, vajon lehet-e újat vagy valami mást, és másként mutatni a látogatóknak? Erre kerestem, s találtam választ a kiállítás látogatójaként.

A Petőfi Irodalmi Múzeumba betérő látogató először a Petőfi Sándor és Jókai Mór emlékére rendezett állandó kiállítást, majd az „Áldott szép Júlia” című Balassi emlékkiállítást tekintheti meg. A Molnár Edit fotóművész neves íróról készített, nagyszerű pillanatokat megörökítő időszak kiállítását végignézve, tekintetünk egy különös ajtóra téved. Bebarangolva a múlt irodalmi ösvényeit, a mai kor emberéhez térben és időben közelebb élt Móricz Zsigmond emléket idéző tárlathoz érkezünk.

Formabontó kép fogadja az először az oldalajtót megpillantó látogatót. A hatalmas átlátó falon a Pillangó című regény kézírásos lapja, melyből az író életnagyságú, kivágott sziluettje ekként invitál belépésre: „Aki az igazságot akarja megismerni, annak nem szabad a főkapun érkeznit”. Ám tapasztalatból tudjuk, hogy legtöbbünk számára csak a főkapu a járható út. Így az Ő igazságát innen belépve kutatjuk. Ahhoz, hogy a kiállításba bemehessünk,

*Jankával szerelmük kezdetén 1902–1905 körül
With Janka at the beginning of their love,
circa 1902–1905
Reprodukció – Reproduction: T. Nagy György*

*Móricz Zsigmond dolgozószobájában 1930 körül
Zsigmond Móricz in his study, circa 1930
Reprodukció – Reproduction: Dobóczy Zsolt
és Gál Csaba*

át kell mennünk egy kis termen, ahol Melocco Miklós Ady-oltár című alkotásának megrázó szoborkompozícióját láthatjuk. Innen, bizony felzaklatott lélekkel lép az ember a nagy „író barát” életét bemutató kiállításba.

S itt megtörténik az első csoda. A hófehér falak, a finom fehér függönyök (melyek a leányfaluiak másai), a fehér képkeretek, a fehérre festett könyvbölcsők valami különös áhítatot ébresztenek a látogatóban. Jelen van itt a gyermeki lélek tisztasága, a szerelem finom rezdülése és az elmúlás fájdalma. Ehhez kapcsolódnak a művész saját tárgyai, a családi képek és a hozzájuk fűzött, *kizárólag* az író tollából származó idézetek. Ő maga szinte kézen fogva vezeti végig a látogatót „élete útján”.

A kiállítás kezdeteként ritka fotográfiát látunk az eredetként nyilvántartott szülőházzól, alatta a sajátkezű rajz a Csécsén „végigfolyó” egyetlen utcáról. „Csécsén egy utca folyik végig, mint Buda és Pest között egy Duna.” „Csak két telek van Csécsén, amely egészen külön s a többtől elkülönült állapotban van,” a szülei háza. „A két pólus között szikra pattant s lettem én” – vallja az író. S hogy ez szemmel látható valóság legyen, olvashatjuk a tényt a keresztelési jegyzőkönyv hetedik bejegyzésében.

Az alatta álló nagyon eredeti megoldású tárlóban, a faragással díszített, fehérre festett könyvbölcsőben, a múzeum frissen szerzett kincsére, a *Fehér könyvre*, az író első, kézíratos könyvére csodálkozhat a látogató, mely-

nek születéséről a Légy jó mindhalálig című művében olvashatunk. Szintén különleges a Gara Arnold által *Holics Janka* számára tervezett, egyedi borítójú Légy jó mindhalálig kötet. Két fontos kézirat is szerepel a kiállításban, a *Kommunizmus után* és az egyetlen kézzel írt regény, a *Pillangó*.

Igazán kedvesek és emberiek a családi pillanatokból ellesett fotográfiák. A Jankával és a kislányokkal (Virág, Gyöngyi és Lili) megörökített családapa, a rovásírással írt szerelmes levélke, a kedvenc kávékészlet, a bicska, a zsebóra, a leányfalui ülőgarnitúra mind arra szolgálnak, hogy közelebb kerüljünk ahhoz az emberhez, akire leginkább csak, mint híres íróra gondolunk. Megleshetjük mindennapjaiban, osztozhatunk örömeiben, bánatában. Bánat... Mielőtt kilépnénk ebből a szobából, egy régi, megsárgult fotográfián akad meg a tekintet. A fiatal író és felesége ülnek egy domboldalon. A kép (ki tudja mikor, miért, és

miért épp ott?) Holics Janka alakjánál megtört. Alatta az elvesztése után írott gondolatok: „...*Pedig valami iszonyú, féktelen, szinte torz szerelem volt köztünk... Holott soha az életben senkivel rajta kívül összetűzésem nem volt... én nem vagyok agresszív az életben (írásban az más) s vele végig egy vihar volt a huszonhárom év... amelyben ő kettétört, s én lezuhantam...*”

S akkor belépünk egy másik világba, a színészno feleség, *Simonyi Mária* kulisszái közé. A barnára festett falról nehéz bíbor drapéria hullik alá, jelképezve az „új élet” színpadát. Az előző teremmel ellentétben, ez a világ nyomasztóan telepszik ránk, akár csak az író lelkére. *Simonyi Mária* tükre, éjjeliszekrényre, füstölője, a vele készült fotográfiák egy „nagystílú” élet lenyomatai. Vajon hogy érezte magát Móríciz ebben az új világban? Mindent elmond a két kinagyított kép. Elöl Mária, színpadi díszben, ragyogó mosollyal. Mögötte az író, egyedül az üres színházban komolyan, elgondolkodva. Pedig megpróbált belépni ebbe a körbe. Az Országos Színház-történeti Intézet és Múzeum eredeti színpadképei és fotói a Sári bíró és a Légy jó mindhalálig előadásairól, segítenek felidézni ezt az áhított, de valójában meg nem hódított világot.

A harmadik szoba a munkálkodó ember hétköznapijaiba enged bepillantani. A kiállításnak ez a része jelentette a legnehezebb feladatot a rendezők számára: egyetlen szobában bemutatni a gazdag anyagból a legfontosabbakat. A Nyugat és a Kelet Népe című folyóiratok szerkesztésének időszaka ez. A dolgozószobába léphetünk. Az íróasztalon az írógép (melynek billentyűit oly jólesett titkon végigsimí-

tani) az épp félbehagyott oldallal, a kis tálkába tett kövek, a nagyszemű milotai dió, a féldolgalasra kiült gondolkodószek, a könyvszekrény, s a benne elhelyezett tárgyak, melyekre az író egyik leánya, Virág is emlékezett. A falon fotográfiák. Megismerkedhetünk Litkey Erzsébettel (Csibével), akit kislányával együtt örökbe fogadott az író. Itt láthatjuk a Csibe alapította Móríciz Zsigmond Könyvkiadó által kiadott könyveket.

Az 1930-as évek elején készült fénykép és Móríciz Virág feljegyzései alapján hitelesen rekonstruált dolgozószoba láttán, szinte várja a látogató, hogy mikor lép be a házigazda. S hogy a várakozás percei hamarabb múljanak, megnézheti az éppen újabb lépés megtételére készülő „hétmérföldes” fűzős gyaloglócsizmát, az akkor modern fényképezőgépet, az úton használt borotvát, az egykori riportkörút kellekeit. Kitekinthet a leányfalui üde zöld kertbe (az egyetlen harsány színtolt a kiállításban), s ugyanazt látja, mint egykor Zsiga bácsi. Végül az utolsó családi fotók: lányokkal, unokákkal, megbékélve, derűs nyugalomban.

„*Bevégeztem életem regényét... Újraéltém egész életemet... Ennél többet nem mondhatok magamról...*”

S mit mondhatok látogatóként erről a kiállításról? Az író munkásságáról sokan és sokat tudnak, ha erről szólna, szokványos kiállítás lenne. Ám itt az embert ismerhetjük meg örömeivel, bánataival, nagyságával és gyengeségeivel. A látogató rácsodálkozik, hogy Móríciz is olyan ember volt, mint mi, csak neki megadatott a képesség, hogy mindazt, amit megélt, művészi formába öntve megossza a világgal. A kiállítás szobáit járva úgy érezzük, mintha

meghívott volna vendégségbe, s a rendezőknek köszönhetően beszélget is velünk. Látszik, hogy hozzáértő szakemberek átgondolt, remekül kivitelezett munkája. *Hegyi Katalin* muzeológus a kiállítás irodalmi rendezője, nem csak szaktudását, hanem érzelmeit is kölcsönözte a kiállítás megrendezéséhez, amit *Kemény Gyula* látványtervező-kivitelező és csoportja kiváló érzékkel öntött formába. A kiállított tárgyak épsége és szépsége pedig *Benkő Andreának*, a relikviákat gondozó munkatársuknak szaktudását dicséri. S ami igazán nagy dolog, tudtak a háttérben maradni, s ezzel még inkább emelik Móríciz Zsigmond írói nagyságát és emberi mivoltát bemutató munkájuk értékét.

Lásd még - See also: Képmelléklet II.

The Móríciz Exhibition at the Petőfi Museum of Literature as Seen by a Teacher of Literature and Museologist

The Petőfi Museum of Literature has set up a commemorative exhibition on Zsigmond Móríciz, the great Hungarian 20th century novelist. The aim was, besides describing his literary and public activities which are well known, to show his life as a private person, in order to strengthen the fact that even famous people have their private sides as everybody else. Móríciz's life is presented by leading the visitor through 3 rooms, each of them representing an important stage. Visitors might have the feeling that they are visiting the author in his home, owing to the impressive design and setting, although space was limited, the concept and the implementation were excellent.

Boldog / képek A Néprajzi Múzeum kiállítása

Tomsics Emőke

Egy történelem nélküli falu története. Erre a hagyományos társadalomtörténeti megközelítéshez szokott látogató számára különösen tünő megállapításra ad magyarázatot a hihetetlenül gazdag anyagot felvonultató kiállítás, és veti fel kérdések sokaságát a fénykép értelmezésének, történeti és muzeológiai felhasználásának lehetőségeivel kapcsolatban.

Fejős Zoltán célja nem etnográfiai, nem történeti, még csak nem is művészeti kiállítás rendezése volt. A falura vonatkozó valamennyi vizuális dokumentum felderítése után a képek válogatásánál a szempont minél több fényképezési látásmód bemutatása, egymás mellé helyezése, bonyolult viszonyrendszerük feltérképezése, fényképező és fényképezett egymásra gyakorolt hatásának feltárása volt. 15 gyűjtemény és 9 magánszemély Boldog községre vonatkozó fényképei, és a hozzá-

juk kapcsolódó fényképes magazinok, dokumentumok szerepelnek a kiállításon. Több film, köztünk az első magyar hangosfilmek egyike, a *Tavaszi zápor* és a Magyar Film Iroda eddig meglehetősen mellőzött, a vizuális kultúra kutatásának szempontjából kiaknázatlan kultúrfilmjei és rövidfilmjei közül néhány, a Gyöngyösbokréta mozgalmat bemutató tekerese is látható. A rendező Clifford Geertz „sűrű leírását” idéző alaposággal gyűjtötte össze a látható emlékezet maradványait, hogy egy egyedülálló antropológiai kísérlet részesévé tegye a látogatót. Az anyag csoportosítása a fényképezés funkcióinak változása szerint alakul, és ennek következtében kronologikus rendet is követ. Abból kiindulva, hogy a fénykép nem zárható kategóriákba, etnográfiai felvétel, művészfotó, vidéki fényképezőmester és amatőr fényképező munkáját egyaránt új szemzőgből vizsgál, és azonos kontextusba helyez.

A nagyívű tárlat a XX. század elejének meg-

szokott, a paraszti önreprezentáció hagyományos beállításait, eszközeit felvonultató fotográfiákkal kezdődik, és az utóbbi évtizedek neves fotóművészei által készített emberközeli, egyéni, a magyar társadalom egészéről mesélő képeivel zárul. Az ily módon mintegy keretbe foglalt középső rész azt mutatja meg, hogyan vált egy mikroközösség – sajátos jelenségei révén – a magyar identitás, a „magarság” fontos elemévé. Megállapítását nem egyes képek elemzésével, hanem nagy mennyiségű képanyag hitelesítő erejével támasztja alá a kiállítás rendezője.

Az első terem szokványos képei a paraszti társadalom teljességéről hordoznak mondanivalót. Az egész alakos felvételek, melyeken a leány fogja a férfi mereven odanyújtott kezét, a házaspárok ikonná merevült, mézeskalács-boldogságot tükröző, színezett képei bármely településtörténeti vagy néprajzi kiállításon szerepelhetnének. Az egyik fotográfián a büszkén a kamerába tekintő fiatalember keze

József napi köszöntés – Joseph day felicitation
Fotó – Photo: Gönyey Sándor, 1933

Felpántlikázzák a lovakat
Horses being decorated with ribbons
Fotó – Photo: MFI, Balogh Rudolf, 1933

a társadalmi mobilizáció irányát mutatja a polgári fényképezkedési szokásokat idéző cigarettaival. Egy másikon a többgenerációs család belső kapcsolatait sejtető rejtőzködő, csak itt-ott felbukkanó kezek látványa inspirálja gondolkodásra, és a hasonló célból készült polgári fényképekkel való összehasonlításra a nézőt. A többségében hatvani fotográfusok által készített, családokat, párokat ábrázoló képek a paraszti identitás jellegzetességeit tükrözik.

A következő rész a falunak arcot adó szorgos főjegyző, az 1919 és 1945 között fényképező Bruckner Jenő felvételeit mutatja be. Az ő fényképezés és faluja iránti elkötelezettségének, szenvedélyének köszönhető, hogy Boldog elindult azon az úton, mely a két világháború közötti nemzetkép formálásában aktív szerephez juttatta, mint a magyar falu tipikus pél-

dáját. Munkálkodása fontos szerepet játszott abban, hogy Boldog község egyik alapítója lett a Gyöngyösbokréta mozgalomnak. A „boldogi” lokálpatrióta öntudat megerősödésének egyik bizonyítéka, hogy a kiállításon szereplő képek jelentős része a községi művelődési ház tulajdonában vannak. A Bruckner által készített és a korabeli sajtóban is gyakran szereplő felvételek egy része a szerző által írt, a falu történetéről szóló szöveg kíséretében egy albumban láthatók. A 389 oldalas művet 256 fotó és újságkivágatok teszik felbecsülhetetlen értékű forrássá. A tárlóban fekvő album oldalait a látogató a mögötte elhelyezett nagyméretű kivetítőn nézheti végig. Kézenfekvő, ám ritkán alkalmazott módja ez a nehezen bemutatható fotóalbumok kiállításának.

A következő terem a neves etnográfusoké. Györfly István, Gönyey Sándor, Vajkai Aurél, Bakó Ferenc gondos dokumentarista képeken örökítették meg a község elsősorban másoktól elütő néprajzi jellegzetességeit, és járultak hozzá a faluról szóló képi elbeszélés tematikájának kialakulásához, rögzüléséhez. Ezek azok a különösségek, melyek felkeltették az érdeklődést a világtól elzárt kis falu iránt, és paradox módon a tipikus magyar falvak sorába emelték. Gönyey Sándor 1930-ban készült, három királyok ünnepét ábrázoló fotósorozata készlet gondolkodásra a nézőt a fotográfia történeti hitelességével kapcsolatban. Madarassy László leírásából kiderül, hogy a fiúknak ismételni kellett „kétszer, háromszor, tízszer, hogy minden mozzanat meg legyen örökítve”. Ez a terem is tartogat látványos megoldást a kiállításrendezés szempontjából. Átvilágított autokróm képekből és diákból készült fal állítja meg hosszas szemlélődésre a látogatót.

A néprajztudósok által rögzített témák, elsősorban a látványos népviselet, a lakodalom a főhéher menyasszonyi ruhával, a rendsze-

resen visszatérő kaláccsal és cukortortával a két világháború közötti fényképészet Boldogot rendszeresen látogató fotográfusainak is kedvelt tárgya maradt. Balogh Rudolf, Vadas Ernő, Haar Ferenc, Szöllősy Kálmán, Kankovszky Ervin, Kálmán Kata és mások, a magyaros fotográfia és a szociofotó nagyjai egyaránt szerepelnek a tárlaton. De még ez utóbbiak is többnyire a napsütéses, boldog, színpompás, hagyományörző falu képét rögzítették a mindennapok helyett, a Gyöngyösbokrétá fellépésén szerepléshez szokott falusiak segítségével. A képek tanúsága szerint nemcsak a fényképészeti témák rögződtek, hanem a szerep is rögzült a falusiak tudatában, identitásuk részévé, viselkedésük meghatározó elemévé vált. A viselet, számos kép főszereplője, nemegyszer szinte tükröképszerű beállításban látható, mint Kerny István pitvarajtóban álló, beszélgetést imitáló, ám egymás mellett elnéző asszonyain. A többek között a fény-árnyék hatásra építő magyaros stílusú fényképezés számára ideális témát nyújtottak a vakítóan fehér öltözetek. A fehér ruhák bővületébe esett, gyakran édeskés képek között üdítően hatnak Ramhab Gyula emberi portréi, vagy Vajkai Aurél „Főzés lakodalomra” című képeinek természetessége.

A modernizációs jelenségek hagyományos formába csomagolva tűnnek fel a kiállítás képein. Ritka és tanulságos a jelen, az újszerű jelenségek feltűnése. Két képen látható a rádió az 1930-as években. Mindkettő a Magyar Rádió társvállalatának, a Magyar Film Irodának reklámizű felvételeim. Ismétlődő mozdulatok, ismétlődő beállítások, az öröklött viselkedésformák és a hagyomány pillanatai. A két világháború között a hagyományban rögzült múlt életben tartása jelentett jól kiaknázható tőkét Boldog számára.

Szerves folytatása a „boldog falu” témának a következő teremben az „idegenforgalmi falu”,

ami azt mutatja be, hogy vált az előbbi kép a hivatalos országimázs részévé. Az 1935-ben nyílt idegenforgalmi házat népszerűsítő, tömegesen forgalmazott fényképeket Haar Ferenc készítette. Ezek a nemzetpropaganda számára készültek, a falu nevének jelentésére rímelő hangulatot árasztó, a jelenségeket időnként a szélsőségeségig túlhangsúlyozó képek szinte törés nélkül vezetnek át a következő, a második világháború utáni történelmi korszakba. A már bevált eszközt, a boldog falu képét az ötvenes évek politikai propagandája is örömmel használta – a magával és a világgal harmóniában élő munkás párjaként – a „rendszerimázs” építéséhez. Az eszköz és a ma emberére gyakorolt hatás, hasonló. Jól ismert képek tolnak fel a nézőben, és kínálják magukat összehasonlításra. Vadas Ernő 1940-ben készült, habos fehér ruhában, az idegenforgalmi vendégházban port törölgető paraszttasszonya az 1950-es években készült, vasárnapi ruhában az ebédlőasztal mellett Lenint olvasó munkást juttatja a látogató eszébe; ahogyan a festett kemence körül ülő, pajkos mosollyal rádiót „néző”, kikeményített ruhás parasztlányok a húsz évvel későbbi úttörőruhában rádiózó jókedvű kislányokat. Az 1950-es évek képeiből, a gyakran a korábbi korszakból visszaköszönő beállítások ellenére az elérni kívánt cél, a falu és város közötti különbségek eltűnése, a „boldog jövő” árad.

Az utolsó terem, az utóbbi évtizedek Boldog községben készült képeit mutatja be. Kunkovác László, Gink Károly, Fényes Tamás és még sok más neves fotóművész felvételei a modernizálódó falu valóságos képét közvetítik. A falu nem múzeumként, hanem emberi életek valódi kereteként jelenik meg a képek többségén. Kunkovác László Trabanttal utazó, gitáros zenészei, a festett kemence mellett álló kályha közelében ülő idős parasztember a

huszadik század végének falusi életformáját jelenítik meg. A fényképész nem rendezője, hanem résztvevője a képen megjelenő valóságnak, mint az 1963-as búcsú forgatagát ábrázoló felvételeken.

A Néprajzi Múzeum kiállításán nem látunk bevonuló vagy sebesülten hazatérő katonákról, választási gyűlésekről, felvonulásokról, beszolgáltatásról szóló képeket, jóllehet Boldog község is megélte mindezt, találkozott a történelem sötét arcával is. És a kiállítás főszereplője mégis a történelem. Csak más nézetből.

Boldog az a muzeológus, aki – tegyük hozzá, hatalmas munkával – ekkora anyagot képes összegyűjteni mondanivalója bemutatására.

Boldog az a kiállításrendező, aki ilyen színes és akár történeti, akár művészeti értékét tekintve ilyen gazdag anyaggal dolgozhat.

Legvégül, de nem utolsósorban boldog az a látogató, aki ilyen gondosan rendezett, izgalmas kiállítás részese lehet.

Lásd még – See also: Képmelléklet III.

The Village of Boldog – Images The exhibition of the Museum of Ethnography

The exhibition shows the history of a Hungarian village without a remarkable history, using an extremely rich selection of photographs from different sources and carriers. The concept was to reveal the opportunities of interpretations and the historic and museological utilisation of photographs. The exhibition is not a primarily historic, ethnographic or artistic show but it tries to represent as many photographic aspects as possible, to discover their relationships and to see how the photographers and their models affected each other. Materials were grouped according to the different functions of photography, which also defines a chronological order.

Az ördöggel cimborálva... Duda kiállítás a Néprajzi Múzeumban

Szacsavay Éva

Több éves előkészület után, egy kutatói munka folyamatában, és egy szigorú muzeológiai feladatsor közben bontakozott ki a Néprajzi Múzeum duda kiállításának terve és koncepciója. A múzeum ugyanis 2001-2002-ben Népzene Tárának hangszergyűjteményében a korszerűtlenül tárolt, elhanyagolt állapotú dudákat (amely Közép-Európa legnagyobb ilyen gyűjteményének számít) a *preventív* konzerválás céljából újonnan kialakított raktárba kívánta áthelyezni, a feladathoz kapcsolva a tárgyak konzerválását és revízióját is. Ez egy korábbi, 15 évig tartó költözködést és „átmeneti” elhelyezést lezáró munkaszakas volt. Ekkor lehetett újra számba venni a tárgya-

kat, és megkezdeni tudományos feldolgozásukat. A revíziót, és az ahhoz kapcsolódó adatok rögzítését a nyilvántartás új módszerével végezték. Ez az adatbázis képezte a kiállítás és tárgykatalógus-munkálatok alapját.

Szerénytelenül mondhatnánk, a Néprajzi Múzeum a kiállítás megnyitásakor azt is bemutatta, hogy milyen muzeológiai és tudományos munkát szükséges az új kívánalmaknak megfelelően (az új törvények és a korszerű muzeológia által megkövetelt rendben és szinten) elvégezni, hogy a befektetett mindennapi munka eredményes, és az abból kinövő kiállítás pedig a közönség számára vonzó, látványos múzeumi prezentáció lehessen.¹ A kiállítás és a tárgykatalógus egyidejű megjelenése azt mutatja, hogy a kutatói elkötelezettség és a tárgyak iránti fogékonyság, a jó

muzeológus „alkat” a zord lehetőségekből is kihozza a maximumot, látványban, tartalomban, szövegben és programokban egyaránt. Fontos, hogy a népzene, népszokás területén kutató munkatárs a kiállítás munkálatai alatt és azóta hat publikációt készített a témából. Szerencsés dolog, hogy egykor megtanult a hangszerrel bánni, „kortárs népzenezként” vizsgálhatta a problémakört, a hangszer pontos értőjeként, a hangképzés és effektusok alapos ismerőjeként, továbbá a terepmunka biztos háttérével felvértezve dolgozhatott (terepen a gyűjtő nemcsak kikérdez, hanem a hangszer használatával is „diskurál”, értelmez). A muzeológiai folyamat betetőzése az a két tárgy, amelyet a kiállítás kapcsán múzeumunknak ajándékoztak: egy rodopei duda, amely típusként is hiányzott a gyűjteményből

Részlet a kiállításból
Detail of the exhibition

(az ára százezer forint körül van), és egy szardíniai nádsíp.

Még mindig a „tükör hátsó oldalánál” időzve, sorolnám fel a „fizikai” nehézségeket: Torma László bőrrestaurátor, Simon Ildikó farestaurátor, Mufics István fémrestaurátor a konzerválást követően a restaurálás munkáit is elvégezték a tárgyakon; a Szokás- és játékgyűjtemény tárgyait Gaál János restaurálta és installálta (ezek törekeny papír- és faanyagú betlehemek és egyéb pusztuló anyagból készült szokás-kellékek). Adorján István fejlesztőmérnök dolgozta ki a dudaszintetizátorok elvét (amelyet az iskolai oktatásban például az Óbudai Zeneiskolában is használnak, többféle dudatípushoz készült már ilyen tanuló hangszer), ezekből készítették egy sorozatot a kiállításban a gyerekek számára. A kiállításrendező muzeológus, *G. Szabó Zoltán* digitalizálta és javította a tárgyleíró kartonokat, az informatikusok állították be a kiállítás számítógépeit, közöttük azt, amelyen a tárgyak fényképes leírásai olvashatók. A múzeum kiállításrendezői tervezték a vitrineket és látványokat – ezúttal a rendező muzeológus felügyeletével. A kiállításrendező és a restaurátorok közös küzdelmét jelentette a tárgysorozatok speciális megjelenítése: valamennyi dudába levegőt kellett fújtatni, hogy látvánnyá váljanak azok az asszimetrikus, szanaszét álló „csöveikkel”. A bőrök kiszáradtak, repedezettek voltak, a levegő befújásának ez is akadályt állított (nem hiába tartja a néphagyomány és a néphit az ördög hangszerének!). A célszerűen kialakított sokszögletű vitrinek és világítástechnikájuk lehetővé tette a tárgyak több oldalról való bemutatását.

A háttérmunkálatoknak még mindig nem teljes a listája: filmek és videók idézik fel az egykori népszokásokban megjelenő dudásokat, a kortárs mozgalmak eseményeit, a fiatal dudakészítőket és a dudán játszó fiatalokat, a folklórmozgalmak pillanatait Skóciától

Horvátországig, Bulgáriáig vagy Szlovákiáig, ahol a közös európai középkor és korai újkor e jellegzetes hangszerének híre és eszközei fennmaradtak, ahol a hangszer még megszólaltatják. Nagy esemény ugyanis a duda megszólaltatása, és az egykori tobzódó ünnepek felelevenítése. A mozgóképekhez a Néprajzi Múzeum Filmstúdiójának munkatársai gyűjtötték össze az anyagot, és készítették el a technikát, persze a rendező muzeológus felügyelete mellett. Ugyancsak a rendező tervezte el a *hangzóanyag* megjelenéseit, mértékét, helyeit, ami hangszerkiállítás esetében a kiállítás egyik fő hordozójának tekinthető.

Végül is szinte kétszer kellett a tárgyakat „kiállítási pózokban” elhelyezni, ugyanis valamennyi tárgyról *digitális* színes felvétellel készült, amely alapjául szolgált a kiadásra kerülő katalógusnak és a kiállításban olvasható számítógépes adatbázisnak. A tárgyak „felállíthatóságát” ekkor sikerült kikísérletezni. A bonyolult háttérmunkákhoz a rendező biztos és széles körű szakmai ismereteire volt szükség, és azokra a belső referenciákra, amelyek a folyamatot jól előre vitték: a forgatókönyv két évvel korábbi vitájára, a külső szakértők tanácsaira, a múzeumi kollégák segítségére, a technikai munka területein a bizalomra, a megértő együttműködésre és józan beszédhangra, amely a kritikai megjegyzéseket is beeresztette az alkotási folyamatba.

És akkor „szemben a tükörrel”, lássuk a kiállítást! Szép fénytechnikával, hangzó- és filmanyaggal, számítógépes technikákkal gazdagon felszerelt, látványos és elmélyülésre is alkalmas kiállítási termeken haladhat át a látogató. A nagy lépésekkel futó, és a lassan haladó, olvasó, csomagoló egaránt megtalálja azokat a szinteket, amelyekben élvezheti a kiállítást, e mellett elsősorban a *gyerekek* és a *vakok* számára megtervezett eszközök segítik, hogy egyetlen látogató se maradjon ki a termek okozta eseményekből, élményekből.

Nézzük át részletezően is a kiállítást az értékelő kritika szempontjából. A bevezető művelődéstörténeti anyag rendkívül gondos gyűjtőmunka eredménye, mindnyájan vesztesei vagyunk a források, lelőhelyek megnevezésének elhagyásával. A középkori gondolkodás villanásnyi bemutatása is hiányzik e jeles képgyűjtemény mellől, ami hangszer-történeti folyamatok felrajzolásának vázlatként is hasznos lett volna. Egyáltalán hogyan jut a hangszer az ördöghöz, illetve az ördög a hangszerbe? Diabolóriumok metszetei mutatják a boszorkányok és ördögök multságait, táncait a XV-XVI. századtól, tehát a boszorkányszombatok kelléke, vagy másik lehetőség szerint a gonosz testetlen szellemi lény alakváltoztató lényege teszi lehetővé az ördög bejutását, befújását a dudába. Ugyanis a jó és a gonosz szellem testbejutása ráleheléssel (korai keresztelési szokás), szájba fújással történhetett. Európában ezt a kora-újkorig élő hiedelem is magyarázza, ahogyan a rendező is bemutatta a XIX. században a dudával kapcsolatosan elterjedt ördöghiedelmeket.

A bevezető ikonográfiai képsor után következő terem a végtelenül egyszerű nádsípokat, mint a megszólaltatásakor olyan bonyolultnak tetsző hangszer technikai alapját mutatja be. Sípok és a zenei művelődés alapjai kerültek területek ebben a teremben jól láthatóan, hiszen a vitrinekben alulról világítják meg e tárgyakat. A következő terem dinamikus szerkezettel a videóvetítőt tette a középpontba, amelyen a hangszerkészítés folyamatait láthatjuk. Ember és lelemény, ember és technika, amellyel mindig meglephető a tárgyi és szellemi „konzervek” világából érkező látogató. És ezután jönnek, sorakoznak fel típusok és vidékek szerint a skót, észak-német, balkáni, alföldi, felvidéki és kárpát-vidéki népek hangszerei, a már említett szögletes, sokféle formában megvilágított vitrinekben, amelyeket kivetítők, mozgóképek és jelzett enteriőrök tesznek mozgalmassá, színekben és dramatikában jó ízléssel elkészítve. (Gondoljunk bele, milyen egyformák is ezek a dudák!)

A tudománytörténeti alfejezetben a „jelzett enteriőrök” tájékoztatnak a zenei anyaggyűjtés és a néprajzi gyűjtés terepen történő egybekapcsolódásáról, Györfly István és Kodály Zoltán munkájáról. Az anyagbemutatásnak ez a módszere változatosságot visz a vitrinek sorába, és életszerűen idézi fel a mondandót. Ezzel a kiállítási eszközzel ritkán élünk, pedig millióteremtő, konnotációt adó vagy felfejtő jellege miatt alkalmas a monoton tárgysorozat felváltani, és néhány jellegzetes, hétköznapi tárgy segítségével a tárgy egykori környezetét felidézni.

A kiállítás következő újabb centrumában, a vitrinek között közepén lehetőségünk nyílik a tárgyak pontos adatait *számítógépen* előhívni, ezek a leírókartonok kijavított, digitalizált változatai színes fényképekkel ellátva. Ez lehetővé teszi, hogy a szakemberek e legfontosabb feldolgozási pontokig eljuthassanak. A kiállítás terében állva a tárgyak mellett talán feloldódik az a dilemma, hogy az Internetre felrakott

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotók – Photos: Sarnyai Krisztina

tárgyi anyag csökkenti a látogatók számát (miért induljanak el a múzeumba, ha otthon is megkaphatják a múzeumi élményeket?). Ha előzetesen kiderül, hogy a kiállításban számítógépes interakciós lehetőség van, akkor, íme a számítógép becsalogatja a valódi tárgyak közé a látogatót, aki itt a helyszínen tapasztalhatja meg, hogy *mi a különbség* a valóságos tárgy és annak virtuális változata között! A technika ráadásul az interakció barátságos lehetőségét kínálja a látogatóknak, ugyanez a kutatók számára a kutatási fázis alapszintjére való betekintést biztosítja.

A néprajzi kiállítások poszt-poszt kísérleteiben itt látható a legújabb, egy *performance* a boszorkányszombattal kapcsolatosan, amelyet többen kritikával illettek, de talán a látogatóval való „játék” mégiscsak pozitív erénye a kiállításnak (nem mindig sikerül előre kitapintani egy látvány értelmezéseinek teljes körét, a kiállítás számára ez a terem hatásaiban változatosságot, mozgalmasságot visz). Az ördög-, illetve a boszorkányhit kiállítási teremben történő megfogalmazása az eredeti és a bemutatott magasművészeti és népies egyházművészeti megfogalmazástól ugyan távol van, a XIX. századi epikus folklórból származik, s a rendező víziójaként jelenik meg, amely egy a lehetséges víziók közül; de a látvány egybefoglalásához szükséges (és elegendő) absztrakciós képesség a látogató gyerekekben biztos megvan (ha a hang- és fényeffektusoktól nem rettentek meg túlságosan), a felnőtt látogatók kérdéseire a szövegek válaszolnak.

A következő, kicsit eső dramaturgiájú teremben az egyébként nagyon változatos szokásanyag kerül bemutatásra, amelynek, mint a téma hordozójának nagyobb hangsúlyt lehetett volna adni, akár keret-elemként is. A kiállításban van egy viszonylag jól eltalált arány a

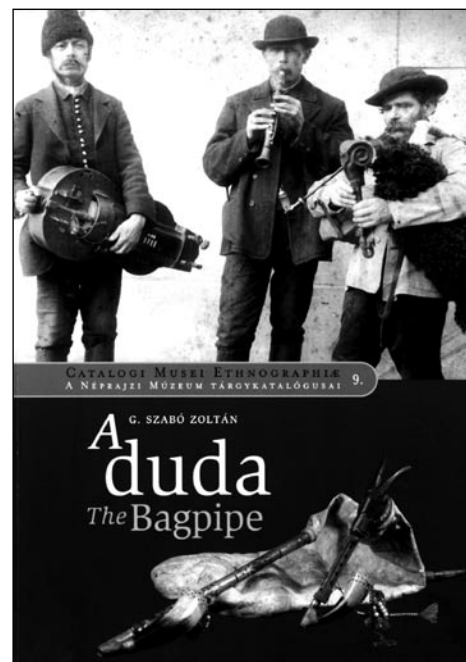
folklor és a tárgymegjelenés között, ez utóbbiak javára természetesen, szerintünk e kettő az egyenletes váltogatással változatosabbá tehetné a kiállítást, ugyanis ezek az elemek – fejezetekre bontva – kicsit egymástól elválasztva jelennek meg.

A kiállítás jelentős folklórananyagot mutat be, egyben felidézve azt a számottevő folklorisztikai kutatást is, amely a Néprajzi Múzeum Népzene Osztályán, az Ethnológiai Adattárban, a Szokás- és Játékgyűjteményben és az Egyházi gyűjtemény keretében folyt, illetve folyik (Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László, Erdélyi Zsuzsanna, vagy Sebestyén Gyula, Szendrey Zsigmond, Szendrey Ákos); nem beszélve a néprajzi filmezés fantasztikus lehetőségeiről, amely főleg a Néprajzi Múzeum teljesítményeként ismert. A film a folklorisztikai kutatásokban – mostani szereplésük szerint is – nagy jelentőségű, az anyag maga európai hírű. A szokások, ünnepek kutatása és bemutatása az európai jelenhez szóló adatszolgáltatás. E kutatások anyagából sok van jelen ebben a kiállításban, a felsoroltak munkáiból tárgyak, fotók, filmek tették *dramatikussá* a tárgytípológát, szcenizálták a tárgyak felvonultatását.

A kiállítás utolsó fejezetében a jelen történései kerülnek bemutatásra, a tegnap, a ma és a holnap, ember és tánc, ember és zene, ember és hangszer kérdései körüli események, amelyek a közönséget újabb kalandokra csalogatják, a *dudaszintetizátort* nemcsak a gyerekek próbálják ki!

A kiállítást gazdag rendezvénysorozat kísérte,² éppen az egyik legkiemelkedőbb az idei *gyerektársang* volt, amelynek szervezésében is a rendező az érdem: 230 gyerek vett részt a rendezvényen; de korábban is hangszeres bemutatók, tudományos előadások váltakozva tartották fenn a kiállítás iránti élénk érdeklődést.

A tudományos teljesítmény maradandó anyaga a kiállítási időben megjelent *tárgykatalógus*, amelyet nemcsak a kutatók, hanem a szélesebb olvasóközönség is megvesz, mint a *kiállítás emlékének tárgyát*. (Jó tudni, hogy a kiállítási vezető, leporellók vagy kisebb katalógusok nemcsak a kiállítás anyagára emlékeztető tárgyként, hanem *emléktárgyként* is kerülnek a látogatókhoz. Erre a látogatói „szokásra” lehet építeni a tartalmasabb kiadványok, katalógusok eladását.) A tárgykatalógus címlapjára került fotó megegyezik a kiállítás leporellójának és programfüzeteinek, valamint plakátjának címfotójával, emblematikusan köti össze a rendezvényeket és a tudományos katalógust a kiállítással.

A tárgykatalógus címlapja
Cover of the catalogue

Jegyzetek

¹ „Aki dudás akar lenni... Dudák és dudások a Kárpátokon innen és túl”. Időszaki kiállítás a Néprajzi Múzeumban 2004. május 28-tól 2005. április 17-ig. A kiállítás rendezője: G. Szabó Zoltán. Látványterv, berendezés: Nagyné Sebestény Krisztina. Multimédia: Tari János – G. Szabó Zoltán. Kiadvány: G. Szabó Zoltán: *A dudu. The Bagpipe*. A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 9. Sorozatszerkesztő: Fejős Zoltán. Grafikai terv: Gerhes Gábor. Néprajzi Múzeum, Budapest, 2003. 135 oldal.

² A kiállításához kapcsolódó előadások: 2004. október 7. 17^h: *A dudu szerepe az európai zene-történetben*. Előadó: Falvy Zoltán zene-történész; 2004. december 18. 17^h: *Karácsonyi dudások*. Előadó: G. Szabó Zoltán; 2005. január 27. 17^h: *Farsangi dudások*. Előadó: G. Szabó Zoltán; 2005. március 3. „Ahogy az öregek énekelnek, úgy füttyülnék a fiatalok” – *Duda a képzőművészetben*. Előadó: Németh István művészettörténész.

A kiállításához kapcsolódó rendezvények: 2004. május 18. 14-18^h: *Múzeumi Világnap* – „A múzeumok és a szellemi örökség” (Dudaszintetizátor-

bemutató vakok és gyengénlátók részére); 2004. május. 28. június 2., szeptember 8. 14-18^h: *Szakmai tárlatvezetés pedagógusoknak*; 2004. június 24. 19-20^h: *Szent Iván napi koncert a KOLO együttessel*. A koncertet megelőzően 18^h órai kezdettel a kiállítás rendezőjének tárlatvezetése; 2004. augusztus 21. 14-20^h: *III. World Folkloriad*; 2005. február 4. 18-20^h: *Gyerekfarsang, dudabál*.

Lásd még – See also: Képmelléklet IV.

A majki néma barátok emléke Kiállítás a Kuny Domokos Múzeumban

Kövesdi Mónika

Mikor Esterházy József gróf, ország-bíró és horvát bán felveszi a kapcsolatot a kahlenbergi kamalduliakkal, s újonnan vásárolt jószágának, a gesztesi uradalomnak majki pusztáját ajánlja fel számukra, Radossányi László pátértől a következő biztatást kapja: *„Excellenciádnak Méltóságos Familiája nem csak megh nem fogvatkozik, sőt Dicsősíges Nepomucenus Szent János, kinek is Tisztességire kívánnjuk az újonnan fundálandó klastromot föl-ajánlanunk, kévált hathatoss esedezési által ezer annyival, mint számtalan csudatiteli bizonyították, a minden Jónak kútfeivel fogja remuneráltatni”* (viszont-ajándékozni).

Az egyházi fundációk ugyanis (így a majki alapítás is) bőségesen megtérülő befektetésnek számítottak, hiszen az alapító (fenn-tartó) lelkiükben nyert kompenzációt anyagi

Hand in hand with the Devil... An Exhibition of Bagpipes at the Hungarian Museum of Ethnography

The temporary exhibition of bagpipes from all over Europe has been preceded by a very careful, thorough and large-scale preparation stage. The musical instruments collection of the museum badly needed preventive conservation and revision. Records were updated and digitalised. The concept of the exhibition emerged during this stage and as a result of constructive co-operation between museum workers (conservators, designers, curators, musicologists) the exhibition was realised

in 2004. The project has been a good example of how modern standards and requirements in professional museum and academic work can be met, so everyday work bore its fruit and the exhibition – the result of this work – is an attractive, spectacular museum presentation. Several difficulties had to be tackled, like the poor condition of some of the exhibits, or how to represent the relationship of bagpipes and the folklore of devil and witches clearly and appealingly, how to arrange the objects into suitable positions etc. The exhibition was meant to be amusing and educational for children and blind people as well, and numerous accompanying events and printed materials were offered to the visitors.

áldozataiért. Nepomuki Szent János, a majki kolostoregyüttes fent említett védőszentje a korszak legnépszerűbb szentjei közé tartozott. Néhány évvel a kolostoralapítás előtt, 1727-ben kanonizálták, de tisztelete már jóval korábban is virágzott Csehország, Ausztria és Magyarország területén. Mivel a gyónási titok megőrzése miatt szenvedett mártíromságot („tacui”, hallgattam – olvashatjuk ábrázolásain), különös tiszteletet ébreszthetett a hallgatást fogadott kamalduli remeték körében, így kerülhetett sor arra, hogy a Majkon letelepülő páterek védőszentül válasszák.

A gróf kegyes szándékai és a terjeszkedő kamalduli rend céljai (a rendnek ekkor már három magyarországi kolostora volt) a tatai várban 1733-ban kiállított alapító levélben öltöttek testet. Esterházy József eszerint gondoskodott a rendnek átadandó birtokról, a remetétet ellátó tavakról és malmokról, az építkezés folytatásához pedig építőanyagokról, munkaerőről és pénzről.

A kolostoregyüttes alapítása óriási vállalkozás volt. A kamalduli rendnek ugyanis, több évszázados történelme során, sajátos építészete alakult ki, amely az eremita és coenobita, vagyis a remete és a szerzetesi hagyományokat kapcsolta össze. Ennek megfelelően az épületegyüttes nemcsak templomból és konventépületből, hanem hozzájuk kapcsolódó, de elkülönült és önálló remeteházak (cellaházak, *cellulák*) kolóniájából állt. Mint építési feladat, hatalmas és nagyszabású; az alapító is nyilvánvalóan látta a több generációra szóló munkát, ezért gondoskodott olyan részletezően az építkezés folyamosságának biztosításáról.

A majki építkezés a remeteházakkal kezdődött. 1737-ben Esterházy József alapította az első ermitázst. (A remeteházak esetében – és csakis a remeteházaknál – az Esterházy család ugyanis lehetőséget adott más, jobbára velük rokonságban álló családok számára is, hogy bekerülhessenek azon kiváltságosok körébe, akikért – a személyes védőszentjeik tiszteletére szentelt házacskák és kápolnák révén – naponta szállt az ima.) A cellaházak folyamatosan készültek, közben az 1740-es évek végén fogtak hozzá a konvent-épülethez, majd 1753-ban tették le a templom alapkövét.

II. József ismert, a szerzetesrendeket sújtó intézkedése 1782-ben, az első között érte a kamalduli rendet. A virágzó kolostor ekkor még nincs befejezve: a templom főoltára félkész, 6 mellékoltárából 4 hiányzik, a remeteházak közül pedig a tervezett húsból három hiányzik. A kolostoregyüttest ekkor kiüritik, ingóságait részletesen felleltározzák, felbecsülik és zárolják. 1786-ban kerül sor a licitációra, melynek során a liturgikus tárgyak, berendezések (oltárok, padok), harangok szétszóródnak, és új gazdára lelnek a környék nagy lendülettel épülő későbarokk plébániatemplomaiban (Tata, Kecskéd, Szák, Alsógalla, Lovasberény, Vál, stb). Az ingatlan maga, a templomból, kolostorból és remete-

A majki stallumok a komáromi ortodox templomba kerültek
The stalls were taken from Majk to the Orthodox Church in Komárom

házakból álló épületegyüttes jórészt megmaradt, csupán egyetlen, hasznavehetetlennek ítélt objektumát: a templomot bontották el, faragott kövei, téglái szintén árverésre kerültek.

A szétszóródott, de műemléki nyilvántartásokban megörökített, s majki eredetüként meghatározott műtárgyak lehetőséget adnak számunkra, hogy bármily vázlatosan is, rekonstruáljuk a jelentős épületegyüttes művészettörténetét. Kiállításunk erre vállalkozott. Az egyes darabok – festmények, faragványok – minősége sokat elárul arról az alapítói áldozatról, amelynek eredményeként a korszak legjelesebb bécsi, pozsonyi, budai és pesti mesterei működtek közre a kor legjobb színvonalán álló kolostoregyüttes megvalósításában. Esterházy József a tervek készítésével Anton Pilgramot bízta meg, a templom falképeinek mestere Franz Anton Maulbertsch volt, a díszkapu szobrása a pozsonyi Sartory József, a főoltár és a stallumok mestere a bécsi Franz Xaver Seegen, de találkoztunk Gode Lajos, Bebo Károly, Vogel Gergely nevével is. A fennmaradt műtárgyakból következtethetünk arra is, hogy figyelemre méltó műkincseket nemcsak a templom és a konventépület (annak refektóriumai), de a különböző fundátorok által emelt cellaházak is őriztek. A cellulák kialakítása – gazdag oromzati családi címereik, stukkódíszes, rokokó mennyezetük – talán egy remeteház esetében váratlan, ám az alapító, adományozó részéről nagyon is indokolt gesztus, amely a konventépület pompás refektóriumának méltó párdarabjaivá, az épületegyüttes egészének színvonalára emeli őket.

A Hartvig József régens által alapított, Nepomuki Szent János védnöksége alá helyezett cellula capellulájában Nepomuki Szent János oltára állt. Szerencsére ez az oltár azok közé tartozik, amelyek fennmaradtak, és biztosan azonosíthatók. (Vagyis majki eredetükön túl egykori elhelyezésük is egyértelmű.) A fából készült, különleges rokokó intarziámunkával díszített, oszlopos oltár oromzatában pazar kialakítású családi címer látható. Az oltárkép a Madonna előtt térdeplő Nepomuki Szent Jánost ábrázolja, sajátos nimbuszával, az öt csillaggal, amint megdicsőült, hallgató nyelvét ajánlja fel, mint egy bizonyítékot, útlevelet, engedélyt a mennyek országába.

Nepomuki Szent János ereklyeként őrzött, megdicsőült nyelve, mint attributum nyilván többször is visszaköszönt a róla nevezett remeték épületegyüttesének egyes elemein. Láthatjuk a sugárzó szent nyelvet a gyönyörűen faragott szószék ajtaján, uralkodó motívumként (a szószék Bánhidára került), de a két polionkeretes, viasz- és pergamenképes ereklyetartó-együttes központi motívumaként is (a kecskédi templom kincse). Sajnos nem láthatjuk viszont a templomépület valószínűleg legszebb díszét, a megdicsőült Nepomuki Szent Jánost ábrázoló szobros főoltárművet, Franz Xaver Seegen főművét. Minőségére csak a

A Hartvig-ház oltárának részlete, Nepomuki Szent János
A detail of the altar from the Hartvig House, St. John of Nepomuk

szobrász másik majki munkája, a szerzetesi kórus stallumai alapján következtethetünk. E stallumok azonban már a kamalduli rend alapító szentje, Szent Romuald életének legendájába vezetnek el bennünket, melyet ékesen írt meg és adott ki éppen Radossányi László, a majki superior.

A tatai Kuny Domokos Múzeumban megrendezett, s jelenleg a székesfehérvári Egyházművészeti Múzeumban látható kiállításon Szent Romuald hallgató remetéinek emlékére próbálunk fényt vetni: arra a kolostoregyüttesre, amely korának szinte egyedülálló építési vállalkozása, ritka művészeti értéke és különleges lelki kincse volt, és amely a mai napig, szétszóródott tárgyai révén, része a Közép-Dunántúli barokk egyházművészetének.

The Memory of the Silent Friars of Majk The Exhibition of the Domokos Kuny Museum

The area of Majkpuszta was donated to the Kamaldul Order in 1733 by Count József Esterházy, where the monastery was built after the plans of Franz Anton Pilgram. Construction took several decades. The patron saint of the settlement was St. John of Nepomuk, who was very popular at that time and was highly respected by the friars who took an oath of silence. The architectural ensemble was made up of the friary, the church and the cells, most of which have been preserved and can be seen today. The Domokos Kuny Museum of Tata has set up an exhibition to introduce the art history of the complex which is an unprecedented ensemble of its period.

Munkák és napok

Kiállítás a Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely gyűjteményéből

Kepéné Bihar Mária

A Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely Magyarország egyik legnagyobb, több mint 18 ezer tárgyat őrző, országos gyűjtőkörű játékmúzeuma. A múzeum páratlanul gazdag gyűjteményére építve, teljességre törekvő kultúrtörténeti kontextusban kívánja bemutatni a magyar nyelvterület gyermekéletét, tárgyi és szellemi „gyermek-kultúráját”, annak nemzetközi párhuzamaival. 2003-ban közel 32 ezer látogató tekintette meg – a világ különböző részeiről érkezve – kiállításainkat, vett részt múzeumi rendezvényeinken. Látogatóink zöme iskoláskorú gyermek, így nap, mint nap szembesülünk azzal a ténnyel, hogy gyermekek számára kiállítást rendezni az egyik legnehezebb feladat, és a gyermekek a legigényesebb kiállításlátogatók közé tartoznak. Joggal elvárják, szinte követelik, hogy a kiállításaink az ő számukra is szóljanak, minden érzékszervükre ható, mélyen gyökeret verő élményekkel térjenek haza egy-egy kiállítás megtekintése után.

A Szórákaténusz munkatársai közel 25 esztendeje fáradoznak – az országban játéktémával foglalkozó, hasonlóan gondolkodó történésszel, művészettörténésszel, néprajzkutatóval, szociológussal karöltve – azon, hogy a játék-kutatás megkapja méltó helyét a kultúrtörténetünkben, ne legyen annak „lesajnál” mostoha gyermeke, amit maximum az „aranyos” jelzővel illetnek. Ennek jegyében készül minden egyes kiadványuk, kiállításuk, szakmai rendezvényük. A 2004. október 15-e és 2005. február 28-a között állt *Munkák és napok* című időszaki kiállításunk is ennek szellemében született. A gyermekek munkába való belenevelődését szolgáló paraszti játékszerek bemutatásán keresztül segítette az általános iskolák hon- és népismeret oktatását. Hiszen ez az igény a művészeti iskolák létrejöttével és az Európai Unió csatlakozás kapcsán felértékelődött nemzeti hagyományok ápolásával tovább növekszik.

A kiállítás címe mintegy utalt az ókori költő, Hesziadosz *Munkák és napok* című költeményére, amelyben kifejeződik az a gondolat, ami a paraszti értékrend egyik fő mozgatórugója, és ami nélkül nem igazán érthető meg, hogy nem nyugodhatott le a nap hasznos munka nélkül. A létfenntartáshoz reggeltől estig tartó kemény munkára volt szükség, amibe a gyermekeknek is be kellett kapcsolódniuk életkoruknak és erejüknek megfelelően. A kiállítás másrésztől mintegy tisztelgés egyik legnagyobb tudású, kitűnő néprajzi írónk, Tömörkény István előtt, akinek *Munkák és napok a Tisza-partján* címmel 1963-ban jelentették meg egy válogatott

kötetben néprajzi témájú cikkeit, riportjait és tanulmányait.

Ahogy Tömörkény írásai a néprajztudomány egy-egy ága számára szolgáltattak hasznos adatokat, kiállításunknak is egy-egy részlete, tárgycsoportja a paraszti élet összetettségét, sokszínűségét próbálta oly módon közelebb hozni a gyermekekhez és a felnőttekhez, hogy annak tárgyi világát kicsiben és nagyban, gyermekjátékok és munkaeszközök párhuzamba állításán, együttesen keresztül mutatta be. Egymás mellett szerepelt a dagasztóteknő, amely fölött görnyedve az anya dagasztotta a kenyeret, és a kisteknő, melyben őt utánozva kislánya gyúrta a kimaradt tészadarabokat; a vesszősöprű, melyet az öregapó kötött, hogy azzal söpörje az udvart, s mellette a kicsi, melyet unokájának készített, hogy előbb-utóbb felváltsa majd őt ebben a munkában. A kiállított tárgyak készítési és használati időpontja az 1900-as évektől napjainkig terjedő időszakot ölelte fel, feltalálási és használati helyüket tekintve pedig a Kárpát-medence különböző tájegységeiről származtak, a múzeum országos gyűjtőkörének megfelelően.

Nagy hangsúlyt fektettünk arra is, hogy a kiállításához múzeumpedagógiai órák kapcsolódjanak. Ezen foglalkozások keretében a hozzánk látogató csoportok Homokiné Bíbor Anna és Majorosné Belvaracz Ibolya múzeumpedagógusok közreműködésével népmesék, dalok, táncok, közmondások, archív néprajzi filmek és régi tárgyak segítségével ismerhették meg a magyar nép hagyományos műveltségének egy-egy szeletét a kender és len feldolgozástól a pásztorok rendjén át a kenyérsütésig. Az élmények maradátságát pedig az órákhoz kapcsolódó kézműves foglalkozáson készült kis tárgyak is erősítették.

Támogatóinknak, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának, a Nemzeti Kulturális Alapprogramnak és a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzatnak köszönhetően időszaki kiállításunk alaposabb megismerését egy kiadvány is segítette, amely sajátos ötvözete a kiállításvezetőnek és a katalógusnak. A kiadvány a múzeum és játékgyűjteményének bemutatása mellett figyelmet szentel a munkába való belenevelődés szerepének a paraszti élet rendjében, az ezt szolgáló játéktárgyak alaposabb megismerésének, tipologizálásának is. Így bár elsősorban a hon- és népismeret oktatását szívügyüknek tartó pedagógusok számára készült, de hasznos információkat nyújt a néprajzkutatók, kultúrtörténészek, valamint a hagyományos paraszti kultúra iránt érdeklődők számára is. A kiállításunkat a hon- és népismereti órák keretében megtekintő kis látogatóinkat igyekeztünk rávezetni arra, hogy a

A kiállítás részlete

A detail of the exhibition

történelem nemcsak csatákból, várépítésekből, gazdasági válságokból állt, hanem szántásból, vetésből, halászatból, vadászatból, vasárnapi ebédből is, így minden családnak, embernek megvan a saját, egyéni történelme, amelynek megismerése, felfedezése nemcsak lehetősége, de valamelyest kötelessége is.

Jobs and Days

Exhibition of the Szórákaténusz Museum of Toys and Workshop

The Szórákaténusz Museum of Toys has been collecting all kinds of toys and other objects from the Hungarian-speaking population and representing children's life, material and spiritual culture in a cultural historical context, which is a very difficult task as the main audience are the children requiring a very complex, effective approach. The exhibition called Jobs and Days was made to describe and present how peasants' children were "trained" to adults' work using toys as mini-ature tools for them in different fields: around the house, farming, hunting etc. The show tried to affect and involve all the senses and children's curiosity, engaging them in interactive experiences as well.

Magyar csipkék

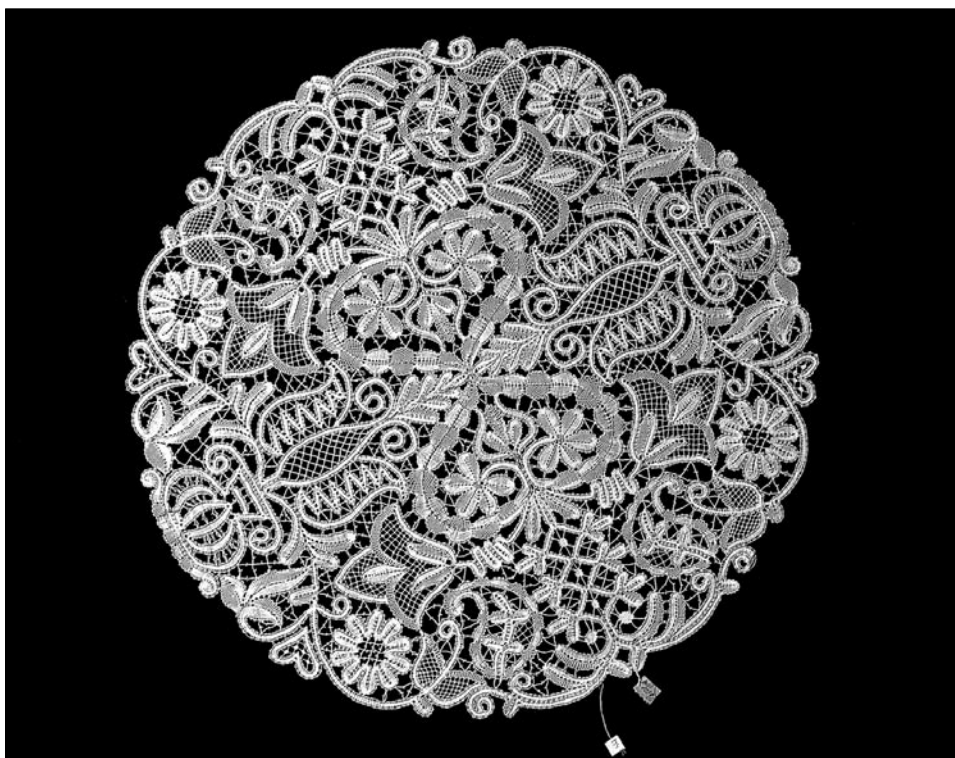
Az Iparművészeti Múzeum kiállítás-sorozata

Tiszavári Eszter

Az Iparművészeti Múzeum „Móga csipke és a karcagi csipketelep” című kiállítása 2004-ben immár harmadik „*A magyar csipke múltja és jelene*” című sorozatban. A gondolat, hogy évente önállóan mutassuk be látogatóinknak a magyar csipkéket, már az 1990-es években megfogalmazódott, de a konkrét megvalósításhoz csak 2000-ben kezdhettünk. A sorozat ötlete többféle indok egymáshoz rendeződésének eredménye.

Az egyik a történelmi távlat. Több mint száz éve, hogy a csipkedivat reneszánszát élte Európában – lakásdíszítő elemként alkalmazva és a női viselet kiegészítőjeként egyaránt –, viszont a gépi csipke komoly térhódítása jellemezte a XIX. század végét. A XX. század legelőjén tőlünk nyugatra és Magyarországon is kezdték újra felfedezni s hangoztatni a kézi munkával előállított darabok különleges értékét és szépségét; éppen a gépi csipke térhódításának ellensúlyozására, és nem utolsósorban gazdasági okok miatt fellendült a női munkának ez az ága. „Általában szerte az országban mindenféle sok történet az utóbbi évtizedek folyamán a csipkeipar emelésének érdekében. E nagyfotosságú munkában a kereskedelmi és kultuszminiszterium vezéremberei vesznek részt, támogatva a magyar társadalom számos, lelkes tagjai által. Nagy jelentőségű e téren az az

Móga-csipke a kiállításból – Móga-lacework from the exhibition

akció, melyet a nemrégiben megalakult Háziipari Szövetséggel egyetemben az Iparművészeti Iskola megindított. Külön háziipari osztálytal gyarapodva, tanítani fogja a háziipar minden ágát, azonfelül a rajzot, stílust és tervezést. A szövést, hímzést, zsubrikálást, halasi és vert csipkét. Szaktanítónőket és munkavezetőnőket fog kiképezni. A szaktanítónők vándortanfolyamok tartására kiküldetnek és a hol ezek sikerülnek, állandó munkatelepeket szerveznek.

Azonfelül mindenütt az országban iskolákat állítanak fel, hol a magyar nők a csipkekészítés mindenik válfaját elsajátíthatják” – írta a magyarországi helyzetről Sárosi Bella 1909-ben. A nagy lelkesedéssel megindult mozgalom a XX. század első felében olyan sajátosan magyar csipkéket hozott létre, melyek ebből a távlatból már megérdemelnek egy-egy komolyabb összefoglalást, önálló bemutatást, alkalmat adva a megismerés de az összehasonlítás lehetőségére is.

A másik indok, hogy szerettük volna felsoroztatni a magyar múzeumlátogatók számára a múlt század első felében még virágzó, mára már majdnem feledésbe merült női kézműipar eme gyönyörű termékeit, egyben büszkén megmutatni a külföldi látogatóknak ezeket a hungarikumokat. A sorozat címében megfogalmazott múlt és jelen úgy értendő, hogy az éppen kiállított csipke napjainkban készült darabjait és mai művelőit is bemutatjuk a kiállításokon. Csak néhányan vannak, de ők őrzik és adják tovább a technikát és a motívumokat a még fiatalabbaknak. Merthogy vannak fiatalok is a csipkét horgoló, varró vagy csipkeverő nők között. A tárlatok kísérő rendezvényeként bemutatókat tartanak, a látogatók megnézhetik a kiállított csipkék készítését, az érdeklődőknek pedig szívesen meg is tanítják az alapokat az asszonyok.

A harmadik indok szorosan hozzátartozik az előző gondolathoz. Az utóbbi időben kevés olyan kiállítás volt látható az Iparművészeti Múzeumban, amelyik a látogatóknak azt a rétegét célozta volna meg, amelyik a kézimunka iránt érdeklődik. A kézműiparnak ez az ága kétségtelenül a népművészet és az iparművészet

határán áll, a kézimunkának ez a fajtája nem nagy tömegek ízlésvilágába illeszkedő darabokat hoz létre a XXI. század elején. Mégis, a kiállítás-sorozat vendégkönyvébe beírtak jó bizonyítékul szolgálnak arra, hogy milyen hálás az érdeklődő közönség a csipkék látványáért, és megerősít bennünket abban a hitben, hogy nem szabad lemondani ennek a rétegnek a múzeumba való visszaszoktatásáról és megtartásáról.

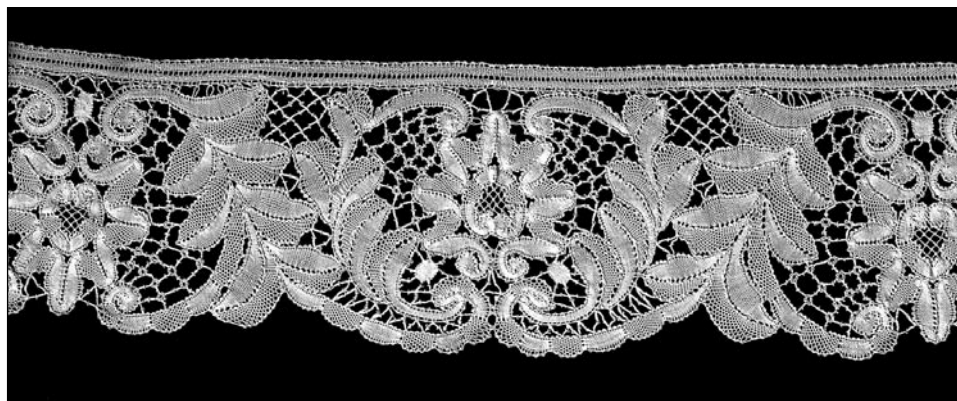
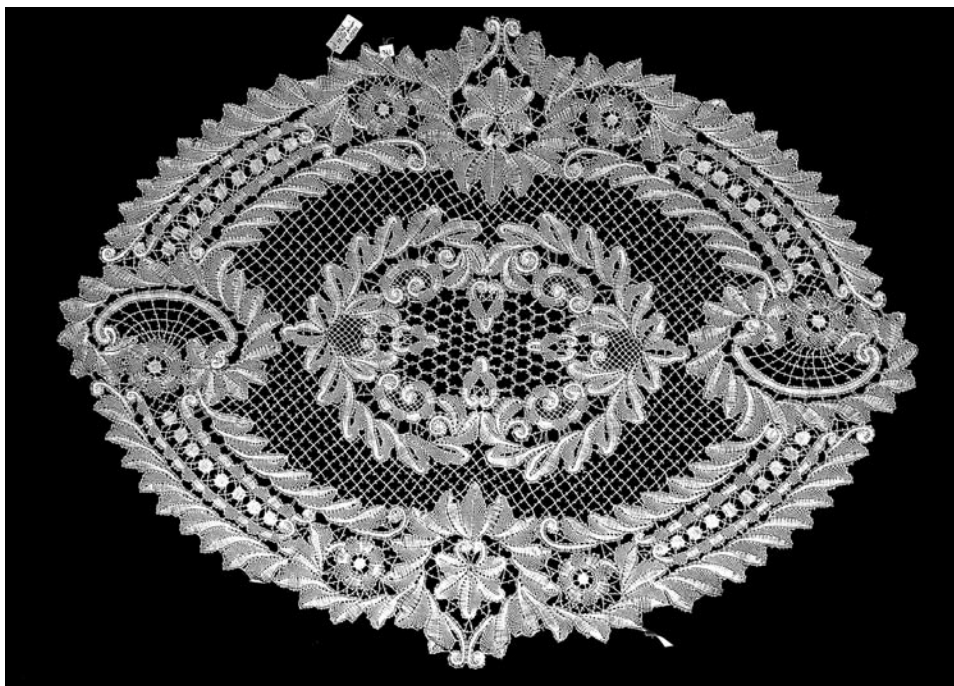
A kiállítás-sorozat helyszíne évről-évre a Könyvtár folyosója. Ez a folyosószakasz a régebbi időkben volt már kiállítási terület, de az 1980-as évektől fizikailag igen leromlott állapotban várta a jobb napokat. Pályázatunkat kétevi próbálkozás után siker koronázta, megtörtént a folyosó renoválása, és ezzel elhárult az akadály a kiállítás-sorozat útjából.

A sorozat címéhez az ötletet Sárosi Bellának 1909-ben elhangzott, és füzet formában

Móga-csipkék a kiállításból

Móga-lacework from the exhibition

Fotók – Photos: Kolozs Ágnes

az akkori Országos Magyar Iparművészeti Múzeum által nyomtatásban is megjelent „A csipke múltja és jelene” című felolvasása adta. Ebben a szerző összefoglalta a világ leghíresebb csipkéinek történetét, és a „rég” magyar csipke történetét is, jelezve az akkori kortárs törekvéseket. Hogy szándékainkat kifejezze, csak a „magyar” szóval kellett kiegészíteni a címet, és az azóta már történelemmé nemesedett akkori kezdeményezések eredményeit ma kiállítás-sorozat formájában tárjuk a szíves érdeklődő elé, összekapcsolva a magyar csipkéknek a XXI. század eleji történetével.

Az első a „Csetneki csipke” volt 2002-ben, az 1905-ös születésű – az ír csipke technikáját alkalmazó – horgolt csipkét a Gömör megyei Csetneken a Szontagh nővérek (Aranka és Erzsébet) tervezték és tanították a környék lányainak, asszonyainak. Medgyesiné Vághy Ida és a Szontagh hagyaték örököse, Pintérné Stefkovits Judit gyűjteményéből állt össze a kiállítás anyaga. A második 2003-ban a „Hunnia csipke” volt, az első darabot Fáy Aladárné (1871-1944) tervezte és valósította meg az 1920-as években, a csipke hivatalos születési dátuma 1936-ra tehető, amikor tanítványa, Möller Istvánné Kőröstarcsán a falu asszonyainak csipkeverő telepet létesített a Hunnia csipke

készítésére. A kiállítás anyaga Fáy Aladárné Edvi Illés Gizella, Edvi Illés Ilona, Ónodi Szabó Sándorné Fáy Ildikó és a kőröstarcsai műhely vert csipkéiből jött össze. A 2004-es harmadik, a „Móga csipke és a karcagi csipketelep” tárlata Mógáné Reguly Margit hagyatékát magába foglaló magángyűjteményből, Pinczésné Soós Gyöngyi gyűjteményéből és munkáiból, Leontesz Zoltánné és Oláhné Lipták Erzsébet vertcsipkéiből valósult meg. A Móga csipke megalkotója Mógáné Reguly Margit (1891-1975) volt, aki férje, Móga Endre segítségével az 1930-as évek Budapestjén már saját üzletben árusította a maga által tervezett csipkéket, és az Alföldön tartott fenn készítésükre csipketelepeket, például Karcagon, ahol még ma is készítik.

A sorozat egy-egy állomásának rendezési elve állandó. Nem magas tudományos igényvel, hanem ismeretterjesztő szinten mutatjuk be a nemzetközi csipketörténeti háttérrel, a technikát, amelyben a sajátos magyar motívumkincset felhasználó díszítés megjelenik. Az első (a csetneki csipkéről szóló) kiállítást kivéve az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből állítunk ki válogatott darabokat, illetve a magángyűjtők által rendelkezésünkre bocsátott régi csipkéket a

napjainkban készült díjnyertes művekkel, valamint a Könyvtár korabeli dokumentumaival egészítjük ki. A sorozat minden tagját kíséri egy kis leporelló, amiben összefoglaljuk az éppen látható csipketípus rövid történetét, technikáját és jelenére vonatkozó legfontosabb tudnivalókat. Ezek a kiadványok a kiállítást kísérik, az érdeklődő múzeumlátogatók szabadon elvihetik magukkal. A kiállítás-sorozat megindulásakor *Torday Aliz* művészeti író, a múzeum közművelődési munkatársa, 2004-től pedig *Erdei T. Lilla*, a Textil Osztály muzeológusa a szakértő kiállításrendező, egyben a leporellók szövegének megfogalmazója. A kiállításokat minden év augusztus második felében nyitjuk meg, és a téli hónapokban zárjuk.

Még jó néhány évre való, a XX. század első felében született magyar csipke vár kiállításra: legközelebbi a balatonendréd, majd a nemesyhanyi csipke. Szeretnénk még a Pannónia csipkét is bemutatni, és a sorozat zárásaként a ma is leghíresebb „Halasi” magyar csipkének fogunk kiállítást szentelni.

Hungarian Lacework The Series of the Museum of Applied Arts

In 2000 the Museum of Applied Arts started a series of exhibitions on the history of Hungarian lacework under the title “The Past and Present of Hungarian Lace”. In 2004 it was the third show of the series, introducing the Móga Lace and the lace factory in Karcag, giving a historic overview of designing and making lace since the early 19th century, followed by technological background information and all the features and patterns that are specially Hungarian, with the foreign visitors in mind, too. The exhibition also attracts those visitors who are interested in crafts but are not regular museum-goers otherwise. The exhibition was arranged from the museum’s own collection, private collections and documents from the museum library.

Pérel Zsuzsa retrospektív kiállítása a KOGART Házban

Fábián Anikó

„Azt kívánnám, hogy ez a középkorias műfaj bírja ki a XX. század rohanását” – így nyilatkozott maga az alkotó gobelinjeiről egy beszélgetés során. A ténylegesen a középkorba visszanyúló francia szövési technikának az alkalmazott művészetből önálló művészeti műfajjá válása, több száz évig váratott magára. Pérel Zsuzsa eme ritka művészet képviselője. Alkotásai témáját hosszú ideig hordozza, építi magában, s lassú, kitaró munkával készíti őket, egyfajta meditatív állapotban. Az alkotói tér a várostól távol, a természettel harmóniában élő ház és kert együttese, itt önti képbe a számára legfontosabb dolgokat, s jeleké sűríti, vagy éppen kitágítja mindazt, ami körülveszi őt.

A mai felgyorsult világ nyugodt szigetének számít az a galéria is, amelyben a gobelin- és kollázs-készítő művész harminc esztendőskor alkotói periódusát követhette nyomon az érdeklődő. Az alkotások magán- és közgyűjteményekből érkeztek ide, a KOGART Házba. A KOGART Ház, Kovács Gábor Andrassy úti művészeti központja 2004-ben nyitotta meg kapuit, s új szemlélettel, a művészetpártolás rendhagyó típusával ismerteti meg az érdeklődőt. Az egyedülálló vállalkozás különlegessége, hogy éppen a jelenlegi kiállítás alkotójának egyik műve (Aequilibrium, 2000) inspirálta az üzletembert az alapítvány és galéria létrehozására. A művek együttese tehát nem csupán egy életművet mutatott be, hanem egy kiváló művész–műgyűjtő kapcsolat tükörképét is adta. A 2004. szeptember 24 – október 3-a között a KOGART Házban így a művésznő és barátai bemutatásával, zenés estekkel telt, melynek bevezetője egyben keretbe foglalója volt maga a második és harmadik emeletet elfoglaló kiállítás. A második emeleten a gobelin-alkotások, felettük pedig a kollázsok, merítettpapír szobrocskák, assemblage-ok kaptak helyet.

A gobelin-képek színvilága és jelrendszere egyaránt küld múltbeli üzeneteket a ma emberének, például a századelőről, a paraszti életforma eltűnő világáról, a történelem nagyobb változásairól, a modern élet szeleteinek szerepeltetésével pedig a múltnak is üzen. Nemcsak az állandóan visszatérő toposzok: az égitestek, emberi alakok és arcképek, a kockákra osztott mező, vagy az angyalfigurák kötik össze a művek sorozatát, hanem a többféle képpel értelmezhető címek, egyes, már korábbi műalkotás-típusok parafrazeálása

is. Ezt példázza a Vőfély címet viselő gobelin, mely a reprezentatív, fejedelmi portrékat idézi a háttérrel részben takaró vörös függőny s a férfi kartámaszaként beállított korlátbáb segítségével. Csontváry Kosztka Tivadar filozófiáját idézi az egyik tollrajz, címe a *Holdút*, mely a „napút” kifejezéssel játszik, mindemellett azt is tudjuk, hogy Pérel Zsuzsa egyidőben félt a holdábrázolástól, mint ősi női jelkép megjelenésétől, talán egy kissé babonából is.

Ha más szempontból közelítünk az alkotásokhoz, több kor lenyomatát is megtaláljuk a gobelineken, részben a címválasztás esetében, illetve a jelképiség szintjén. Egyip-

Amnézia – Amnesia
Fotó – Photo: Fábián Anikó

tom hitvilágát az usébtik – azaz a halál-on túli lét őrzői – idézik fel merítettpapír alakban (Usébtik a következő hónapra). A görög és római művészet idealizált aranykorát kapcsolja össze a gyermekkorral a századelős ruhákba öltöztetett gyerekek csoportját bemutató *Aranykor* (1986), illetve a sorsistennők, a Párkák alakjait a Három nővér (1995). Időrendben továbbhaladva a középkort a Madonna és gyermeke – kompozíciót újraértelmező *Imaszőnyeg* következik; a pravoszláv ikonok arany színvilágát és merev beállítását pedig három szövött kép mutatja be: *Szent baba*, *Aranykor*, *Gyermekmadonna*. A filozófiában jártas látogatónak ismerősen csenghet a Kitekintés a hihetőből gobelin címe, mely Teilhard de Chardintól származik, s a látható és láthatatlan valóság kérdését fogalmazza képbe. A gobelinek egy részének elkészítéséhez gyöngytyúktollak (*Asta Nielsen*, *Sarah Bernhardt*-portrék), zseníliafonal, pénzérmék, szögek, kulcs, ikonrészlet, illetve műanyagdobozok, üvegek is hozzátartoztak. A különleges, gobelinnel ritkán találkozó anyagok másodlagos, azaz újrefelhasználása szintén hordoz történeti tárgyú jelentéskört.

Az ónémet lakó-névjegyzék tábla, a legalább száz esztendőskor, padlásán talált motolla, a XX. század pénzérméi és műanyag tárgyai egyszerre képviselik saját korukat, és a művészi kompozíció egészét. Ezek a példák zárják az „időrendbe” állítható művek sorozatát: *Lakók jegyzéke*, *Motolla*, *Tájkép*, *XX. század vége*.

A párkapcsolatok világát, két ember összetartozását a kettős portré-gobelin, az *Amnézia*, vagy a korcsolyázók kettőse szimbolizálja. A művész önmagát is beleilleszti szövött képeinek terébe, háttal álló női figurái ugyanis őt jelenítik meg. Az alak titokzatosságát a műből történő kinézés, a háttérbe révedő alak megismerhetetlensége adja.

A művésznő kollázsai, assemblage-ai pedig saját korábbi műveinek reprodukált és darabokra szedett-összeillesztett képeiből alakulnak, illetve a már többször említett merítettpapír figurákból. Papírszobraikat külön térbe is elhelyezte, ez a *Déjà vu – Szoborpark* címet viselő installáció, amelyben a téralakításkor kihasználhatta a galéria eme részének különböző mintájú kockás felületét. Így újra érvényesülhetett a sakktábla-tér toposza, immár valóban három dimenzióban.

Pérel Zsuzsa makro- és mikrokozmoszt átfogó látásmódját remekül példázta a különleges kiállítás 1987-ben a Múcsarnokban, melyen az általa összegyűjtött, számára különös értéket képviselő tárgyak és gobelinjei közösen állítottak ki. Talán még szemléletesebb volt ennél az Ernst Múzeum 1997-es tárlata, a *„Gobelin-liget, Gobelin-kert”*, ahol a természet és művészet egységét a padlóra végigterített fű, a művésznő kertjéből beültetett növények, fák sora, és az alkotások sokasága mutatta meg.

The Retrospective Exhibition of Zsuzsa Pérel at the KOGART House

It took several hundreds of years for gobelin, with its roots in the Medievals, to turn into an independent artistic form from a weaving-technique. Zsuzsa Pérel is a representative of this unique genre. She carries the themes of her works inside herself for quite a long time and creates them in a special meditative state. The space for working is a house and garden in the country, far away from the city, this is where she forms the most important things into pictures. The exhibition, a selection of Pérel's works, is housed in a special gallery in Andrassy Street. The KOGART Gallery was opened in 2004 and owned by art collector Gábor Kovács. An interesting feature of Kovács's gallery that the establishing of it was inspired by one of Pérel's work, Aequilibrium.

In memoriam

Varga Gyula (1924-2004)

Paládi-Kovács Attila

2004. december 28-án végleg elhagyott bennünket Varga Gyula, a magyar néphagyományok sokoldalú kutatója, a történeti és a néprajzi muzeológia kiemelkedő alakja, a debreceni Déri Múzeum nyugalmazott osztályvezetője.

1924. április 2-án született a Bihar megyei Kismarján, egykori szabad hajdú hagyományokat ápoló családban. Emberformáló gyermek- és ifjúkori éveket követően a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte tanulmányait (1952) a történész Szabó István, az etnográfus Gunda Béla és a nyelvész Bárcki Géza tanítványaként. Professzorai versengve marasztalták az egyetemen. A Néprajzi Intézetet választotta, s ott töltött el néhány évet egyetemi tanársegédként (1952-1955). Egy „racionalizálást” követően lett belőle középiskolai tanár a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban (1955-1961), majd közművelődési szakember (1961-1969). A Hajdú-Bihar Megyei Művelődési Központ igazgatóhelyettesi posztjáról lépett a Déri Múzeum kötelékébe. 1969. november 1-jétől 1992-ben történt nyugdíjba vonulásáig, bő két évtizeden át volt a múzeum munkatársa, a Néprajzi Osztály vezetője. Szerencsére a nyugdíjas évek egyben alkotó éveknél bizonyultak, s a Debreceni Egyetem címzetes tanáraként rendszeres előadója volt a történelem és a néprajz szakos hallgatóknak, s gyakorta vett részt szakdolgozatok, doktori értekezések bírálatában.

Elhunya előtt fél esztendővel a Déri Múzeum közleményeinek sorozatában jelent meg válogatott tanulmányainak impozáns gyűjteménye, a *Granarium* című vaskos kötet, amit a 80. születésnapja alkalmából rendezett ünnepségen nyújtottak át neki a múzeumi kollégák. Ez a kötet – 13 gondosan kiválasztott tanulmánya mellett – tartalmazza Varga Gyula szakirodalmi munkásságának erősen megszürt, 147 tételes jegyzékét. Mindebből és Dankó Imre köszöntőjéből az avatatlan olvasó is megismerheti a tudós kutató pályaképét, és munkásságának maradandó értékeit.

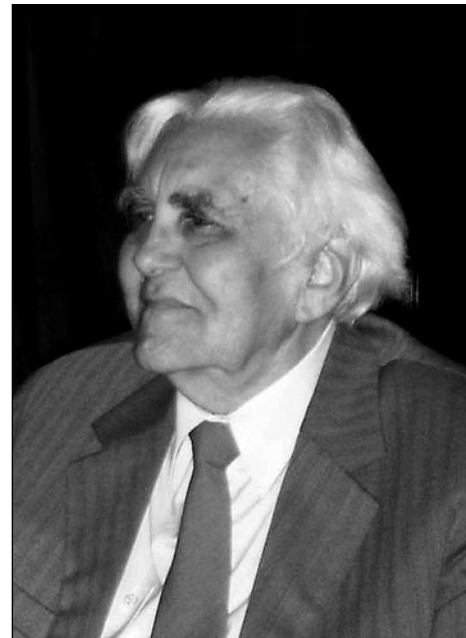
Varga Gyulát elsősorban az agrártörténet és az agráretnográfia művelőjeként tartják számon a lexikonok, és az évfordulók, kitüntetések alkalmával született írások. Ezt az alapvetően helyes besorolást azonban árnyalni kell azzal, hogy a népművészet, a néphagyomány számos területén bizonyult a „specialistákkal” egyenrangú, felkészült szakértőnek, megkerülhetetlen műveket felmutató tudósnak. Bölcsészdoktori értekezését 1957-ben – gimnáziumi tanárként – védte meg. Ez a Kismarjáról szóló dolgozata (*Egy szabad paraszti község a feudális-*

mus bomlásának korszakában) a Szabó István szerkesztette *Agrártörténeti tanulmányok* című kötetben jelent meg (1960), s egyszerűen ismertté tette a nevét az agrártörténet, a társadalomtörténet kutatóinak körében.

Az 1950-es években eredeti gyűjtéseken alapuló dolgozatokkal többszörösen letette névjegvét a néptánc-kutatásban (*Ajaki leánytánc*. Bp., 1955, *Hortobágyi pásztortáncok*. Bp., 1956), s a Debreceni Népi Együttes egyik vezetőjeként a néptánc-mozgalomban is. Egészen szokatlan, hogy valaki tudósként a levéltárban és a néprajzi terepen, koreográfusként a próbateremben egyaránt otthonosan mozogjon, és eredeti műveket alkosson.

Közel negyedszázados múzeumi tevékenysége során feltárta és kiállításokon is megmutatta a Déri György által adományozott, páratlan népművészeti gyűjtemény értékeit. A Déri Múzeum állandó kiállítása mellett nevéhez fűződik a berettyóújfalui, hajdúszoboszlói, püspökladányi múzeum helytörténeti-néprajzi állandó kiállítása és a hortobágyi Pásztor múzeum megújítása. Számos időszaki, tematikus kiállítást rendezett a népművészet és a kézműipar szervesen összekapcsolódó részlegeiből is (viseletek, szőttesek, hímzések, kerámia, bőrmunka). Nagy tudatossággal képviselte a korszerű múzeumi elveket a tárgygyűjtemények gyarapításában. Elsősorban neki köszönhető Hajdú-Biharban a mezőgazdasági munkaeszközök sorozatainak, a parasztporták teljes felszerelésének, illetve egyes kézműves műhelyek teljes eszközkészletének és iratanyagának múzeumi elhelyezése és dokumentálása. Az 1970-80-as években a néprajzi muzeológiával a Déri Múzeumban ismerkedő egyetemi hallgatóknak szerencséjük volt, mert kiváló mesterre találtak benne. Igényes múzeumi munkásságát ismerték el a Móra Ferenc Emlékéremmel (1983) és a Pulszky Ferenc Díjjal (2004).

Maradandó műveket publikált az anyagi kultúra, a hagyományos tárgyi világ csaknem minden területéről. Önálló kötetei közül az *Egy falu az országban* (1978) címűt kell első helyen kiemelni. Kismarja mellett még számos helytörténeti monográfia létrehozásában működött közre. Oroszlánrészt vállalt a *Hajdú-Bihar megye népművészete* (1989) impozáns monográfia megszületésében és társszerzőként a *Hajdú-Bihari szőttesek* (1984) kötet megjelentetésében. Főként Debrecen történeti monográfiája kapcsán elemezte a város céhes kézműiparának alakulását, s kiemelten foglalkozott a *Debreceni szíjgyártók* (1986), továbbá az asztalos céh és a népi bútorok történetével. Az agráretnográfia és az agrártörténet

kutatójaként kezdettől foglalkoztatta a tiszántúli vándorjuhászok és a szarvasmarhatartás kérdésköre. Szívének kedves tárgykör volt az érmelléki szőlő- és borkultúra.

Fél évszázados tudományos munkásságát szigorú módszeresség, a források tisztelete, a dokumentálás pontossága jellemzi. Minden közleményén érződik, hogy invenciózus kutató írása. Hetven éves volt már, amikor 1994-ben tudományos teljesítménye elismeréseként megkapta a legrangosabb néprajzi kitüntetést, a Györffy István Emlékérmét. Azonban jól tudjuk, hogy minden elismerésnél, díjnál többet ér, ha példáját megőrizzük, ha műveit ismerjük, és gyakran elővesszük, s szeretettel ajánljuk az utánunk következő nemzedéknek.

Gyula Varga (1924-2004)

Gyula Varga, the outstanding figure of Hungarian ethnography and museology, former head of department at the Déri Museum in Debrecen, died at the age of 80 in 2004. He was born into a family with Hajdú traditions, and soon became a renowned and respected ethnographer, teacher and museologist. He spent more than 20 years at the Déri Museum in Debrecen. After his retirement he still remain active and productive. Most of his work was centred around agrarian history and ethnography, although he was interested in other aspects of history as well, what is more, he also dealt with folk dances, both as a researcher and a choreographer. His work was recorded in several articles, monographs and other widely recognised publications.

Búcsú Poroszlai Ildikótól

1955–2005

Cseri Miklós

„Utolsó leheletemmel is köszönöm a sorsnak, hogy ember voltam és az értelem egy szikrája világított az én homályos lelkemben is. Láttam a földet, az eget, az évszakokat. Megismertem a szerelmet, a valóság töredékeit, a vágyakat és a csalódásokat. A földön éltem és lassan felderültem... Történhetett velem más, jobb, nagyszerűbb? Nem történhetett. Megéltam a legtöbbet és a legnagyobbat, az emberi sorsot. Más és jobb nem is történhetett velem.”

Nekrológot írni egy barátról, egy közeli pályatársról, mindig nagyon megtisztelő, de mindig komoly lelkierőt feltételező feladat. Az általam szeretett, és sokat idézett Márai Sándor azonban újra segített gondolataim rendszerezésében. Fenti idézet az „Önmagamról” címet viseli, s mintegy jelzéseképpen a Füveskönyv utolsó írása is. A sokkoló hír, az emlékek felidézése, a rendkívül méltóságteljes temetés, a sírnál történő különleges, és mégis meghitt búcsúzás után jót tett önmagam számára is e sorok újraolvasása. Úgy érzem, Poroszlai Ildikó, Ildi életére, működésére jellemző és telitalálat ez a néhány sor. Értelmes és igaz emberként élte le azt az 50 évet, amelyet a sors reá kirótt. Lelkiismeretesen és nagy hévvel, odaadással dolgozott, szerette családját, nevelt; s közben nem feledkezett el sorstársairól, nemzetéről, hazájáról sem. Most, így távolról – az életrajzi adatokat is áttekintve – egy tragikusán hamar véget ért, de mégis teljes életet élt, élhetett.

Azt csinálhatta kezdettől, amit szeretett volna. Elvégezte az Eötvös Lóránd Tudományegyetemet történelem-angol, majd történelem-régészet-néprajz szakon. Közgyűjteményekben dolgozhatott, 1981-82 között a BTM Régészeti Könyvtárában volt könyvtáros, 1983-84 között a Múcsarnokban kulturális szervezőként tevékenykedett. 1984-től a százhalombattai Matrica Múzeum igazgatója volt. Megadatott neki a lehetőség – ami kevesünknek –, hogy szinte a semmiből helytörténeti gyűjteményt, majd városi múzeumot hozzon létre, s Magyarországon egyedülálló módon, egy sikeres fejlesztést is megvalósíthasson: felépítse a Régészeti Parkot; alig 25 év alatt tehát múzeumépítő, új intézményt létrehozó, a hazai és a külföldi muzeológiában méltán elismerést kivívó muzeológussá váljon. Ha semmi mást nem tett volna egész életében, akkor is visszavonhatatlanul beírta nevét a magyar muzeológia nagy teljesítményeket őrző szimbolikus „aranykönyvébe”.

De Ő nem elégedett meg múzeumépítéssel, régészeti ásatásokkal, publikációk-

kal, előadásokkal. Tovább is akarta ezt a tudást örökíteni, s ezért tanította, oktatta a következő korosztályokat a Szegedi Egyetem Régészeti Tanszékén, s más intézményekben is. A temetésen megemlégett sok külföldi és hazai üzenet és részvétnyilvánítás ezt a széles körű és nemzetközivé is váló tevékenységet ismeri el. Hamar felismerte, hogy saját szakmai tevékenységünk, az általunk vezetett intézmény külső és belső elismertetéséhez elengedhetetlenül szükséges jelentős közéleti szerepvállalás is. Nyitott, derűs, intelligens és emberséges személyisége alkalmassá tette közéleti feladatok ellátására. Szervezett, mozgósított, invitált, buzdított és lelkesített sokakat a magyar muzeológia egyes területein.

Feltétlenül ki kell emelnünk a Pulszky Társaságban végzett közéleti munkáját, az alelnökségét és/majd az ún. kismuzeumi tagozat vezetését. Budapesti állandó lakhelye ellenére megértette és átértékelte a vidéki kisgyűjtemények helyzetét, problémáit, és azok képviselőjében igazi szószólóvá vált. Az ICOM, a szakfelügyelet és más muzeológiai területeken is mindig lehetett rá számítani, soha nem menekült el a feladatok elől. Nem tisztem szakmai teljesítményét értékelni, de a kísérleti és a környezet-régészet hazai bevezetésében úttörő szerepe volt, a százhalombattai földvár nemzetközi teamben történő kutatása során számos vizsgálati módszer honi alkalmazását tette lehetővé; csak utalni tudok az általa szervezett konferenciákra, oktató napokra. A hazai kulturális örökség megőrzése és átörökítése terén is számtalan kezdeményezése volt ismert. Egyforma ügybuzgalommal járt el egy kismúzeum megalapítása, egy trianoni emlékmű, vagy egy kápolna helyreállítása ügyében. Hite és meggyőződése szerint neki küldetése volt a nemzeti örökség közkinccsé tétele, és mind szélesebb körben történő megismeretése. Tette ezt mindazok ellenére, hogy egy intézményt kellett igazgatnia, hogy egy gyönyörű családot kellett „rendben tartania”, amikor szinte alig volt lehetősége anyaként, feleségként és egy rövid ideje már nagymamaként is helytállnia. Utolsó beszélgetésünk halála előtt mintegy három héttel volt, amikor éppen kisebbik lánya számára keresett megfelelő állást. Akkor is gondoskodni, segíteni, helytállni akart.

Poroszlai Ildikó szakmai életútjának értékelése, emberi tetteinek megítélése, nem lehet feladat. Csak arra vállalkozhatom, hogy emlékezzek egy jó barátára, egy kedves, tisztességes emberre, aki körül mindig vibrált a levegő, aki egyszerre volt az

élen haladva közéleti ember, s egyszerre – tyúkanyóként – szeretteit, múzeumát védő, gondoskodó anya. Aki mellett nem lehetett unatkozni, akinek mindenre volt ötlete, s a néha abszurd vagy fantasztikus gondolatok is hite által értelmezhetővé, elfogadhatóvá váltak. Hiszem, hogy Ő maga is vallja a Márai által leírtakat: *„Megéltam a legtöbbet és a legnagyobbat, az emberi sorsot. Más és jobb nem is történhetett velem.”*

Poroszlai Ildikó, nyugodj békében! Megteremtettél egy világot, megteremtetted önmagad, nekünk csak az lesz a feladatunk, hogy megőrizzük munkád gyümölcseit, megőrizzük emlékedet. Béke poraidra!

Farewell to Ildikó Poroszlai (1955-2005)

The community of Hungarian ethnographers, archaeologists and historians lost, at a very young age, an outstanding character. Ildikó Poroszlai after graduating from the ELTE Budapest University worked as a librarian at the Archaeological Library of the Budapest History Museum, a year later for the Palace of Art. In 1984 she became the director of the Matrica Museum in Százhalombatta and this proved a turning point in her career. With 25 years of systematic, consistent work she created a significant museum and archaeological park of great renown both abroad and in Hungary. But she was not content with what she achieved: she wanted to give the knowledge she gained to the younger generations of museologist and gave lectures at the Archaeological Faculty of the JATE University in Szeged. Ildikó Poroszlai was also there when the Pulszky Society was founded: until her death acted as the leader of the section of small museums.

A Pulszky Társaság hírei

Választmányi ülés (2005. február 18)

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület közgyűlést előkészítő választmányi ülésére 2005. február 18-án került sor a Néprajzi Múzeumban. Az ülésen először megtárgyalták és egyhangúlag elfogadták a 2004. évi közhasznúsági jelentés tartalmi beszámolóját, majd megvitatták a 2005. évi munkatervet. A tanácskozáson egy kérdésben folyt hosszabb eszmecsere: ez egy, az országos múzeumokat, a Pulszky Társaságot és az ICOM Magyar Nemzeti Bizottságát érintő kiadvány-sorozat megszerkesztése és megjelentetésének tervezete volt. Az ingyenes kiadvány lényege, hogy 2005-ben a 14 országos múzeum, 2006-ban pedig a megyei múzeumok mutatkoznának be egységes arculattal, közösen a nagyközönségnek. A sorozat harmadik kiadványa 2007-ben, az ICOM közgyűlésének évében jelenne meg, ebben az érdeklődő külföldiek

kapnának általános képet a magyar múzeumok világáról. A 2005-ben megjelenő broszúra 20 ezer példányban látna napvilágot, ezret-ezret a résztvevő múzeumok kapnak, 6 ezer példányon a Pulszky Társaság és az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága osztogna. Az előkészítést és lebonyolítást a Pulszky Társaság menedzsment és közművelődési tagozata, valamint a két szervezet vezetése vállalja magára. A választmány egyetértett a tervvel, és azzal a javaslattal is, hogy a kiadvány sorozat-jelleggel jelenjen meg.

Közgyűlés (2005. március 16)

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület Budapesten, a Magyar Természettudományi Múzeumban tartotta meg éves rendes közgyűlését. Matskási István elnök köszöntését követően Balázs György ügyvezető elnök ismertette a 2004. évi közhasznúsági beszámolót, Zádor Tamás, az

ellenőrző bizottság elnöke pedig a jelentés számviteli részét, ill. pénzügyi mérlegét. Élénk vita után a közgyűlés mindkét beszámolót elfogadta, valamint megszavazta a tagdíj 3000.-, illetve 1500.- Ft-ra emelését. Ezt követően került sor a díjkiosztásra: Pulszky Ferenc Díjban (Hendrixné Sebes Judit pénzjutalmával együtt) *Szilágyi János György* művészettörténész, ókorkutató és *Janó Ákos* etnográfus muzeológus részesült; a Pulszky Károly Díjat ez alkalommal *Hegyessy Gábor* biológus muzeológus nyerte el. A közgyűlés ünnepélyességét emelte az elmúlt év két díjazottjának, Éri Istvánnak és Víg Károlynak nagy érdeklődést és elismerést kiváltó előadása. A délutáni programot a tagozatok ülése jelentette; a Kismúzeumi Tagozat vezetését Poroszlai Ildikó halálát követően Fűrészné Molnár Anikó vette át. (A részletes beszámolót és az előadások szövegét következő számunkban adjuk közre.)

Kattintson
a kultúrára!

www.museum.hu

A Magyar Múzeumok Honlapja

vadonatúj kiállítások

könnyű- és
komolyzenei koncertek

szabadtéri rendezvények

kézműves bemutatók

E számunk szerzői

- Ádám Ferenc (1961)
történész
muzeológus
Erdős Renée Ház
Budapest
- Balogh Mihály (1943)
történész
igazgató
Országos Pedagógiai Könyvtár
és Múzeum
Budapest
- Császi Irén (1965)
etnográfus
főmuzeológus
Dobó István Vármúzeum
Eger
- Cseri Miklós dr. (1957)
etnográfus
PhD.
főigazgató
Szabadtéri Néprajzi Múzeum
Szentendre
- Fábián Anikó (1981)
egyetemi hallgató
ELTE Művészettörténeti Intézet
Budapest
- Gaal Zsuzsa dr. (1957)
történész
szakmai igazgatóhelyettes
Wosinsky Mór Megyei Múzeum
Szekszárd
- Gassama-Szabó Bernadett
(1973)
művészettörténész
művészeti munkatárs
Kuny Domokos
Megyei Múzeum
Tata
- Gedai István dr. (1934)
numizmatikus
kandidátus
ny. főigazgató
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest
- Gócsáné Móró Csilla (1960)
történész, népművelő
igazgató
Blaskovich Múzeum
Tápiószele
- Hegy Katalin (1956)
irodalomtörténész
főmuzeológus
Petőfi Irodalmi Múzeum
Budapest
- Horváth László dr. (1945)
régész
igazgató
Thúry György Múzeum
Nagykanizsa
- Hubai Péter dr. (1952)
egyiptológus
kandidátus
muzeológus
Szépművészeti Múzeum
Egyiptomi Osztály
Budapest
- Illés Péter (1977)
kulturális és vizuális
antropológus
muzeológus
Savari Múzeum
Szombathely
- Juhász Sándor (1948)
közgazdász
főosztályvezető
Közművelődési Főosztály
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest
- Kárpáti László dr. (1951)
művészettörténész
osztályvezető
Herman Ottó Múzeum
Miskolc
- Kepéné Bihar Mária (1978)
etnográfus
muzeológus
Szórákaténusz Játékmúzeum és
Műhely
Kecskemét
- Klug Ottó dr. (1934)
vegézmérnök
könyvtárvezető
Öntödei Múzeum
Budapest
- Kövesdi Mónika (1965)
művészettörténész
muzeológus
Kuny Domokos Megyei Múzeum
Tata
- Lengyelne Kiss Katalin (1948)
kohómérnök
igazgató
Öntödei Múzeum
Budapest
- Limbacher Gábor dr. (1958)
etnográfus
PhD.
főmuzeológus
Palóc Múzeum
Balassagyarmat
- Munda Hirnök Katalin dr. (1959)
etnográfus
tudományos főmunkatárs
Inštitut za narodnostna
vprašanja
Ljubljana
Szlovénia
- Nyakas Miklós dr. (1942)
történész
igazgató
Hajdúsági Múzeum
Hajdúböszörmény
- Ónodi Gyöngyi (1974)
etnográfus
muzeológus
Városi Múzeum
Paks
- Paládi-Kovács Attila dr. (1940)
etnográfus, geográfus
az MTA levelező tagja
kutató professzor
MTA Néprajzi Intézet
Budapest
- Paluch Tibor (1977)
régész
muzeológus
Móra Ferenc Múzeum
Szeged
- Petercsák Tivadar dr. (1947)
etnográfus
kandidátus
megyei múzeumigazgató
Heves Megyei Múzeumok
Igazgatósága
Eger
- D. Rácz Magdolna dr. (1961)
irodalomtörténész, etnográfus
PhD.
főmuzeológus
Jósa András Múzeum
Nyíregyháza
- Szacsvay Éva dr. (1945)
etnográfus
főtanácsos
Néprajzi Múzeum
Budapest
- Tiszavári Eszter (1950)
könyvtáros
könyvtárvezető
Iparművészeti Múzeum
Budapest
- Tomsics Emőke dr. (1959)
történész muzeológus
főmuzeológus
Magyar Nemzeti Múzeum
Történeti Fényképtár
Budapest
- Tóth Katalin (1969)
régész
muzeológus
Tornyai János Múzeum
Hódmezővásárhely
- Turai Tünde (1977)
etnográfus
PhD. hallgató
adattáros
Néprajzi Múzeum
Budapest
- Váradyné dr. Péterfi Zsuzsanna
(1957)
régész, muzeológus
igazgató
Városi Múzeum
Paks
- Vígh Annamária (1957)
történész
főosztályvezető
Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériuma
Múzeumi Főosztály
Budapest

Terror Háza Múzeum

kiállítási informatikai rendszer

Működteti:

90 PC
4 szerver
15 hálózati kapcsoló, 200 végpont
13 Digital Audio Research audió lejátszó
360 GB videó és audió

Bemutatja:

10 TV
10 DVD lejátszó
46 Plazma TV
63 TFT monitor
6 Projektor
100 hangszóró
100 infra audió guide

Létrehozta és üzemelteti: C.Enter Kft.

C.Enter Információ-Technológiai Kft.

1075 Budapest, Kazinczy u. 24-26. | Telefon: (36-1) 999-4460 | Telefax: (36-1) 999-4462
E-mail: office@c-enter.hu | www.c-enter.hu

MAGYAR MÚZEUMOK

